

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
KÜRESEL ÇALIŞMALAR BİLİM DALI

**KÜRESELLEŞME KARŞITLIĞI VE GÖÇMEN
KARŞITLIĞI İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

HASİBE TEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ KÜRŞAT KAN

KONYA-2024

TABLO/ŞEMA DİZİNİ	3
ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR	4
ÖZET	5
1.BÖLÜM: KAVRAMLAR, TANIMLAR ve KURAMSAL ÇERÇEVE	9
1.1. Uluslararası İlişkiler Disiplininde Göç.....	9
1.2. Göç Kavramı ve Tanımlanması	10
1.3. Göçün Sınıflandırılması	11
1.3.1. Yasallığa Bağlı Olarak Gerçekleşen Göçler.....	11
1.3.2. Gerçekleşme Nedenine Göre Göçler	13
1.3.3. Sınırlara Bağlı Göçler	14
1.3.4. Süresine Bağlı Göçler	15
1.3.5. Konusuna Göç Türleri.....	16
1.3.6. Kişi Sayısına Bağlı Göç Türleri	17
1.4. Göçü Gerçekleştiren Kişinin Statüsü ve Tanımları.....	18
1.5. Göçmen Kaçakçılığı.....	23
1.6. Göçün Nedenleri	26
1.7. Göçün Kuramsal Çerçevesi.....	31
1.8. Türkiye'nin Kısa Göç Geçmişi	45
2. BÖLÜM: KÜRESELLEŞME KARŞITLIĞI	54
2.1. Kavramsal Olarak Küreselleşme ve Küreselleşmeyi Tanımlamak	54
2.2. Küreselleşmenin Boyutları.....	58
2.3. Küreselleşme Yaklaşımları	62
2.4. Küreselleşme Karşıtı Hareket Olgusu ve Küreselleşme Karşıtı Hareketlerin Dünyada Gelişimi	65
2.5. Küreselleşme Karşıtı Hareketler	70
3. BÖLÜM: GÖÇ VE TÜRKİYE	84
3.1. Türkiye'de Küreselleşme Karşitlığının Gelişimi ve Küreselleşme Karşıtı Hareketler	84
3.1.1. Türkiye MAİ ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu.....	84
3.1.2. Türkiye Sosyal Forumu.....	85
3.1.3. İnsan Hakları Derneği (İHD).....	86
3.1.4. MAZLUMDER (İnsan Hakları ve Mazlumlarla Dayanışma Derneği)	86
3.2. Bir Yasa Dışı Göç Sorunu Olarak Göçmen Kaçakçılığı	87
3.3. Değişen Güvenlik Anlayışı: Göç ve Güvenlik İlişkisi	88

SONUÇ.....	110
------------	-----

TABLO/ŞEMA DİZİNİ

TABLO 1: Yaşanan Yer ve Göç Edilecek Yerlerdeki Etkenler ve Etkileşimi.....	33
TABLO 2: Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı.....	101
TABLO 3: Yıllara Göre Düzensiz Göçmenlerin Uyrak Dağılımı.....	102
TABLO 4: Yıllara Göre Göçmen Kaçakçılığı.....	103
TABLO 5: İkamet İzni İle Ülkemizde Bulunan Yabancıların Yıllara Göre Dağılımı.....	106
TABLO 6: Suriyelilere İlişkin Düşünceler.....	109

ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın hazırlanmasında ilgisi tecrübeleri ve üretici fikirleriyle sağladığı katkıdan dolayı çok değerli danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Kürşat Kan'a teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Küreselleşmenin hız kazanmasıyla birlikte göç hareketleri de daha fazla hız kazanmaya başlamıştır. Dünya'nın değişmesiyle birlikte uluslararası sistemler, iletişim ağlarının artması, mekân kavramının yeniden tanımlanmasıyla birlikte göçler de değişmeye başlamıştır. 21. Yüzyılın temel bir gerçekliği haline gelen zorunlu göçler, küreselleşme çağının hem nedeni hem de sonucudur. Türkiye'nin yaşadığı en büyük göç akınlarından biri olan Suriyeliler uluslararası sistemde de büyük yankı uyandırmıştır. Bu çalışma ile amaçlanan göçü yükselen göçmen karşıtlığı ve küreselleşme karşıtlığı bağlamında incelemektir. Türkiye'nin göç konusunda yaşadığı en önemli sorunlardan birisi de geçiş ülkesi olmasından kaynaklı yoğun yasa dışı göçmenlerdir. Yasa dışı göçmenler illegal yollar ile farklı ülkelere girmeye çalışarak ülkelerde korku ve tedirginlik yaratmaktadır. Küreselleşmeye karşı reaksiyon gösteren gruplar incelenmiş, yasa dışı göçün tek bir devletle engellenemeyeceğini sonucuna varılmıştır. Göçün güvenlik çerçevesinde anılmasının nedeni ise ülkelerin kendi çıkarları doğrultusunda yaptığı politikalarıdır. Sonuç olarak çalışmanın varsayımlardan birini ifade etmek gerekirse göç güvenlikle anıldığı sürece göçe dair atılan adımların faydalı olamayacağı gibi göçmenler ötekileştirilecek, egemenliğin sınırlarının en büyük düşmanı olacaktır. Devletler bu politikalarına devam ettiği sürece duvarlar ne kadar yüksek olursa olsun yasa dışı göçler asla tamamen bitmeyecektir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Küreselleşme Karşıtlığı, Göç, Türkiye.

ABSTRACT

As globalization accelerated, migration movements began to gain more momentum, As the world changes, international systems, communication network increase, and the concept of space is redefined, migrations also begin to change. Forced migrationsü which have become a fundamental reality of the 21st century, are both the cause and the result of the age of globalization. Syrians, one of the largest migration flowa experienced by Turkey, have had a great impact in the international system. In this study, the rising anti-immigraiton sentiment and anti-globalization sentiment were examined in the context of migration. One of the most important problems faced by Turkey regarding immigration is the large number of illegal immigrants due to being a transit country. Illegal immigrants create fear and anxiety in countries by trying to enter different countries illegally. Groups that react against globalization were examined and it was concluded that illegal immigration cannot be prevented by an single state. The reason why migration is mentioned within the framework of security is the policies that countries make in line with their own interests. As a result, to express one of the assumptions of the study, as long as immigration is associated with security, the steps taken regarding immigration will not be beneficial, and immigrants will be marginalized and will be the biggest enemy of the borders of sovereignty. As long as states continue these policies, illegal immigration will never completely end, no matter how high the walls are.

Keywords: Globalization, Anti-Globalization, Immigration, Turkey.

GİRİŞ

Küreselleşme karşıtlı hareketler, küreselleşme sürecinin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Sürecin bir nevi hem aktörü hem de toplumsal hareketleri yeniden şekillendirmekte ve hem de yeni bir biçimde ortaya koymaktadır. Kendinden önce gelen sosyal hareketlerden farklı olarak ve dönem açısından bakıldığında pek çok harekete ivme kazandırmıştır. Küreselleşme karşıtlığı özünde temel insan haklarının, özgürlüğün, demokrasinin herkes için yaşanılabilir bir dünya olmasını savunan, farklılıkların kabul gördüğü tek bir doğrunun olmadığı ve herkes için eşitliği savunan bir sistem istediğini iddia etmektedir. Giderek tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşme, Yeni Dünya Düzeninin ortaya getirdiği ekonomik yapılanma süreci sonucunda kapitalizme karşı girişilen çabalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu nedenle toplumsal açıdan ortaya çıkacak olan uçurumların artmaması ve demokrasinin güçlenmesi için oluşmuş bir yapıdır. Küreselleşme sürecinin getirdiği yenilikler göç hareketlerini etkilemekte ve göç politikalarının şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu nedenle küreselleşme ve göç arasında neden sonuç ilişkisi vardır. Küreselleşmenin etkisi ve hızı göç süreçlerini etkileyen ve göçün kapsamını, yoğunluğunu ve büyüklüğünü değiştirmektedir. Bilginin ulaşılabilirliği, iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, ulaşım yollarının kolaylığı gibi durumlar ile mekân kavramı da değişmiştir. İnsanların eskiye oranla göç etmesi daha kolaylaşmış ve daha hızlı gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

Küreselleşen dünyada göç hareketlerinin bu denli yoğun yaşanmasında göç konusu devletlerin önemli gündem maddeleri arasında yer almaktadır. Tezin ilk bölümünde göç kavramı detaylı şekilde açıklanmaya çalışılmış, göç teorileri ele alınmıştır. Türkiye'nin bu güne kadar göçü nasıl karşıladığı ve göç alanında ki çalışmaları kısaca anlatılmaya çalışılmıştır.

Tezin 2. Bölümünde sosyal hareketler bağlamında öne çıkan küreselleşme karşıtı hareketlerin hangi yönlerine karşı çıktıkları ve hani konuda küreselleşmeden yana oldukları konusu anlatılmaya çalışılmıştır. Çok boyutlu bir süreç olan küreselleşme ve bu sürecin toplumsal yönden olumlu ve olumsuz yönleri irdelenmiştir. Küreselleşme karşıtlığının ortaya çıkışından günümüze kadar yaşadığı

değişim ve dönüşüm üzerinde durulmuştur. Farklı toplumsal grupların ve toplumların bu süreci tecrübe etmesinde küreselleşme karşıtı hareketleri ortaya çıkaran ana faktörlerinden biri olduğu düşüncesi ele alınmıştır. “Küreselleşme karşıtlığı göçü hangi açıdan etkilemektedir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Küreselleşme gibi pek çok konunun ve uluslararası gündemi meşgul eden göç konusu da önemli gündem maddesidir. Küreselleşme süreciyle birlikte pek çok konunun hem birbirinin nedeni gibi hem de sonucu olma durumunu göç ve küreselleşme bağlantısı için de söylemek yanlış olmayacaktır. Küreselleşmenin olumlu getirileri olduğu gibi bu sürecin olumsuz sonuçlarına karşı çıkan sosyal hareketlerin ilk ortaya çıkışı ve bu hareketlerin nasıl büyüdüğü araştırılmıştır. Hareketin başlangıç noktası olan Seattle gösterilerinin kendinden önceki ve sonraki eylemler içerisinde hangi konularda birleştiği ve ayrıldığı incelenmiştir. Küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı göç dalgalarının yoğunluğu ise güvenlik bağlamında incelenmeye çalışılmış olup göçün güvenlikleştirilmesinin nedenleri sorusuna yanıt aranmıştır.

Tezin 3. Bölümünde ise Türkiye’de küreselleşme karşıtlığının gelişimi ve bugüne kadar ki hareketler hakkında kısaca bilgi verilmiş ardından göçün güvenlik bağlamında ele alınması ve ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Son olarak ise yasa dışı göçmenlerin durumu göçmen karşıtlığının yükselmesinde aktif rol oynadığından Türkiye’nin güncel durumu ve göçmenlere yönelik bakış açısı incelenmiştir. Siyasi partiler nezdinde göçmenlere yönelik “algı nasıldır?” sorusu göçmen karşıtlığını anlayabilmek açısından önemli bir noktadır. Göç farklı kesimlerde nasıl algılanmaktadır? sorusuna yanıt aranmıştır. Türkiye’de yükselen göçmen karşıtlığının nedenleri açıklandıktan sonra bu sürecin küreselleşme karşıtlığı arasında ki bağının analizi yapılmıştır.

1.BÖLÜM: KAVRAMLAR, TANIMLAR ve KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Uluslararası İlişkiler Disiplininde Göç

Birden fazla disiplinin inceleme alanına girmesi nedeniyle disiplinler arası bir kavram olan göç; doğum, ölüm, hastalık gibi hayatın bir parçasıdır. İnsanlık tarihinin var olduğu günden beri süregelen göç tarih boyunca farklı şekillerde tezahür etmiştir. İnsanlığın varoluşunun şartları ve bu şartlar altındaki değişime yönelik ortaya çıkan toplumsal süreçler denilebilir (Öner S. , 2018, s. 21). Göçü toplumsal dönüşümün en önemli öğelerinden tanımlayan Castles ve Miller (1998) 20. Yüzyılın ikinci yarısı ile 21. Yüzyılın ilk yarısını göçler çağı olarak tanımlamaktadırlar (Öner S. , 2018, s. 21). *“Uluslararası göç dünyanın her yerinde siyaseti ve toplumları yeniden şekillendiren ulus-aşırı bir devrimin parçasıdır”* şeklinde belirtirler (Castles & Miller, 2003, s. 7).

Uluslararası İlişkiler (Uİ) disiplini ulus-devleti temel analiz birimi olarak kabul etmekte ve uluslararası göçü devletlerarası insan hareketliliği olarak tanımlamaktadır. 2. Dünya Savaşı sonrası uluslararası göç özerk bir çalışma haline gelmiş (Öner S. , 2018, s. 22) fakat 1990’lı yıllara kadar Uİ disiplini, uluslararası göç olgusunu uluslararası siyasetin alanına girmediği düşüncesiyle bu alanı ele almamıştır. Soğuk Savaş döneminde uluslararası göç, uluslararası siyasette *low politics* ikincil derecede öneme sahip konular arasında tanımlanmıştır. Uİ, kamu yönetimi, siyaset bilimi gibi disiplinlerde göçün çalışma alanı olarak ortaya çıkması yakın dönemde olmuştur. Bu durum uluslararası göç alanında kavramsal çalışmalarda siyaset konusunda eksik olmasına sebep verirken iktisat, sosyoloji ve antropoloji gibi disiplinlerde tam tersi belirleyici önem kazanmıştır (Brettell & Hollifield, 2000, s. 137; Öner S. , 2018, s. 38).

Soğuk Savaş’ın bitimi ve 1990 sonrası dönemde göç olgusu disiplinde kendine yer bulabilmiş ve alana yönelik ilgi artmıştır. Aynı zamanda bu dönem göçün ve küreselleşmenin sosyal gerçeklik olarak kendini hissettirdiği zamana tekabül etmektedir (Benam, 2018, s. 258). Uİ disiplininde göçün birincil derece öneme sahip politika konusu olarak yer edinmeye başlaması 11 Eylül Saldırıları sonrasında gerçekleşmiştir (Öner & Öner, 2018, s. 1).

Göç çalışmalarında öne çıkan isimlerden biri olan M. Weiner, “*Artık yalnızca çalışma ve göç bakanlıklarının düşünmesi gereken konulardan biri olmayan göç ve mülteci meseleleri, şimdi birincil öneme haiz uluslararası siyasetin konularıdır. Devlet başkanlıkları, hükümetler, savunma, ulusal güvenlik ve dış politika bakanlıklarının dikkatini çekmektedir*” (Weiner, 1992-1993, s. 91) diyerek göçün birincil derece öneme sahip yani *high politics* konular arasında geldiğini vurgulamıştır.

Uİ disiplini uluslararası göçün günümüzde üç boyutuna odaklanmaktadır. İlk boyut devletlerin sınırlarına giriş ve çıkışı denetlemesi, ikinci boyut göçün uluslararası ilişkilere, ulus devletlerin egemenlik ve güvenliğine etkisi yani ulus güvenliği ve dış politika arasındaki bağlantı ve üçüncü boyut ise vatandaşlık olgusu, göçmen entegrasyonu yani ulusal kimlik, haklar ve vatandaşlıktır (Brettell & Hollifield, 2000, s. 138).

1.2. Göç Kavramı ve Tanımlanması

Göç kavramı ile ilgili literatür incelediğinde içerik, özellik ve kapsamıyla alakalı çok fazla tanıma rastlanmak mümkündür. En genel tanımlamalardan olan Erder göçü, “*anlamalı bir uzaklık ve etki yaratacak şekilde kısa bir zaman dilimi içinde gerçekleşen bütün yer değiştirmelerdir*” olarak tanımlamaktadır (Erder, 1986, s. 9) Türk Dil Kurumu Sözlüğünde göç; “*Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireyin veya toplulukların bir ülkeden başka ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret*” (TDK, 2019) olarak tanımlanmaktadır.

Uluslararası göç örgütüne (IOM) göre göç; “*Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir*” (IOM, 2009, s. 22) olarak tanımlanmıştır.

Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu’na göre göçün tanımı ise siyasal, ekonomik ve toplumsal nedenlerle kişi veya toplulukların bir yerleşim yerinden

başka bir yerleşim yerine, bir devletten başka bir devlete geçiş olarak adlandırılan hareketin adıdır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018, s. 1).

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre göç, *“Yabancıların, yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı”* (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013, s. 3) ifade etmektedir.

Genel anlamıyla göç siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel dinamikleri sebebiyle süresine göre değişebilen, planlı gerçekleştirilen ve sürekli ya da kalıcı olarak bir yerden başka bir yere yapılan hareketleri ifade etmektedir. Göçün sebepleri, hedefleri ve metotları birbirinden farklı olarak açıklanabilirken göçün ekonomi, uluslararası ilişkiler, coğrafya, sosyoloji, antropoloji, tarih ve siyaset bilimi gibi birçok disiplin ile bağlantılı olması göçün interdisipliner bir kavram olduğunu ortaya koymaktadır (İçduygu & Sirkeci, 1999, s. 249).

1.3. Göçün Sınıflandırılması

Göç kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için göç hareketlerinin yasal prosedür ve kurallara uyulup uyulmamasına göre düzenli ve düzensiz göç, gerçekleşme nedenine göre gönüllü (iradi) ve zorunlu (irade dışı) göç, sınırlara bağlı olarak iç ve dış göç, süresine göre sürekli ve mevsimlik göç, konusuna bağlı olarak emek göçü, beyin göçü, mübadele göçleri ve işçi göçü olarak veya göç eden kişilerin sayılarına bağlı olarak bireysel ya da kitlesel göç olarak ayrılmaktadır. Bu bölümde göç türleri açıklanacaktır.

1.3.1. Yasallığa Bağlı Olarak Gerçekleşen Göçler

Yasal durumuna bağlı olup olmamasına göre göçler düzenli ve düzensiz olmak üzere ayrılır. Düzenli göç menşe ülkeden hedef ülkeye gidişi, transit girişini ve geçişini düzenleyen yönetmelikler ve kanunlara uygun olarak bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitmeye düzenli göç ya da yasal göç adı verilmektedir (IOM, 2009, s. 15). 6458 sayılı YUKK'a göre düzenli göç, yabancıların ülkeye resmi

yollarla girişi, kalışı ve aynı zamanda çıkışını ifade etmektedir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013, s. 3). Düzenli g prosedürleri her devletin kendi kanun ve yönetmeliklerine bağlıdır.

Düzensiz göç hareketi g veren, g alan ve transit ülkelerin düzenleme kurallarının dışında gerçekleşen harekettir. Açık ve kabul gören bir tanımı yoktur. Düzensiz g en kısa haliyle yasadışı gtr. Bir ülkeye yasadışı yollardan girmek, yine yasadışı yollardan kalmak, çalışmak veya vize sresinin bittiği tarihte çıkmamak düzensiz göçü kapsamaktadır. Gönderici lke tarafından bireyin geçerli pasaportu ya da seyahat izin belgesi olmadan uluslararası sınırı geçmesi ya da ülkenin prosedürlerine uymaması durumunda düzensizlik ortaya çıkabilmektedir (IOM, 2009, s. 15). Bir lke sınırları içerisinde bulunan düzensiz göçmenler, kayıt dışı yabancılarıdır.

Yasa dışı g, insan ticareti ve insan kaçakçılığını konu alan hem ulusal hem bölgesel hem uluslararası alanda gerek insan güvenliğini gerek ülke güvenliğini tehdit altına alan sorunlar olarak dünya gündeminde önemli bir yer tutmaktadır. Bulunduğu konum itibariyle Türkiye bu sorunların yařandėı ve yaygın olarak hissedildiği transit ülkelerden biridir. Uluslararası ilişkiler ve uluslararası politika alanlarının önemli sorunu olan g, devletler tarafından başlatılan, yönlendirilen ve kısıtlanabilen önemli bir enstrümandır. Devletlerin uyguladıkları politikalar hem kaynak hem hedef hem de transit ülkeler açısından uluslararası göçün oluşumuna ve gelişiminde etkili araçlardır. Buna rnek olarak 1950 ve 1960'lı yıllarda Batı Avrupa ve Kuzey Afrika arasında yapılan işçi göçü anlaşmaları gösterilebilir. Türkiye ile pek çok batı ülkesi arasında imzalanan işçi gleri Türkiye'nin hazırladığı Beş Yıllık Kalkınma Planları'nda yurt dışında yaşayan göçmenlerin gönderdiği dövizler yurt içi demeler dengesinde önemli olmuş ve iřėc ihracını resmi olarak desteklemiştir. Aynı zamanda işverenler ve özel sektör kuruluşları uluslararası göç alanında önemli yere sahiptir. İřėc anlaşmalarının imzalanması ve uygulanmasında işverenler de aktiftir. G nleme konusunda ortaya çıkan politikaların aksine işverenler kendilerini düşünerek ucuz iřėcne yönelmişlerdir. Zaman içerisinde g alan ülkeler göçü durdurmaya ve kontrol altına almaya çalışmışlar fakat hedef ülkeye

gidemeyen işçiler farklı yollardan göç etmeye başlamışlardır. İşçi göçleri durdurulsa da aile birleşimleri yaygınlaşmıştır. Kaynak ülke kontrol, katı vize politikaları izlese de ya da çeşitli mekanizmalar geliştirip başarılı olsa da hedef ülkelerin çekici konumda olması, özel sektör ve kayıt dışı ekonomilerin ucuz işgücü isteği yasa dışı göçmen sorununu etkilemiştir. Hem düzenli hem de düzensiz göçte itici ve çekici faktörler, bireysel motivasyonlar ve buna benzer göç etme isteği, ekonomik koşullar etkindir. Uluslararası göçü tamamen durdurmanın ve önlemenin mümkün olmadığı aşıkardır. Bunun yerine düzenlemeler ve kontrol önlemlerinin arttırılması daha doğru bir politika olacaktır. Devletler göç yollarını tamamen kapatmaya çalışsa bile göç eden kişiler farklı yollardan göç etmenin yollarını arayacaklardır. Göçmenleri yasa dışı göçe teşvik etmek demek istedikleri ülkeye gidememelerinden ve ülkelere giriş kurallarının zorluğundan kaynaklanmaktadır. Böyle bir halde yasa dışı göçmenler hudutları geçebilmek için göçmen kaçakçılara ihtiyaç duymaktadır (Çiçekli, 2005, s. 44-45).

1.3.2. Gerçekleşme Nedenine Göre Göçler

Gönüllü göç hareketi isminden anlaşılacağı üzere bireylerin kendi kararları doğrultusunda gerçekleştirdiği göç türüne verilen addır. Bu tarz göçler eğitim, emeklilik, evlilik, kişinin yaşam standartlarına bağlı olarak ve göç etmeye zorlayacak sebepler olmadan kendi iradeleri doğrultusunda gerçekleşmektedir. Bu göç hareketlerinde ulusal sınırların geçilmesi, bilgi birikimi veya daha iyi imkânlarla ulaşılabilceği düşüncesi de etkili olmaktadır (Baklacıoğlu, 2010, s. 135). Gönüllü göç hareketi günümüzde yaygın olarak görülmektedir. Uluslararası işçi göçleri, öğrenci değişimleri gibi hareketler gönüllü göç hareketinin örneklerindedir (Doğan A. , 2020, s. 18).

20 ve 21. Yüzyılın temel gerçekliği durumuna gelen zorunlu göç hareketinde bireyin tercih yapma şansı olmadığı gibi kendi isteği dışında gerçekleştirilen göç türüdür. Savaşlar, çatışmalar, politik baskı, doğal afetler, inançlar, iklim sebebiyle küresel ısınma, açlık, salgın hastalıklar, kuraklık gibi faktörler zorunlu göçün sebepleri arasındadır (Barışık, 2020, s. 12). Zorunlu göçler bireysel olarak gerçekleştirilebilir fakat genel olarak bu göç türünde kitlesel olarak gerçekleştiği

görülmektedir. Savaşlar kitlesel göçün en büyük nedenidir. İnsan güvenliğini tehdit altına alan bu tarz göçlerde hayatta kalma arayışı göç etme hususunda ana etmendir. Bu göç hareketi devletin yetki alanında bulunan birey veya grupların devlet politikası olarak yaşam sahalarından uzaklaştırılmaları ya da transfer edilmeleri yoluyla gerçekleşebilmektedir (IOM, 2009, s. 69).

1980’li yıllarda terör olaylarının artmasıyla Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde yoğun göç dalgası yaşanmıştır. Zorunlu göç kategorisine giren bu göçler, şehir merkezinin sosyo-kültürel yapısında değişiklikler meydana getirmiştir. Hirfanlı Barajı ve Keban Barajı yapımı esnasında da birçok köy ve ev boşaltılmıştır (Özer, 2004, s. 24; Koçak & Terzi, 2012, s. 172).

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı zorunlu göçün en büyük örneğidir. Türkiye, Suriye’nin yaşadığı krizde şüphesiz en çok etkilenen devlet olmuş ve 4 milyona yakın mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. 18 Haziran’da İsviçre’nin Cenevre şehrinde yayınlanan UNHCR’nin Küresel Eğilimler Raporu’na göre Covid-19 salgınına rağmen savaşlar, zulüm, şiddet gibi nedenlerden kaçan insan sayısı yaklaşık 82,4 milyona yükselmiştir. Bu rapora göre milyonlarca insan yerinden edilmiş olup en fazla sığınmacı veren ülkeler Suriye, Güney Sudan, Venezuela, Myanmar ve Afganistan gelmektedir (Anadolu Ajansı, 2021).

1.3.3. Sınırlara Bağlı Göçler

Sınırlara göre göç ayrımı gerçekleşen yere bağlı olarak iç göç ve dış göç olmak üzere ayrılmaktadır. Kısaca gerçekleşen hareket ülke içinde gerçekleşiyorsa iç göç, fakat bir devletin veya ülkenin sınırını geçerek yapılıyorsa bu dış göç şeklinde olarak tanımlanmaktadır.

İç göç yeni yerleşim yerine sahip olmak için veya yeni bir yerleşim yerine ikamet etmek amacıyla ülke içerisinde bir bölgeden başka bir bölgeye göç etme eylemi olarak açıklanmaktadır. Bu göç türü geçici veya kalıcı olabilir (IOM, 2009, s. 27). Kırsal alandan şehre göç edenler ya da tam tersi kentten kırsala göç edenler örnek verilebilir. Kırdan kente göç dünyada ve Türkiye’de sık rastlanan göç türüdür. Son 50 yılda dünya coğrafyasını etkileyen bir göç hareketi olmuştur. Şehirlerde iş ve

yaşam olanaklarının daha iyi olması eğitim, sağlık, ekonomi gibi etmenler bireyleri bu göçe sevk etmektedir (Barışık, 2020, s. 14). Bu durum göç alan şehirlerde birçok olumsuz etki yaratmakta şehrin hizmet kalitesinin ve refahının düşmesine, yerleşim yerlerinin ve nüfusun artması, yanlış şehirleşmeyi meydana getirmektedir (Sağlam, 2006, s. 34-35).

Kentten kırsala göç hareketinde ise genelde emeklilik gibi durumlar veya belirli bir gelir düzeyine sahip kişilerin kırsal kesimlerde sosyal çevresi gibi etmenler etkili olabilmektedir (Barışık, 2020, s. 14).

Bir ülkenin sınırlarından başka bir ülkenin sınırlarına herhangi bir nedenle gerçekleştirilen göç eylemi dış göçtür (Koçak & Terzi, 2012, s. 173). Bireylerin geçici veya kalıcı olarak başka bir ülkede yaşamak amacıyla yaşadıkları devletten ayrılmaları uluslararası göçtür. Dış göç hareketinde uluslararası sınırın geçilmesi gerekmektedir (IOM, 2013, s. 88). Dış göç, menşe ülke ve hedef ülke arasında nüfus alışverişine neden olur. Uluslararası göç veya dış göç; kalıcı yerleşenler, belli bir zaman içerisinde çalışanlar, süreli sözleşmeli işçiler, gizli ve yasal olmayan şekilde çalışanlar, sığınmacılar ve mülteciler olarak altı şekilde ayrılmaktadır (Tapia, 2003, s. 17)

Dış göçe örnek olarak 1961 yılında Almanya başta olmak üzere Batı Avrupa'ya yönelik Türk işçi göçleri yapılmıştır. Sonraki zamanlarda misafir anlaşmaları imzalanarak Batı Avrupa göç almaya başlamış fakat 1970'li yıllar ile beraber Batı Avrupa ülkelerinde misafir işçi anlaşmaları ekonomik nedenlerden dolayı durdurulmuştur. Bu anlaşmaların durdurulması göçleri engellememiş aile birleşimi, evlenme gibi nedenler göçü daha da fazla arttırmıştır (Kaya A. , 2011, s. 163).

1.3.4. Süresine Bağlı Göçler

Süresine bağlı olarak gerçekleşen göçler sürekli göç ve geçici ya da diğer adıyla mevsimlik göç olarak ayrılır. Bireylerin yaşadığı yerden başka bir yere kalıcı olarak yerleşmesine sürekli göç denir. Bu göç hareketi gönüllü ya da zorunlu olarak yapılabilmektedir.

Mevsimlik göçler ile sürekli göçlerin birbirinden ayıran unsur, zaman kavramıdır. Sürekli göçler uzun süreli, daima kalmak amacıyla yapılmaktadır. Mevsimlik göç ise geçici, belli bir zaman diliminde gerçekleşir (Koçak & Terzi, 2012, s. 170). Ayrıca farklı kültür ve gelenekten gelen insanların beraber olması mevsimlik göç nedeniyle kültürler arası etkileşime neden olmaktadır (Sağlam, 2006, s. 34).

1.3.5. Konusuna Göç Türleri

Konusuna göre göç türleri beyin göçü, emek göçü ve mübadele göçleri şeklindedir.

Beyin göçü, başarılı ve eğitim seviyesi yüksek olan kişilerin genelde az gelişmiş ülkelere, gelişmiş ülkelere yönelik gerçekleştirdiği göç hareketidir. Gelişmiş ülkelerin sosyal ve ekonomik açıdan iyi fırsatlar sunması, daha yüksek refah seviyesine sahip olması beyin göçünü arttırmaktadır. Az gelişmiş ülkelerde ise bu göçün artması gelişmişlik seviyesini azaltmaktadır. Bu göç sebebiyle gelişmiş ülkeler ve az gelişmiş ülkeler arasındaki fark daha fazla belirginleşmektedir (Kaya M. , 2003, s. 21).

Mübadele kelimesi değiş-tokuş anlamına gelmektedir (TDK, 2019). Devletlerin kendi aralarında bir anlaşmanın kurallarına bağlı kalarak ülke vatandaşlarını karşılıklı olarak değiştirmesine mübadele göçü denir. Göçü gerçekleştiren kişilere mübadil denilmektedir (Koçak & Terzi, 2012, s. 175).

Mübadele göçüne örnek olarak Kurtuluş Savaşı sonrası Lozan Barış Anlaşması neticesinde Yunanistan ve Türkiye arasında gerçekleştirilen göç hareketleri örnek verilebilir. Bu göç hareketi de zorunluluk nedeniyle yapılmaktadır. Savaşlar sonucunda bazı devletler arasında nüfus değiştirme yapılabilmektedir. Yunanistan ve Türkiye arasında gerçekleştirilen mübadeleye göre, Anadolu'ya yaşayan 1.200.000 Rum Yunanistan'a, Yunanistan'da bulunan 500.000 Türk kendi vatanına gelmiştir. İstanbul Rumları ile Batı Trakya Müslümanları bu mübadelenin dışında kalmıştır (Deniz, 2014, s. 180-181).

Zorunlu göç değişimi ya da mübadele olarak adlandırılan bu uygulama farklı ve özel zorunlu göç çeşididir. 1923 yılında imzalanan nüfus mübadelesi anlaşması üstünden zaman geçmesine rağmen tartışılmış ve ses getirmiştir. Bu göç hareketi kurulmakta olan ulus-devletlerin etnik ve dinsel açıdan tek türleştirme hedeflerini hızlandıran bir “etnik temizlik” uygulaması olarak doğrulanmaktadır (İçduygu, Erder, & Gençkaya, 2014, s. 101).

Mübadele göçünün kültür, din, etnik köken gibi unsurlara bakılarak gerçekleştirilmesi, göç eden bireylerin doğduğu yerden ve kültürlerinden koparmaya yol açmaktadır. Göç veren ülke için bu durum hem yeni gelen nüfusla uyum problemleri hem de göç edenlerin beşerî sermaye açısından eksikliği ortaya koymaktadır (Sayın, Usanmaz, & Aslangiri, 2016, s. 3).

Emek göçü, tayin sebebiyle ya da iş göçü çeşididir. Bu göç geçici ve daimî olarak gerçekleşebilir. İşsizlik nedeniyle yaşadığı yerden başka yere giden bireyler iş göçleri kategorisine girmektedir. Bir şehir veya bölgede emek gücü arzının az olması başka bir şehir ya da bölgedeki iş olanağı arzına doğru gerçekleşmektedir (Sayın, Usanmaz, & Aslangiri, 2016, s. 3).

Bir diğer kategori işçi göçüdür. İşgücü açığının bulunduğu bir ülkede işgücü fazlasıyla giderilmesinin ancak işçi göçü almasıyla mümkündür. Az gelişmiş ülkelerde genel olarak ucuz olan işgücü, gelişmiş ülkelere oranla pahalı işgücünün yerine geçmektedir. Nitelikli işçi göçü 21. Yüzyılın en kayda değer kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Nitelikli iş gücü, bütün gelişmiş ülkeler için ihtiyaç olmuştur. Bu konuda devletler birbirleriyle rekabet etmektedir. Kuzey Amerika, Avustralya, Yeni Zelanda’dan sonra Avrupa gelmektedir.

1.3.6. Kişi Sayısına Bağlı Göç Türleri

Göç türlerinden bir diğeri bireysel göç ve kitlesel göçtür. Göç hareketine neden olan öğeler artarsa göç sayısında da bir artış yaşanmaktadır. Kişilerin birey olarak ya da aileleri ile birlikte göç etmesine bireysel göç denir. Kitlesel göçlerin tersine bu göç hareketi kişinin kendisi tarafından ya da örgütler, devletler sayesinde ayarlanmaktadır (IOM, 2013, s. 14). Kitlesel ya da toplu göç ise fazla sayıda insan

hareketliliğidir (IOM, 2013, s. 59). İki ülke arasında bir anlaşma olmamasına rağmen insanların yaşadığı ülkede dini ve etnik azınlık nedeniyle oluşan baskı ayrımcılık gibi sebeple insanların kitleler halinde başka ülkeye geçmesine denir (Taş & Özcan, 2018, s. 40).

6458 sayılı YUKK'un Geçici Koruma adı altında 91. Maddesinde kitlesel göç; *“Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir”* (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013, s. 91) şeklinde tanımlanmıştır.

1.4. Göçü Gerçekleştiren Kişinin Statüsü ve Tanımları

Farklı nedenler doğrultusunda yapılan göçler sonucunda kişiler mülteci, göçmen ve sığınmacı olarak adlandırılmaktadır. Bu adlandırılmaların her biri farklı içeriğe sahip olmakla beraber her birinin farklı hakları vardır.

Cenevre’de 28 Temmuz 1951’de imzalanan ve 22 Nisan 1954’te devreye giren 0898 sayılı Resmî Gazete’de “Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme”, mülteciler için önemli ve uluslararası bir adımdır. Bu sözleşme bir topluluğu ya da milleti değil bireyi baz almış, bazı şartlar altında bireye mülteci statüsü vererek geri göndermeme ilkesi gibi bazı kurallar ortaya koymuştur. Hukuki statüsü belli olan mülteci tanımı bu sözleşmeyle ortaya çıkmıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne göre mülteci tanımı,

“1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahsa mülteci denir”¹ (Arning, 2018, s. 219).

Türk Hukuku’nda 6458 Sayılı YUKK 61. Maddeye göre mülteci,

¹ Cenevre Sözleşmesi’ne göre mülteci tanımında yapılan ilk tanım bu şekildedir. 1967 Ek Protokol ile beraber “1951’den önce meydana gelen” ibaresi kaldırılmıştır (Arning, 2018, s. 219).

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verileceğini” (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013, s. 61) beyan etmektedir.

Uluslararası alanda kabul görmüş kesin bir göçmen açıklaması bulunmamaktadır. Kavram kişinin göç etme fikrini, zorlayıcı etkiler olmadan kişinin kendi hür iradesi ve uygunluk nedeniyle alınan kararlarını kapsar şekilde tanımlanmaktadır. Kişinin isteği doğrultusunda, kendisi, ailesi için sosyal, ekonomik şartlarını değiştirmek, iyileştirmek hedefliyle menşe ülkeden hedef ülkeye doğru gerçekleştirdiği hareket, kişi ve aile bireyleri için geçerli sayılmaktadır. Birleşmiş Milletler göçmenin nedenleri, isteğine bağlı olup olmaması, düzenli veya düzensiz olarak başka bir ülkede bir seneden veya daha uzun süre fazla yaşaması şeklinde tanımlamaktadır (IOM, 2013, s. 37).

1951 Cenevre Anlaşması ve diğer uluslararası anlaşmalar, göçmenlerin hukuki statüsünü mülteci, geçici koruma statüsü ya da şartlı mülteci adı altında düzenlememiştir çünkü mülteci kavram olarak uluslararası hukuk çerçevesinde uzun süren tartışmalar neticesinde ortaya çıkmıştır. Göçmen kavramı ülkelerin kendi hukuk kurallarına göre belirlenmektedir (Arning, 2018, s. 220).

Mülteci kavramı genellikle göçmen kavramı ile karşılaştırılmaktadır. Göçmen kavramı 5543 Sayılı “İskân Kanunu” doğrultusunda *“Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, özel kanunlarla yurt dışından getirilen iskânlı göçmen aileler hak sahibi”* (T.C. Resmî Gazete, 2006, s. 8) yapılmaktadır. İskân Kanunu’nun 4. Maddesi gereği Türk ve Türk kültürüne bağlılığı olmayan yabancılar ve Türk kültürüne bağlı olup hudut dışı edilen kişiler güvenlik açısından Türkiye’ye gelmesi elverişli olmayan kişiler göçmen statüsünde kabul edilmezler. Göçmen olarak kabul edilebilmeleri ancak Türk olup, Türk kültürüne bağlılığın tespit edilmesi bakanlıkların fikirleri doğrultusunda Dışişleri Bakanlığı’nın teklifi üzerine Bakanlar kararı ile yapılmaktadır (Arning, 2018, s. 221). İskân Kanunu’na göre 4 farklı

göçmen türü vardır. Bunlar serbest göçmen, iskânlı göçmen, münferit göçmen ve toplu göçmen şeklindedir.

Serbest göçmen, Türk soyundan gelen ve Türk kültürüne bağlı olarak yerleşmek hedefiyle tek başına ya da toplu biçimde Türkiye'ye gelip kanuna göre kabul olunan göçmenlerdir.

İskânlı göçmen, Türk soyundan gelen ve Türk kültürüne sadık olan özel kanunlarla yurtdışından gelen ve kanunun maddeleri gereği taşınmaz mal verilen göçmendir.

Münferit göçmen, Türk soyundan gelen ve Türk kültürüne bağlı kalarak Türkiye'ye ikamet etmek amacıyla ailesi ile gelen göçmenlerdir.

Toplu göçmen ise Türk soyundan gelen ve Türk kültürüne bağlı olan iki devlet arasında yapılan bir anlaşma gereği Türkiye'ye topluluk halinde aileleri ile yerleşme amacı taşıyan göçmenlerdir (T.C. Resmî Gazete, 2006, s. 3).

Olçay'a göre göçmen, içinde bulunduğu devletin sosyo-ekonomik durumdan daha iyi yaşam koşullarından yararlanmak amacıyla başka bir ülkeye yasal ya da yasa dışı olarak yerleşen bireye denir (Olçay, 2012, s. 232).

Yılmaz'a göre göçmen kendi vatanından ayrılan veya göç yolları üzerinde ki ülkelerden geçerken, göç etmeyi planladığı yabancı ülkeye girişi kaldığı süre diliminde o ülkenin hukuk ve normlarına uyup uymamasına göre yasal ya da yasa dışı şeklinde tanımlamaktadır (Yılmaz, 2014, s. 1687).

Sığınmacı terimi ise bireyin haklı sebeplerle bir zulümden, zulüm tehlikesinden ve şiddet olaylarından dolayı yaşamının risk altında olması nedeniyle bir başka devletten sığınma isteyen kişiye denir (UNHCR, 2006, s. 4). Bireyin sığınma isteğinin kabul edilmesi ve bu süre zarfında mülteci statüsü kazanana kadar sığınmacı olarak kalmasıdır. Bireyin sığınmacı statüsü kazanması kişiye doğrudan ya da şartlı mülteci statüsü verilmesi demek değildir (Arning, 2018, s. 222).

1951 Cenevre Sözleşmesi'nde sığınmacılık kavramından bahsedilmemiş ve sığınmacı tanımına yer verilmemiştir. 1959 yılında Birleşmiş Milletler bünyesinde sığınma ile ilgili çalışmalar başlamış, 14 Aralık 1967'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu doğrultusunda "Birleşmiş Milletler Ülkesel Sığınma Deklarasyonu" (United Nations Declaration on Territorial Asylum) kabul edilmiştir. Bu bildirinin mühim yanı, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Ek Protokol'de adı geçmeyen sığınma ve sığınmacı kavramları yer bulmuş ve taraf ülkeler için belli ilkeler ortaya koymuş olmasıdır. Bildiri de "sığınma hakkı" açık şekilde düzenlenmiştir (Özcan M. , 2005, s. 18; Uzun A. , 2015, s. 110-111).

Türk Hukuku'nda YUKK kapsamında sığınmacı kavramı ele alınmamıştır. Sığınmacı kavramının yerine "şartlı mülteci" kavramı kullanılmıştır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013, s. 62). Mülga 1994 Yönetmeliği şeklinde geçen "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" 3. Maddeye göre,

"ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı" (T.C. Resmî Gazete, 1994, s. 3) olarak tanımlanmaktadır.

Bu yönetmeliğe göre Avrupa dışından gelenler sığınmacı statüsü almaktaydı. YUKK ise bu yönetmeliğin tersine açık şekilde Avrupa dışından gelenlere yönelik bir tanımlama yaparak sığınmacı dışında bir statü vermiştir (Arning, 2018, s. 224). YUKK 62. Maddeye göre bu tanımlamanın başında yer alan "Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle..." ibaresi açıkça belirtilmektedir. Aynı zamanda tanımlamaya göre "vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilmektedir. Şartlı mülteci üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar, Türkiye'de kalmasına izin verilmektedir" (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013, s. 61). Mülga 1994 Yönetmeliğine göre YUKK daha doğru bir

ifadeyle açıklamıştır. Çünkü sığınmacı genel bir kavram olmakla beraber başvuru sürecinin devam ettiği bireyi tanımlamaktadır. Şartlı mülteci ise sığınmacının ötesindedir. Yapılan başvurunun incelenmesi artık sona ermiş ve Avrupa'dan gelmediği için mülteci statüsü kazanamayan birey Avrupa dışından gelme şartına bağlı kalarak şartlı mülteci statüsünü elde etmiştir (Arning, 2018, s. 225).

Geçici koruma statüsü bir diğer önemli kavramdır. AB geçici koruma statüsünü birçok yönerge ile düzenlemiştir. Geçici Koruma Yönergesi'nin 2. Maddesine göre,

“Üçüncü ülkelerden ani ve kitlesel akınlarla gelen veya gelmekte olan ve kendi ülkelerine geri dönemeyen, yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimselerin sığınması ya da müstakbel bir kitlesel sığınma nedeniyle mevcut düzeni olumsuz etkilenecekse veya buna ilişkin bir risk varsa, ilgili kişilerin koruma ve talep eden diğer kimselerin menfaatleri doğrultusunda bu tür kişilere acil ve geçici koruma sağlanması geçici koruma statüsü kapsamındadır” (Arning, 2018, s. 222).

Türk Hukuku'nda geçici koruma statüsü, Geçici Koruma Yönetmeliği madde 3 ve 6458 Sayılı Kanun madde 91'de yer verilmiştir.

Yabancı kavramı Devletler Hukuku Enstitüsü'nün 1892 Cenevre görüşmesinde *“sadece geçici veya mukim ya da yerleşik, mülteci veya ülkeye kendi istekleri ile girmiş olup olmadıkları fark etmeksizin, bir devletin ülkesinde bulunup da halen vatandaşlık hakkı olmayan kimseler”* (Doğan A. , 2020, s. 14) olarak tanımlanmıştır.

Türk Hukuku'nda 6458 Sayılı Kanun'a göre *“Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile arasında vatandaşlık bağı bulunmayan kişi”* (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013, s. 3) olarak tanımlanmıştır.

Bir diğer kavram vatansızlık kavramıdır. 1954 tarihli “Vatansız Kişilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmesi'ne” göre hiçbir devletin kanun ve yasalarına göre vatandaş sayılmayan ve hiçbir devletle arasında vatandaşlık bağı bulunmayanlara vatansız denir. Küresel olarak kabul edilen fikir birliği vatansızlığın önlenmesidir. Fakat bu durum bazen bireyin kendi tercihi olabilmektedir. Vatansız olan birey, mülteci konumuna doğrudan sahip olamaz (Arning, 2018, s. 221).

Birden çok vatandaşlığı sahip olma durumu da bireyin vatandaşlığı açısından önemlidir. Örneğin bireyin hem Türk hem Alman pasaportu haiz ise Türkiye’de hangi pasaportu ile işlem yapacağı “Milletler Arası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun” (MÖHUK) 4. Madde b bendine göre, birden çok vatandaşlık bulunduran bireyler, Türk vatandaşlığına sahip ise Türk hukuk sistemi uygulanır. Türkiye sınırları içerisinde Türk vatandaşı olarak kabul edilmektedir (Arning, 2018, s. 221).

İkincil koruma AB Vasıflandırma Yönergesi’nde tanımı yapılmıştır. Mülteci statüsü için gereken özelliklere sahip olmayanlar için düzenlenmiştir. Gerekli özellik ve niteliğe sahip olmayan belirli bireyler ülkeye yaptığı kabul başvurusu doğrudan reddedilmeyecektir ya da sınır dışı edilmeyecektir. AB Vasıflandırma Yönergesi 15. Maddeye göre,

“Menşe ülkeye veya daha önce ikamet ettikleri yere geri gönderilmeleri halinde ölüm cezasına çarptırılacak veya infazına karar verilecek kişiler; zulüm veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muameleye maruz kalacak kişiler veya yaşam hakkı şahsi ve ciddi bir tehdit altında olanlar veyahut hayatı uluslararası veya ulusal silahlı çatışma yüzünden ciddi bir şiddet nedeniyle tehdit altında olanlar tamamlayıcı korumadan yararlanabilir” (Arning, 2018, s. 223).

Türk Hukuku’nda YUKK 63. Maddede ikincil koruma düzenlenmiştir.

“Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkum olacak veya ölüm cezası infaz edilecek; işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilmektedir” (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013, s. 63).

1.5. Göçmen Kaçakçılığı

Dünya ülkeleri arasındaki yaşam standartları, bu yaşam standartlarının arasında bulunan yüksek farklılar, dünya genelindeki yaşam adaletsizliği üçüncü dünya ülkelerinde yaşanan ekonomik problemler, ekonomik problemlerin doğurduğu siyasi

istikrarsızlıklar, ülkelerin uyguladığı baskıcı rejimler, iç savaşlar, coğrafyanın bitmek bilmeyen sorunları nedeniyle insanlar kendi ülkelerinden ayrılarak daha iyi bir yaşam sürme umuduyla ya da insanca yaşayabilmek uğruna göç etmektedirler. Ülkelerin özellikle gelişmiş ülkelerin göç politikalarındaki katı kurallar nedeniyle insanlar yasa dışı yollardan girmekte ve yasal şekilde girdiyse de oturma süresi bitse de ülkeyi terk etmemektedirler. Kontrol edilemeyen göç akımlarını, ülkeler engellemek adına hukuk sistemlerinde göçmen kaçakçılığı suçuna yer vermektedirler.

Göçmen kaçakçılığı ya da diğer bir ifadeyle insan kaçakçılığının birden fazla tanımı mevcuttur. Göçmen kaçakçılığı ile sık karşılaştırılan “insan ticareti” insanların bir ülke ya da başka bir ülkeye ya da kendi istek ve rızaları dışında zorla ya da kandırılarak götürülmeleridir. Göçmen kaçakçılığı, Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi’ne Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı BM Protokolü 3. madde a bendine göre “doğrudan veya dolaylı olarak, maddi ya da diğer maddi çıkar elde etmek amacıyla, bir kişinin, vatandaşı olmadığı ya da daimî olarak ikamet etmediği bir devlete yasadışı girişinin sağlanması” şeklinde tanımlanmaktadır (Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol, 2003, s. 1). Göçmen kaçakçılığında zorlama ya da faydalanma yoktur (IOM, 2013, s. 37). Pek çok nedenden ötürü geçiş isteği olan bireylerin illegal geçişleri organize eden insan kaçakçıları tarafından çıkar karşılığında farklı ülkelere götürülmesi olarak tanımlanan Göçmen Kaçakçılığı Suçu 2005 Haziran ayında yürürlüğe girmiş olan 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun, Uluslararası Suçlar başlığının 1.Kısımında Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti başlıklı ikinci bölümünde düzenlenmiştir. 5560 sayılı Kanunun 3. Maddesinde 2006 yılında yapılan değişiklikle 80. Madde de insan ticareti zorla çalıştırılmak, hizmet ettirilmesi, fuhuş, esir almak ya da vücut organlarının tehdit, baskı ya da cebir yoluyla verilmesini sağlamak, şiddet, kullanmak ve kandırmak ya da bireyler üzerinde olanaklar ve çaresizlikten yararlanarak rızalarını elde etmek amacıyla ülkeye sokan ya da sınırlardan çıkaran, kaçırarak kişilere ceza uygulanmaktadır (T.C. Resmi Gazete, 2004).

Göçmen kaçakçılığı suçu ve insan ticareti suçunun arasındaki fark, göçmen kaçakçılığında göçmen, kendi isteğiyle gerçekleştirdiği suçun mağduru şeklinde görülmemektedir. İnsan ticaretinde bireyin özgürlüğünü kısıtlamak ve iradesini yok sayarak yapıldığı için insan haklarını ihlal eden suç unsurları bulunmaktadır. Çoğu devlet göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretine insan haklarını ihlal ettiği yönüne bakmamaktadır (Gallagher, 2002, s. 27). Göçmen kaçakçılığında suçunda, göçmenle kaçakçılığı yapan kişi arasındaki ilişki ulaşılacak istenilen yere varıldığında biter. İnsan ticareti suçunda mağdur olan kişinin özgürlüğü kısıtlandığı için aralarındaki ilişki süreklidir. Göçmen kaçakçılığında kaçırılan göçmenlere baskı ve şiddet uygulanmaz fakat insan ticaretinde kaçırılanlara baskı ve şiddet uygulanmakta zor kullanılmaktadır. Buna göre göçmen kaçakçılığı yapanlara göre insan ticareti yapanlar daha ağır cezalara çarptırılmaktadır (Yiğittepe & Çaykara, 2019, s. 85).

Göçmen kaçakçılığı suçu, bir sınırın geçilmesini gerektirmektedir. İnsan ticareti suçunda bireylerin ülkeye sokulması ya da ülke dışına çıkarılması gibi seçim yaparak suçun oluşması açısından mağdurların ülke sınırları içine ya da dışına çıkarılması zorunlu değildir. Yasaya göre tedarik etmek, kaçırmak, bir yerden başka bir yere götürmek gibi hareketler açısından sınırların geçilmesi söz konusu değildir (Yenidünya & Alşahin, 2009, s. 9)

Herhangi bir sebeple başka bir ülkeye göç etmek isteyen bireyler, hedef ülkenin isteği kabul edip edilmeme durumunda yasadışı yollardan kaçak girmeyi tercih etmektedirler. Fakat yasadışı göçmenler sınırlardan geçerken karşılaştıkları zorlukları bilmemeleri durumunda tek başına çıkmak yerine göçmen kaçakçılarından yardım almaktadırlar. Göçmen kaçakçılarına olan talebin artması da göçmen kaçakçılığı faaliyetlerinin artmasına ve suçların profesyonelleşmesine neden olmaktadır. Europol, BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi (United Nations Office on Drugs and Crime UNODC) ve IOM gibi uluslararası örgütlere göre göçmen kaçakçılığında suç örgütleri tarafından örgütlenmiş şekilde yapıldığı belirtilmiştir. Göçmen kaçaklığı küçük suç örgütleri tarafından yapılmaktadır. Fakat elde edilen kazançla bakıldığında büyük suç örgütlerince yapıldığı aşikârdır. Küreselleşen dünya ile birlikte göçler de değişerek küresel bir hal almıştır. Göç edenlerin ve göç

güzergahların sayısı artmış aynı zamanda göç sadece göç edilecek hedef ülkenin sınırlarını korunmasıyla çözülemeyecek hal almıştır. Bu nedenle gerek küresel gerek bölgesel alanda yasadışı göç sorunuyla mücadele etkin bir çalışmayla olabileceği aşikâr bir gerçektir (Kayabaşı & Kayabaşı, 2017, s. 489).

1.6. Göçün Nedenleri

İnsanlık tarihi kadar eski olan göçün birçok nedeni olduğu gibi boyutları da vardır. Göç hareketi bireyin hür iradesi ile yapılıyorsa bunlar genellikle daha iyi yaşam koşulları, refah içinde yaşama, eğitim olanakları, iş fırsatları gibi nedenlere dayanırken zorunlu olarak bireyin iradesi dışında oluşanlar ise doğal afetler, savaşlar, çatışmalar, etnik sebepler, inançlar, kıtlık, ekonomik krizler gibi birçok sebebi vardır. Göçün nedeni ne olursa olsun göç olgusu her daim devam eden ve edecek bir süreçtir. Aynı zamanda göç birçok karmaşık etkenin, faktörün ve etkileşimin toplamıdır ve tek bir neden bireylerin ülkelerini terk etmesinin nedeni olarak açıklanamaz (Castles & Miller, 1998, s. 27). Göç olgusunun daha iyi anlaşılabilmesi için göçün ekonomik, siyasi, çevresel ve sosyo-kültürel açıdan nedenleri anlatılmaya çalışılacaktır.

Büyük çapta yaşanan göç eylemlerine güçlendiren push (itici) faktörler arasında savaş, kuraklık, can güvensizliği gibi sebepler yer almaktadır. Bir başka açıdan pull (cezbedici) faktörler ise iş olanakları, gıda bereketliliği, güvenlik, haber ağları gibi nedenler sayılabilir (Abadan Unat, 2017, s. xxxi).

Göç pozitif ya da negatif bir olgu değildir. Modern dönemin getirdiği ekonomik gelişmelerin, politik ve siyasal baskıların, iletişim ve ulaşım sistemlerine ve insani dürtüler sonucu karşı gösterilen tepkidir. Göç olgusu hangi amaçla yapılırsa yapılsın ya da nedenler ve sonuçlar olarak nitelendirilirse nitelendirilsin ortaya çıkan harekette toplumda ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasal etkiler bırakmaktadır.

Göç, insana özgü bir hareketlilik ve bu hareketlilik dünya tarihinde hiçbir zaman önüne geçilemeyecek bir süreçtir. İnsanların her daim daha iyiyi arama isteğinden kaynaklanmaktadır. Ekonomik nedenler, siyasal zorunluluklar ya da doğa

ile ilgili ihtiyaçlar göçü ortaya çıkarmıştır. Sonuç itibari ile insanı merkeze alarak ortaya çıkan bir olgudur (Kane, 1995, s. 2).

Teknolojinin gelişmesi ve beraberinde sanayileşmeyle beraber değişim yaşıyan dünyada insanlar kırsal kesimden kent yaşamına doğru göç etmeye başlamıştır. Endüstri devrimi ve sanayileşme göç hareketlerinin nedenlerinde başat aktör olarak yer almaktadır. Sanayi tesislerinin artması, makineleşmenin ilerlemesi, kentlerin büyümesi ve teknolojinin insan hayatını kolaylaştırması gibi durumlar kırsaldan kent yaşamına geçişi hızlandırmıştır. Ekonomik nedenli gler, her zaman kırsaldan kente olmamaktadır. Kentten kente ya da bir ülkeden başka bir ülkeye de yönelik yapılabilmektedir. Sanayileşme ve tarımda makineleşmesinin artması tarım işçilerine olan gereksinimi azaltmış olup kentlerde iş olanaklarının fazla olması insanları kent hayatına itmiştir. Bu nedenle bireyler daha iyi hayat şartlarına ulaşabilmek için büyük şehirlere ya da gelişmiş ülkelere gitmektedir (Sağlam, 2006, s. 35).

Göçün itici ekonomik nedenleri, yoksulluk, düşük gelir düzeyi, ücretlerin yetersizliği, işsizlik oranlarının yüksek olması, çalışma koşullarının olumsuzluğu gibi pek çok unsur sayılabilir. Bu unsurlar genelde iş bulma imkanları ve gelir durumu ile ilişkilidir. Gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerde iş olanakları gelişmiş ülkelere oranla daha düşüktür. Aynı zamanda az gelişmiş ülkelerde çalışanlar informal sektörlere sosyal güvencenin yetersizliği ve düşük ücret ile hayatını idame ettirmektedir. Bu sebeple çalışma olanaklarının daha iyi olduğu, ücretlerin yüksek olduğu gelişmiş olan ülkelere göç gerçekleşmektedir. (Abadan Unat, 1975, s. 3) .

İş olanaklarının gelişmiş olması ve daha yüksek ücret arayışı ekonomik göçün ana öğeleri olarak ortaya çıkmaktadır. Devletler ya da bölgeler arasında ücret farklılıkları bu durumun temel sebebidir. Ücret farklılığı ya da daha iyi iş olanakları bu durumda gönüllü gler hususunda geçerlidir.

Göçün en büyük çekici etmeni olan ekonomik sebeplerinden biri gelişmiş ülkelerde ki iş gücü gereksinimidir. Bu gereksinimin ucuz iş gücü ile sağlanması gelişmiş ülkelere avantaj sunmaktadır. Özellikle Batılı devletlerin isteği sonucu ekonomik g büyük bir ivme kazanmıştır (Ünsal, 2019, s. 54). 1960 ve 1970’li

yıllarda Almanya'nın "misafir işçi" adlı programıyla Türkiye, Yunanistan, İspanya ve Portekiz'den işçi talep etmiştir. Bu ülkelerle yapılan anlaşmalar neticesinde Almanya, 1972 yılında yaklaşık 2,6 milyona yakın yabancı işçi nüfusuna sahip olmuş ve o dönemde Almanya'da işçi nüfusu, toplam nüfusunun %12'sine tekabül etmektedir (Akalın, 2012, s. 96).

Az gelişmiş ülkelerden, gelişmiş ülkelere doğru yaşanan göç eğitilmiş ve nitelikli bireylerin gerçekleştirdiği yani beyin göçü olarak ön plana çıkmaktadır. Her devletin farklı kriterleri olsa da beyin göçüne sebep olan itici faktörler ücret yetersizliği nedeniyle mali problemler, ekonomik istikrarsızlık, çalışma koşullarının verimsizliği, yeterli iş gücünün meslek alanlarına göre istihdam sağlanamaması ve siyasi istikrarsızlıklar, etnik köken ayrımı gibi nedenler gösterilebilir (Toksöz, 2006, s. 226).

Geleneksel neoklasik yaklaşıma göre, bireyler hedef ülkeye göç ederken, menşe ülke ve hedef ülke arasında reel gelir farklılıkları sebebiyle göç ederler. Hedef ülke de menşe ülkeden daha yüksek gelir edeceği düşüncesiyle hareket gerçekleştirilir. Reel gelir farklılıklarının öneminden şüphe duyulmaz. Fakat göç süreci ilave itkilerden de etkilenmektedir (Staubhaar, 1986, s. 858-859).

Göç hareketinin itici faktörlerinden biri de siyasi sebeplerdir. Siyasi sebepler savaşlar, çatışmalar, baskıcı yönetimler, siyasi istikrarsızlıklar, terör, etnik ayrımcılık gibi nedenler gösterilebilir. Savaşlar, çatışmalar ve ulus devletlerin ortaya çıkışı göç hareketinin gönüllü ya da zorunlu olması fark etmeksizin çıkmıştır. Sömürgeci ve emperyalist devletlerde bu göçe sebep olmaktadır.

Arap Baharı sürecinin Orta Doğu'yu büyük ölçüde sarsan ve ardından sürecin 2011'de Suriye'ye sıçraması ile Suriye iç savaşa sürüklenmiştir. Arap Baharı sürecinden etkilenen diğer devletlerde (Tunus, Libya, Mısır, Yemen, Cezayir) meydana gelen çatışma ve rejim değişiklikleri gibi politik ve siyasal istikrarsızlıklar milyonlarca insanı göçe zorlamıştır.

Savaşlar dışında güvenlik sorunları olarak sayılan terör ve töre olayları da göç hareketlerinin ana unsurları arasındadır. Terör olayları güvenliğe dayalı olaylardır. Bireyler bulunduğu bölgede kendilerini güvende hissetmiyorsa, bireysel ya da toplu şekilde göç etme gereksinimi duyarlar. 1980-1990'lı yıllarda Türkiye'de Doğu bölgesinde yaşanan terör saldırıları sonucunda, devlet kararıyla göçler meydana gelmiştir (Yüceşahin & Özgür, 2006, s. 17).

Ulus devletlerin güvenlik kimlik, tek türdeş inşa etme çabaları neticesinde azınlıkların sosyo-kültürel haklarını tanımaması, asimile edilmeye çalışmaları zorunlu göçün bir diğer itici faktörü olarak ortaya çıkmaktadır. Sovyetler Birliği'nin Stalin döneminde yapılan reformlar sonucunda kültür ve dini kimliğin değiştirilmesi, özel mülkiyetin kaldırılması gibi hedefler, Bulgaristan'da isim değiştirme ve özel mülkiyetin kaldırılması yine aynı şekilde Yugoslavya'da Müslümanlar arasında etnik temizliğe gidilmesi sonucu binlerce Müslüman Türk'ün Türkiye'ye göç etmesine sebebiyet vermiştir (Özgür, 2012, s. 207).

Göçe neden olan bir diğer faktör ise doğal nedenlerdir. Çevre koşullarının neden olduğu değişiklikler bireyleri göçe zorlamaktadır. Göç ve çevresel bozulma arasındaki ilişkide, bazı çevre sorunlarının gönüllü göçe bazılarının ise zorunlu göçe sebep olduğudur. Genel itibari ile doğal afetler gibi ani şekilde meydana gelen çevre problemleri zorunlu göçe neden olurken, iklim değişikliğinin olumsuz etkileri, küresel ısınma, kuraklık, tarımsal üretimin zayıflaması gibi yavaş veya adım adım gelişen çevre problemleri bireylerin yaşadıkları yerde yaşamlarını zorlaştırdığı için gönüllü göç etme kararı kendi istekleri doğrultusunda gerçekleşmektedir (Dun & Gemenne, 2008, s. 10).

Grupların ve bireylerin çevresel nedenlerden dolayı göç etme kararı karmaşık etkenlerin bir sonucudur. Bu etkenlerin etkileşimi nüfusun genel özellikleri, sosyo-ekonomik durum, eğitim, yaş, cinsiyet, sosyal kapasite gibi birçok etmen önemli rol oynamaktadır. Çevresel baskıların oluşmasıyla hayatta kalma, geçimini sağlayabilmek ve oluşan kaygılar aynı anda etkileşime girerler. Bu nedenle çevresel

bozulmalar da göç edilmesi gereken bir zorunluluk olarak karşıya çıkar. Diğer etmenlerinde göç kararını hızlandırdığı gerçektir (Warner & Afifi, 2011, s. e1).

Göçlere yol açabilecek çevresel değişimleri Lonergan 5 şekilde ayırmıştır; Bunlar doğal afetler, yavaş ya da adım adım yaşanan değişimler, endüstriyel kazalar, kalkınma projeleri ve son olarak savaşlardır. Depremler, volkanik patlamalar, seller ani gelişen doğal felaketlerdir. Yavaş yaşanan değişimler ise küresel ısınma, erozyon, kuraklık, insanların doğayı tahrip etmesi sonucu oluşan süreçleri kapsar. Endüstri devriminin kimyasal ve nükleer patlamalar sonucu getirdiği etkiler ise bir diğer sorunlardır. Baraj ve sulama projeleri gibi yerleşim yerlerinin yeniden inşa edilmeye başlanması kalkınma projelerinin çevreyi değiştirmesinden kaynaklanmaktadır. Son olarak ise çatışma, savaş, iş savaş gibi durumlarda çevre sorunlarının bir savaş silahı olarak kullanılmasıdır (Lonergan, 1995, s. 1).

Göçün sosyal ve kültürel nedenleri eğitim, sağlık, nüfus yapısı gibi bazı sosyal unsurlar ile beraber ortaya çıkmaktadır (Taşçı, 2009, s. 189). Sosyal ve kültürel göç alanında ilk neden eğitimidir. Kent merkezleri taşralara göre daha iyi eğitim koşullarına sahiptir. Eğitim olanaklarının iyi olması Türkiye’de genellikle kırdan kente doğru ve gelişmiş ülkelere doğru yapılmaktadır (Mutluer, 2003, s. 16-17).

Sosyal ve kültürel boyutlardan bir diğeri ise nüfus artışı sayılabilir. Nüfus artışı az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere yönelik yapılmaktadır. Yaşanan nüfus artışı ile aile içinde veya bireyin gelirinin azalması, daha iyi koşullarda yaşama isteği bireylerin ve kitlelerin göç etmesine neden olmaktadır.

Göç etmeye neden olan sosyal faktörlerden biri de aile faktörü yurt dışı evliliklerdir. Genelde yurt dışında yaşayan aileler kendi çocuklarını anavatanından evlendirmektedirler. Evlilik nedeniyle gerçekleşen göçlerde eşlerden birinin veya her ikisinin evlilikten önce yaşadığı yerden farklı bir yere taşınması şeklinde gerçekleşmektedir (Doğan A. , 2020, s. 91).

Sosyal yapının içerisinde bazı durumlarda göçe yol açmaktadır. Bunlar akraba evliliği, kan davası ve kız kaçırma şeklinde olabilmektedir.

1.7. Göçün Kuramsal Çerçevesi

Bir ülkenin sahip olduğu nüfus İÖ 6. Yüzyılda Çinliler tarafından dikkate değır bulunmuş ve o zamandan beri devletlerin ana unsuru haline gelen göç olgusu nihayetinde 19. Yüzyılda bilimsel tartışmalarda kendine yer bulabilmiştir. İngiliz-Alman soyundan gelen harita uzmanı ve coğrafyacı Ernst Georg Ravenstein ilk kez 1885 ve 1889 yıllarında Londra’da “Göç Yasaları” konusunda Royal Statistical Society’e iki tebliğ sunarak tartışmaları hareketlendirmiştir. Demografik hareketlerin kesinliğine yasa kavramını kullanarak belirtmeye çalışmıştır. 1871-1881 yılları arasında İngiliz Nüfus sayımı istatistikleri verileri üzerine çalışmasını ortaya koymaktadır (Abadan Unat, 2017, s. 52).

Ravenstein göç çalışmasını aslında William Farr’ın göç üzerindeki fikirleri yanlışlamak amacıyla yapmıştır. Farr göçün belirleyicisi ve kuralları olmadığı düşüncesini savunmaktadır. Ravenstein ise göç olgusunun kurallarını bulmak amacıyla ortaya koymuştur (Çağlayan, 2006, s. 68).

Ravenstein göç hareketlerinin ana sebebi insanların maddi olanaklarını geliştirme arzusundan kaynaklandığı vurgular. Fakat sonrasında kendisine yöneltilen eleştirileri dikkate alarak, ekonomi ve nüfus ile ilgili yasalar fizik yasalarının kesinliğini taşımaz, gelişmesi beklenen göç akımı yasama organı sayesinde durdurulabilir açıklamasını yapmıştır (Abadan Unat, 2017, s. 52).

Ravenstein’in çalışmasının önemli olmasının nedenlerinden biri de bu çalışma göç kuramlarına öncülük eden bir çalışmadır. 1885 ve 1889 yıllarında yayınladığı 7 göç kanunundan oluşan bu çalışma, göçle alakalı olarak bilinen ilk çalışma olma özelliği taşımaktadır. (Yalçın, 2004, s. 22) Çalışmasının temeli kentleşme ve endüstrileşme üzerine kurulmuştur. 19. Yüzyılın sonunda yaşanan durumlar çalışmanın ana unsurunu oluşturmuştur. Endüstrileşmenin getirdiği yeni iş olanakları, ulaşım ağları gibi gelişen teknolojiler bireyleri Avrupa ve Kuzey Amerika’ya göç etmeye başlamasına sebebiyet vermiştir (Çağlayan, 2006, s. 69). The Laws of Migration adlı iki makalesinde belirlediği 7 kanun şunlardır;

1.Göç ve Mesafe: Göçler genelde kısa mesafeli olmaktadır. Bu göç türü, gidilen yerde göç dalgası yaratır. Sanayi ve ticaret merkezlerinin büyük olduğu yerlere doğru nüfusun artışın sağlanmasıdır. Göç ve gelişme arasında önemli bir ilişki olduğunu belirtir. Ravenstein göç edilen yerlerde iş olanaklarının fazla olması orada yaşayan nüfusa oranla göçün boyutunu belirlemektedir görüşünü savunur (Çağlayan, 2006, s. 69).

2.Göç ve Basamakları: Ticaretin sanayileşmenin artması ile kentsel yerlerde ekonominin büyümesi ve kente yakın yerlerdeki insanlar kente göç etmektedir. Kırsal alanlarda meydana gelen boşluklar uzak yerlerden gelen göçmen olarak kabul edilen bireyler tarafından doldurulduğunu belirtmektedir. Uzak yerlerden gelen göçmenlerin yaşadığı yerlerde yaşanan boşalma durumu o bölgelere yakın yerlerden gelen göçmenlerle doldurulacaktır. Yani atılan her adım kente yakınlaşacak, sanayi ve ticaret merkezi olan şehirlerin çekiciliği göçmenler tarafından göç dalgalarını etkileyecek göç tüm ülkeyi etkisi altına alacaktır (Çağlayan, 2006, s. 69).

3.Yayılma ve Emme Süreci: Göç olgusunun yayılma ve emme süreci birbirini tamamlamaktadır. Yayılma ve emme sürecinde ulaşılacak istenilen hedef birbirini benzer kılmaktadır. Ravenstein'a göre göç kendi kendine hedef olamaz, sadece göç için yer değiştirmezler. Burada emmeden kastedilen onların göç ettiği yerde homojenleşmesidir. Göç eden bireyler için hedef, kentte gelişen ekonomik koşullardan dolayı daha güzel yaşama isteği ve bu durumdan pay sahibi olma isteği, yayılma sürecini etkilemektedir. Sanayi merkezlerinin gereksinim duyduğu işgücü göçmenler ile karşılanacak ve bu şekilde göç sanayi merkezlerince emilecektir (Çağlayan, 2006, s. 70).

4.Göç Zincirleri: Ravenstein göçün süreç içerisinde zincirleme olarak geliştiğini vurgular. Göç alan yerler aynı zaman içerisinde göç de verir. Bu nedenle her göç dalgası etki oluşturarak bir diğer göç dalgasını yaratır (Çağlayan, 2006, s. 70).

5.Doğrudan Göç: Uzun mesafeli göçü tercih eden göçmenlerin önceliği büyük sanayi kentleri ve ticaret merkezleri olmaktadır. Ravenstein göç kanunlarının ilk

dördünde zincirleme ve basamaklı bir göçten bahsetmektedir. Fakat 5. Kanunu uzun mesafeli, basamaksız ve dolaysız olduğunu belirtir. Bu göç türü diğer dördünden farklıdır. Her iki göçte ticaret ve sanayi merkezlerini doğru yönelmektedir. Buradaki 5 kanun 2 şekilde yürümektedir. Anlatılan bütün kuram kısacası büyük kentlere endüstri ve sanayi merkezlerinin geliştiği yerlere yapılmaktadır (Çağlayan, 2006, s. 70).

6.Kır ve Kent Yerleşimcilerin Farkı: Kentte yerleşik olarak ikamet edenler Ravenstein'a göre kırsalda yaşayanlardan daha az göç etmeye meyillidirler. Kente doğru yapılan göçler, yaşayanların çok fazla yerlerini değiştirmemektedirler. Fakat kırsal bölgeden kırsal bölgeye doğru yapılan göçte, kırsalda yerleşik olarak yaşayan bireyleri yerinden oynatma göç dalgaları ve basamaklı bir göç yaratabilme eğilimindedir (Çağlayan, 2006, s. 70).

7. Kadın- Erkek Farkı: Sonuncu kanun ise cinsiyettir. Bu kanun kapsamında kadınlar erkeklere göre daha fazla göç etme eğilimindedir. 1989'da yayınlanan 2. Makalesinde, kadınların kısa mesafe ve iç göçlerde erkeklere oranla daha sık göç etme eğiliminde olduğunu tekrarlamıştır. Erkekler ise yurtdışı ve uzun süreç isteyen göçlerde aktifliğinin olduğu ve daha fazla göç etme eğilimindedirler şeklinde ifade etmiştir (Yalçın, 2004, s. 25).

2. makalesine eklediği 6. Ve 7. Kanuna göre Ravenstein göçün evrensel boyutları üzerine yoğunlaşmıştır. Nüfus ile ekonominin insan faaliyetleri tarafından sürekli müdahale altında olduğu için fiziksel yasaların katılığının kesin olmadığını belirtmektedir. 7 kuraldan çıkarılacak sonuç Ravenstein'ın analiz birimi insandır. İtici güç olarak ekonomik nedenleri sebep gösteren Ravenstein, göç ilk olarak kırsaldan kente doğru yapılmaktadır. Göçün getirmiş olduğu dalgalanmalar kırsal alanlarda göçün dönüşümlerinden etkilenecektir. Kentlerin sanayi, endüstri, ticaret merkezlerini dönüşmesi bireyler için avantaj sağlamaktadır. Sanayileşme ile beraber ortaya çıkan işgücü açığı, ücret gibi durumlar göçü çekici kılmaktadır. Bu sebeple doğrudan olmasa da Ravenstein kentlerin çekiciliğini ve kırsalın itici unsurları olduğuna işaret etmiştir. Ravenstein bu sebepten göçün daimî olduğunu

vurgulamıştır. Ravenstein'in ortaya koyduğu tespitler İngiltere'de oluşan iç göçün özellikleri ve sonuçları ile alakalıdır. Yani Ravenstein'in kanunları, yaşadığı dönemin İngiltere'sinde ki koşullarla ortaya konulmuştur. Bu nedenle yetersiz ve eksik tespitler yaptığı iddiasıyla eleştirilmiştir. Ravenstein'in ortaya attığı göç kanunları sonraki göç çalışmalarına temelini koymaktadır (Erdoğan T. , 2019, s. 33).

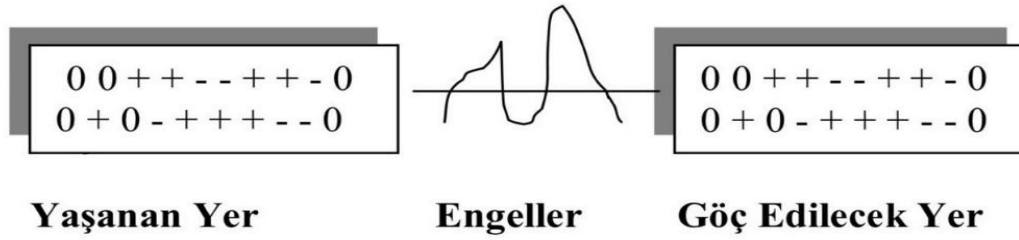
Göç sosyolojisi alanında ki bir diğer kuram Samuel Andrew Stouffer tarafından ortaya koyulan Kesişen Fırsatlar Teorisi'dir. Genel olarak erken dönem göç çalışmalarında göçmenlerin kısa mesafe tercih ettiği bir karar olsa da daha sonra yapılan araştırmalarda göç hareketliliğin sadece mesafe olarak değil, fırsatlar yönüyle değerlendirmiştir. 1940 yılında yayınlanan Amerikan Sosyoloji Dergisi (American Sociological Review) için Stouffer tarafından yazılan Kesişen Fırsatlar: Hareketlilik ve Mesafeye İlişkin Bir Teori (Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance) adlı makalesi yeni bir kuram ortaya koymuştur. Matematiksel olarak açıklamaya çalışan teorik yaklaşımında, o zamana kadar göç alanında ve göç konusunu ele alan bilim insanlarının mesafelerle göç arasında bir bağlantısı olduğu ve bunun üzerinde durduklarından bahseden Stouffer mesafe hakkında daha açık çalışmalar olması gerektirecek bir değerde olduğunu belirtmiştir (Stouffer, 1940, s. 85; Özcan E. , 2016, s. 189).

1935-1940 yıllarında ortaya attığı kuramı test etmek için Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Ohio eyaletinde Cleveland Metropolitan Bölgesi sayım verilerini kullanarak evlerini değiştiren kişiler hakkında bir araştırma yapmıştır (Özcan E. , 2016, s. 190) Belli bir mesafeden göç eden bireylerin sayısı gidilen yerlerde imkânların durumu ile ters orantılıdır. Bu sebepten varış noktasındaki imkanlar ne derece iyiye o bölgeye göç eden kişilerin sayısı da o kadar fazladır. Stouffer göç mesafesini, şehirlerin ekonomik imkanlarını esas almıştır (Özyakışır, 2013, s. 48; Erdoğan T. , 2019, s. 33).

Göç Kuramları üzerine 20. Yüzyılda Ravenstein'in göç kanunlarına karşı çıkarak önemli teori geliştiren bir diğer teorisyen Everett Lee'dir. 1966 yılında teorinin formülü ve içeriği ilk kez Lee tarafından ortaya atılmıştır. Bir Göç Teorisi

(A Theory of Migration) makalesinde Ravenstein'ın Göç Kanunları'nı ele alarak bir değerlendirme yapmıştır. Buna göre, göç çalışmalarının çoğunda göç eden bireylerin demografik yapısına yönelik genel bir eğilimle sınırlı kaldığını vurgulayarak göçmenler göz ardı edilmeden, göçmenlerden daha çok göç sürecine odaklanmıştır (Yalçın, 2004, s. 72).

Tablo 1. Yaşanan Yer ve Göç Edilecek Yerlerdeki Etkenler ve Etkileşimi

Kaynak: Çağlayan, 2006: 73.

Lee ilk olarak göçlerin ortak özellikleri hakkında araştırma yapmış, itici ve çekici unsurları saptamış ve kendi analizinde 4 ana unsur belirlemiştir. Bunlar menşei ülke ile ilgili unsurlar, göç edilen yerle ilgili unsurlar, engelleyici unsurlar ve son olarak kişisel unsurlardır (Lee, 1966, s. 50).

Lee'nin kuramına göre belirlediği faktörler itme-çekme kuramının ana işleyişini oluşturmaktadır. İtme ve çekme kuramına göre hem menşei ülke de hem de hedef ülke de itici ve çekici unsurlar bulunur. Gerek itici faktörler gerekse çekici faktörlerin birleşimi bütünlük oluşturmaktadır. Göçü etkileyen unsurlar pozitif, negatif ve nötr şeklindedir. Lee kuramına göre, nötr olan değerler, göçe olumlu olumsuz fark etmeden katkısı olmayan herkes için geçerlidir. Pozitif faktörler bireyleri göçe çeken, negatif faktörler ise göçe yönelik itici faktörlerdir. Bu durumun ortaya koyduğu bütünlük, menşei ülkenin de gidilecek olan hedef ülkenin de pozitif ve negatif faktörleri, yani itme ve çekme faktörleri mevcuttur (Çağlayan, 2006, s. 73).

Bu kurama göre, sosyal çevre içerisinde çekmeye sebep olan olumlu koşullar ve itmeye sebep olan olumsuz koşullar birbirinden farklıdır. Kuramın yapısı itme ve çekme unsurları kişisel ve değişkenlik taşımaktadır. Kişisel açıdan göçün olumlu ya da olumsuz nitelikleri yaş, eğitim, cinsiyet, ırk gibi etkenler nedeniyle kuram için önem arz etmektedir. Kişinin yaşam şartlarına bağlı olan bu itme çekme faktörleri karmaşık ve çok boyutludur. Kuramın ana hatlarını belirleyen ve işlevini sağlayan kayda değer nokta göç edilen yerde negatif ve pozitif faktörlerin birbirlerinden ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. Sonuç itibarıyla menşei ülkede itme çekme unsurları kendi içinde bütün olarak, hedef ülkede ki itme çekme unsurları bütün şeklinde yorumlanmalıdır. Kuramın hiçbir düzlemde mutlak geçerliliği yoktur (Çağlayan, 2006, s. 73-74).

Ravenstein'in göç kanunlarını Lee, değişen şartlar altında göç oranına bağlı olarak, akımların ve karşı akımların gelişimi, göç eden bireylerin niteliklerine yeni varsayımlar ekleyerek bir kuram ortaya koymuştur. Çalışması ile göç çalışmalarında sadece açıklayıcı olmaktan daha çok çözümleyici bir yaklaşım çerçevesinde ele almıştır (Lewis, 1982, s. 22).

Göç araştırmaları konusunda önemli araştırmalar yapan bir diğer kişi ise William Petersen'dir. Petersen herkesin aynı olduğu ve göçün normal olarak görülmesi düşüncesine redderek *"eğer her insan aynıysa neden bazıları göç ediyor da bazıları göç etmiyor"* sorgulamasıyla çalışmasına başlamıştır (Petersen, 1958: 258). İtme çekme kuramını geliştirmeyi hedefleyen Petersen, itme çekme faktörlerinin altında yatan nedeni araştırmak amacıyla 1958 yılında yayınladığı *Göçün Genel Bir Tipolojisi (A General Typology of Migration)* adlı makalesinde göçe yönelik 5 türden bahsetmiştir (Çağlayan, 2006, s. 75; Erdoğan T. , 2019, s. 35).

İlkel göç (Primitive migration): Bu göç türü, doğal çevrenin, ekolojik itme faktörü ile coğrafi ve iklimsel göçler sonucunda meydana gelmektedir. Göçebe grupların dönemlik göçleri de bu göç içerisine girer. Petersen'in ayrıntılı şekilde üzerinde durduğu konu doğa ve çevrenin oluşturduğu zorluklar ve bu yüzden yapılan toplu göçleri tanımlamaktadır (Çağlayan, 2006, s. 75).

Mecburi (Forced) ve yönlendirilen (Impelled) göçler: Mecburi göç, zorlama ile yapılan göçlerdir. Yönlendirilen göç ise sosyal ve siyasi durumların yarattığı baskıyı ayırıcıdır. Ayırıcı nitelik göçmenlerin göç edip etmemesi kendi tercihlerine bağlı olması Petersen tarafından yönlendirilen göç olarak tanımlanmaktadır. Sosyal baskı sonucu bireyler ya da topluluklar göç etmede karar kullanabiliyorsa bu yönlendirilen göçtür. Eğer karar verebilmesi durumu söz konusu değilse bu da zoraki göçe karşılık gelmektedir. Burada ki dikkat çeken husus, bir zorlama ya da zor kullanma sonucu göçmenlerin karar mekanizmasını kullanıp kullanamama durumudur (Çağlayan, 2006, s. 75-76).

Serbest göç (Free migration): Göç eden kişinin iradesi ön plana çıkmaktadır. Bu göç tipine göre göçmen net bir şekilde göç kararını kendisi almalıdır (Özcan E. , 2016, s. 194).

Kitlesel göç (Mass migration): Bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine sayıca fazla insanın göç etmesi kitlesel göçtür. Dünyanın yaşadığı değişim ve gelişim sonucunda ortaya çıkmıştır. Kitlesel göçlerdeki bireysellik göç eyleminin sonucunda kolektif bir davranış haline gelmesidir (Özcan E. , 2016, s. 194).

Çağlayan'a göre Petersen'in göç tipolojisi yalnız itme çekme faktörleri neticesinde olmamakta, göç için bireysel ve kitlesel olarak analiz edebilmesidir. Aynı zamanda bunların yanı sıra çalışmanın bireysel ve kitlesel motivasyonu kapsaması göç alanında önemli şekilde yer tutmaktadır. Birden fazla unsurun göç analizinde kullanılabilmesi, zoraki göç ve yönlendirilen göç ayrımını ayırıştırabilmesi Petersen'in kuramını anlama ve çözümleme de kullanılabilir ve başarılı kılmaktadır (Çağlayan, 2006, s. 76-77).

Çağdaş göç kuramlarının başlangıç noktası olan kuram Neoklasik Ekonomi Kuramı'dır. Bu kuram göç olgusunu hem makro hem de mikro açıdan ele almaktadır. Neoklasik kurama göre göç olgusu, farklı pazarlarda işgücünün getirdiği farklılıklardır. Bu alanda yapılan temel çalışmalar, ekonomik kalkınma süreci içinde göç sürecinin ortaya çıkmasını Lewis (1954), Todaro (1969) Harris ve Todaro (1970) tarafından geliştirilmiştir. Bu çalışmalara göre göç, farklı piyasa ve devletlerde

işgücü piyasasının zorluğunun farklı dereceleri nedeniyle ortaya çıkan fiyat farklılarından kaynaklandığını belirtmektedir (Özcan E. , 2016, s. 195-196).

Neoklasik Ekonominin Makro Kuramı, uluslararası göç hareketlerinin en eski kuramı, ekonomik gelişmelerle alakalı olarak geliştirilmiştir. Teoriye karşı göç ve karşıtı olan iç göçün sebebi arz ve talep hususunda ortaya çıkan coğrafi çeşitlilikten kaynaklanmaktadır. Emek konusunda fazla olan devletlerin düşük ücret piyasasına sahiptir. Sınırlı emek piyasası olan devletlerde ise ücretler yüksektir. Ücretler nedeniyle bu açıklıktan yararlanarak bireyler yüksek ücretli devletlere göç etmektedir. Bu nedenle göç akışı sermayesi az olan ülkelere yatırım yaparak kâr sağlamakta ve bu nedenle sermaye gelişmekte olan devletlere akmaktadır (Abadan Unat, 2017, s. 53).

Neoklasik Ekonominin Makro Kuramı'na paralel olarak bir Mikro Ekonomik Kuram mevcuttur. Todaro, Borjas ve Sjaastad tarafından geliştirilen bu modelde bireyler, rasyonel sistemler kullanarak kâr ve maliyet hesapları yaparak daha yüksek ücret kazanacağını düşünerek göç ederler. Göç etme kararı bir nevi insan sermayesine yapılan yatırımdır. Bireyler daha yüksek kazanç elde edeceği düşüncesiyle göç ederler fakat daha öncesinde yüksek kâr elde etmeden yol, taşınma, dil öğrenme gibi durumlar bireyler tarafından karşılanmaktadır (Abadan Unat, 2017, s. 54).

Bu teorinin saptamaları şu şekildedir; uluslararası göç kazanç ve bünye açısından farklılara dayanmakta bu durum makro modelde tam istihdam sayılmaktaydı. Diğer unsurların eşit olması halinde deney, işbaşı, öğrenim, yabancı dil gibi özellikler göç edilecek ülkede bireyin iş bulma olanağını arttırmaktadır. Göç masraflarını düşüren kişisel özellikler, teknoloji ve toplumsal şartlar göç neticesindeki kazanımlarını arttıracak özelliktedir ve bu da göçü hızlandırmaktadır. Devletler arasındaki göçler bireysel kâr/maliyet durumuna dayanmaktadır. Göç hareketleri kazanç veya istihdam oranlarının değiştiği durumlarda etkilidir. Göç alan ülkelerde çalışma şartları ruhsal açıdan çekici ise maliyet gibi unsurlar negatif

sayılmaktadır. Devletler göç alan ve veren ülkelerdeki kazançları etkileyen tedbirlerle kontrol sağlamaktadırlar (Abadan Unat, 2017, s. 55).

Bir diğer kuram İkiye Bölünmüş (Segmented) Emek Piyasası Kuramı'dır. Bu kuram uluslararası göçlerin sanayi toplumlarının işgücü isteğinden ileri geldiğinden kaynaklandığını belirtmektedir. Bu kuramın en öne çıkan ismi Michael J. Piore'dir (Piore, 1979). Piore'nin kuramı uluslararası göç gelişmiş ülkelerin ekonomik yapının işgücü durumundan ileri geldiği görüşünü savunur. Gönderen ülkenin işsizlik oranı yüksek ya da düşük ücret gibi itici nedenlerden dolayı değil, göç alan ülkenin sürekli, düşük ücretli işgücü ihtiyacından geldiğini belirtmektedir. İleri derecede endüstrileşen toplumlar ve ekonomileri 4 unsurdan dolayı sürekli ucuz işgücüne gereksinim duymaktadırlar (Abadan Unat, 2017, s. 57-58).

Birincisi yapısal şişirmedir. Sadece ücretler arz ve talep olarak değil, ücretin karşılığında yapılacak işe bağlı statüyü de belirlemektedir. İşverenler en alt kademedeki çalışan işçilere yüksek bir ücret veremezler. Bu statüye bağlı hiyerarşiyi ters düz eder. Bu nedenle tek yol ücretlerin düşük tutulmasıdır. Yerli işçiler sendikaya bağlı oldukları için tek çözüm dışarıdan işçi ithal etmektir. İkincisi çalışma güdüleriyi ilgilidir. Bireylerin çalışması sadece hayatını idame ettirebilmek ve gelir sağlamak amacıyla değil itibar kazanmak amacıyla da çalışmaktadırlar. Bu nedenle en alt kademedeki çalışan işçiler güdülenme isteği taşımaktadırlar. Üçüncü husus ise işgücü arzının sınırsızlığıdır. İşgücü ithal eden büyük devletler ABD, Fransa ve Almanya öne çıkan örneklerdendir. Dördüncüsü göç akımlarının bitip tükenmezliğidir. AB ve ABD hükümetlerinin tüm politikalarına rağmen yasa dışı işgücü, sığınmacı olarak sınırları zorlamakta ve bu uğurda yaşamlarını kaybetmeyi göze alarak her türlü riski almaktadırlar (Abadan Unat, 2017, s. 58-59).

Piore ikiye bölünmüş emek piyasası kuramına göre işgücü piyasasının iki sektörden oluştuğunu belirtmektedir. Birinci sektörde genelde yerli işçiler, ikinci sektörde de göçmenler yoğunlaşmaktadır. Üretimin değişmez bir etkeni sermayedir. Talepte dalgalanma olursa kullanılmayabilir fakat bu durum tasfiye edilemez. Sermaye sahibi işsizliğin masraflarını kabullenmek durumundadırlar. Emek ise

değişkendir. Talep olmazsa işgücüne gerek kalmaz. Sermaye sahiplerince sürekli talep isteyen durumları altyapı yatırımlarıyla, dalgalanan talepleri ise işgücü ithal ederek karşılamaktadırlar. Sonuç olarak sermaye-yoğun ana talebi, emek-yoğun ise dalgalanan taleplerde kullanılır. Bu ikilik (dualite) işgücünü ikiye ayırmaktadır. Birinci sektörde bulunan işçiler yani sermaye-yoğun kısımdakiler donanımlı ve vasıflı işçilerdir. Bilgi birikiminin üst düzey olması ve deney gerektirmektedir. Emek yoğun ikinci sektörde çalışanlar ise vasıfsız ve istikrarsız olanlardır. Onların işine, işveren istediği takdirde son verebilir (Abadan Unat, 2017, s. 59-60).

Göç kuramlarından diğer biri Merkez Çevre (center periphery) Kuramıdır. Bu kuram Merkez Çevre Kuramı, Bağımlılık Okulu ya da Dünya Sistemleri Teorisi olarak bilinir (Çağlayan, 2006, s. 78) Samir Amin, Immanuel Wallerstein, Andre Gunder Frank, Paul Prebish, Fernando Cardoso, Paul Baran gibi birçok düşünür tarafından ortaya atılmıştır. Bu kurama göre merkez ve çevre iki ayrı şekilde ayrılmıştır. Merkez ülkeleri, serbest piyasa ve üretim ilişkileri uygulamakta aynı zamanda sosyal ve ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerdir. Çevre ülkeler ise kapitalist ağlarla çevre ülkeleri sarmış ve merkeze bağımlı olan az gelişmiş ülkelerdir (Özyakışır, 2013, s. 56).

Birçok düşünür ve bilim insanı (Ekholm, Friedman, McNeil, Gills, Frank) dünyada tek bir sisteminin egemen olduğunu ileri sürmektedir. Bu düşünürlere göre ortaya çıkan sistem aynı fakat görüntüsü farklıdır. Görüntüler farklı olsa da tek bir sistem olan uygarlık üstü bu olgu Dünya Sistemi olarak adlandırılmaktadır (Çağlayan, 2006, s. 79). Wallerstein bu yaklaşımın karşısında olmuştur. Bu olgunun Dünya Sistemleri olarak açıklanması gerektiğini vurgulamaktadır. Örneğin Frank ve Gills Dünya Sistemi'nden bahsederken, Wallerstein Dünya-Sistemleri'nden bahsetmektedir. Onlar tekil kullanıp araya tire işareti koymamaktadır. Wallerstein çoğul kullanarak araya işareti koymaktadır. Wallerstein'a göre Modern Dünya Sistemi veya Kapitalist Dünya Ekonomisi birçok sistemden birisidir. Kendine özgü nitelikleri ile çağdaşlarını ortadan kaldıracak kadar güçlü olduğunu göstermiştir (Wallerstein, 2003, s. 531-532).

Wallerstein'in bu kuramına göre, kapitalizmin getirdiği ekonomik düzen ve buna bağlı diğer yapıları belirleyen temel öğelerdir. Merkez ve çevre ülkeler karşılıklı olarak kapitalist değerler açısından bağımlıdırlar. Bu nedenle merkez ülkeler kapitalist ilişkilerini geliştirmek ve devam ettirmek için çevre ülkelere gereksinim duyarlar. Gelişmekte olan çevre ülkelerse kalkınma ve refahını arttırabilmek için merkez ülkelere mecburen bağımlıdırlar (Çağlayan, 2006, s. 79-80).

Wallerstein Dünya Sistemleri Kuramı'nı aynı zamanda üçe ayırmıştır; merkez ülkeler (core states), yarı çevre ülkeler (semi peripheral states) ve çevre ülkeler (peripheral states) olarak ayırım yapmaktadır. 21. Yüzyılın başında ihracatı gelişmiş alanlarda (otomotiv, çelik, eczacılık gibi) Güney Kore, Brezilya ve Hindistan gibi devletleri yarı çevre olarak tanımlamıştır (Wallerstein, 2006, s. 28-30).

Abadan Unat'a göre, dünya sistemleri kuramına göre göç hareketi, kapitalist gelişmelerin sebep olduğu kopma ve yer değişme hareketinin neticesidir. Kapitalist ekonomi olan Kuzey Amerika, Japonya ve Batı Avrupa'daki merkezlerden giderek daha geniş şekilde yayıldıkça dünya nüfusunun çoğunluğu artık dünya pazar ekonomisine dahil olmaktadır. Çevre ülkelerde emek, hammadde ve toprak dünya pazarlarının kontrolü altına girmesiyle göç akımları oluşmaktadır. Yapılan bu göçlerin büyük bölümü dış ülkelere şeklinde yapılmaktadır. (Abadan Unat, 2017, s. 61).

Kapitalistler pazar ekonomisi ile yarışmak için üretimi tekdüze getirmeye çalışmakta ve gübre, sanayi mamulü ve tohum kullanmaya başlamaktadır. Geçime dayalı tarım yerine artık para karşılığı mahsuller ortaya çıkınca tarım işçileri kolaylıkla işsiz kalabilmektedir.

Küresel pazarlarda hammaddelerin üretimi ücretli emeğe dayalı endüstriyel metotlar gerektirmekte ve bu süreç bölgeler arasında nüfus akışını ve göç etme isteğini arttırmaktadır. Merkez ülkelerde sanayi firmalarının gelişmesiyle montaja dayalı fabrikalar ortaya çıkmaktadır. Bu durum ihracata yönelik yapılmaktadır. Bu nedenle işçiye duyulan talep, geleneksel üretim mekanizmalarını zayıflatmaktadır.

Çevre ülkelerde, merkez ülkeler tarafından yaratılan kapitalist sistem ve ortaya çıkan göçmenler işgücünün gelişmiş ülkelere kaymasına sebep olmaktadır. Küresel ekonomik düzenin getirisiyle yabancı yatırımcılar ise küresel kentlerde yaşayan uzmanlar tarafından yönetilmektedir. Mallar ve sermayeler bir yöne doğru ilerlerken, insanlar tersi yönde ilerlemektedir (Abadan Unat, 2017, s. 61-62).

Bir diğer kuram Göç Sistemleri Kuramı'dır. Uluslararası göç sistemi genelde merkez olarak bilinen bir ya da birkaç devletten oluşan bir bölge ya da olağan dışı şekilde fazla sayıda göç veren belli devletlerden oluşmaktadır (Zlotnik, 1992 Aktaran Abadan Unat, 2017, s. 67).

Göç Sistemleri Kuramı bazı saptamaları içermektedir. Göç sisteminde bulunan devletler coğrafi olarak yakın olması önemli değildir. Burada fiziki yakınlık yerine siyasi ve ekonomik ilişkiler daha önemlidir. Yakın olma durumu göçü arttırmamakta olup, uzak olmak ise göçü engellememektedir. Merkez ülkeler kendi ülke kurallarıyla uyan göçmenleri almaktadırlar. Bazı ülkelerin birden çok göç sistemi olabilmekte fakat uygulama alanında göç veren değil, göç alan ülkelerde bu durum daha fazla görülmektedir (Abadan Unat, 2017, s. 67-68).

Göç kuramları sistemi tek bir sistemi esas almaz. Coğrafi mesafelerin olduğu ve farklı odaklardan hareket eden çok sayıda göç sistemlerinin olduğunu göstermektedir (Abadan Unat, 2017, s. 69).

Uluslararası göçün bir diğeri kuramı İlişkiler Ağı (Network) Kuramı'dır. Genel olarak diğer anlatılan kuramlar göçün hangi nedenlerle ortaya çıktığını irdeleyerek üzerinde durmaktadır. Uluslararası göç zaman ve mekân açısından etkilenecek sürdürülebilirliğini arttırmaktadır (Abadan Unat, 2017, s. 64). Ağ kuramı hem göçe hem de göçmene yaklaşımları nedeniyle diğer kuramlardan ayrılır. İlişkiler ağı kuramı göre göç, göçmenlik üzerinden incelenerek ekonomik temelli olan göç kuramlarından ayrılır. Bu kuram göçü gerçekleştiren öğelerden ziyade, göçün süreklilik kazanmasını etkileyen unsurlar üstünde durmuştur. Kurama göre, göçmenlerin göç ettiği ülkede oluşan sosyal ağlar ile göç veren ülke arasında oluşan sosyal ağlar ve bu ağların süreklilik kazanmış olması göçlerle etki oluşturmaktadır

(Çağlayan, 2006, s. 85). “Göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardır” (Abadan Unat, 2017, s. 64).

Ağ Kuramı ve göçmen ağı Wilpert’e göre; “Öncü göçmenler öncelikle göç veren ve alan toplumları birbirine bağlayan bir altyapı oluştururlar ve bu bağlantı göç veren toplumdaki diğer bireylere göçme olanağı sağlar. Yeni göç dalgaları, kurulmuş bu ağı harekete geçirir ve sonradan göç edenler ilk gelenlerin tecrübelerinden yararlanırlar. Zamanla göç kendi kendini devam ettiren bir hâl alır” (Aktaran Yalçın, 2004, s. 50) şeklinde çalışmaktadır.

Bu açıklamalarda kullanılan kriterlere ek siyasi ve ekonomik bağlar da eklenmelidir. Kurulan ilişkiler zaman içinde her iki ülkede de farklı boyutlar kazanmaktadır. Esas konu burada hem ağ içeriği hem de ağın kurulmasıdır. En önemli noktası ise ağ içeriğinden daha çok ağın varlığıdır. Kurulan ağın içeriği kendini geliştirerek farklı alanlara kaydırabilmektedir. Bir diğer önemli nokta ise, göçmen ağı varlığının göçü destekleyerek göçmen olabilecek potansiyel bireyleri olumlu şekilde etkilemelidir. İlişkiler ağının kurulmasıyla göçün ekonomik, sosyal maliyeti de düşmektedir. Göç edilen yerde göçmen ağlar nedeniyle yardımlaşma, ekonomi ve bürokratik olaylar hızlanarak azalmaktadır. Kurulan ağla yaşanan göç arasında etkileşim oluşmaktadır. Ağın göçmenlerin sosyal uyumuna bakıldığında negatif ve pozitif etkileri görülmektedir. Yeni gelen göçmenlerin sosyal uyumunu göçmen ağı varlığını kolaylaştırmaktadır fakat tam tersi durumlar olduğu da görülmektedir (Çağlayan, 2006, s. 86).

Göçmen ağları nedeniyle bazı hususlar göçmenleri ve ailelerini de etkilemektedir. Göç edilen ülkede ailelerin mevcut ataerkil aile kurumlarında bazı noktalar değişmektedir. Küreselleşmenin işgücü üzerindeki etkilerden biri de ucuz işgücüne karşı yoğun taleptir. Bu talep ile beraber kadınlar ve çocuklar da çalışma hayatına girmektedir. Bu durumda, “göçün oluşturduğu ilişkiler ağları sadece

göçmene destek hizmeti vermekle kalmıyor, aynı zamanda toplumsal rollerin yeniden üretimini sağlıyor” (Abadan Unat, 2017, s. 65) denilebilir.

Bu kuramın dayandığı perspektif şunlardır;

1.Göçmen ilişkiler ağları, göç hareketini özendirerek göçün sürekliliğini sağlamaktadır.

2.Göçmen ağları sayesinde ücret farklılıkları önemi kaybetmektedir.

3.Göçmen ilişkiler ağları kurumsallaşmasıyla beraber sosyoekonomik yönden daha az seçicidir.

4.Kurulan ağlar sayesinde kabul eden ülkeler bu akımı kontrol etmekte sorunlar yaşamaktadır. Göç politikaları ne olursa olsun göçmen, göçmen örüntüleri oluşturarak devam etmektedir.

5.Göçmenler ve göçmen ailelerin birleşmesini amaçlayan politikalar ilişkiler ağını güçlendirmektedir. Ayrıca belli ilişkiler ağına sahip aile üyelerine özel giriş hakkı tanınmaktadır (Abadan Unat, 2017, s. 65).

Çağlayan’a göre, ilişkiler koymaktadır. Diğer kuramların ağı kuramı göçmen üstünden göçü anlamaya çalışmakta diğerlerinden farklı bir kuram ortaya içerisinde kaybolan ve göz ardı edilen göçmen ön plana çıkmaktadır. Yapılacak analizde bu kuram, sadece yapısal etkenleri göç nedenleri olarak ele almamayı bireysel etkenleri de göç nedeni olarak kabul etmektedir. Göç alan ve göç veren ülkeler açısından anlamaya imkân sağlamaktadır. Bu öncüller sayesinde kuram bugün yaşanan göçlerde ağ kuramının açıklayıcı ve bireysel analizi anlamada en çok imkân tanıyan kuram olduğu söylenebilir (Çağlayan, 2006, s. 88).

Bir diğer göç teorisi Kuramsal Kuram’dır. Uluslararası göç hareketi başladıktan sonra refah seviyesi yüksek ülkelere girmek isteyenler ve bu ülkelere girmek için vize, çalışma izni, hukuki imkânlar arasında dengesizlik vardır. Ortaya çıkan dengesizliği, yüksek ücret sağlayan girişimlerin oluşturduğu bazı kurumlar

kazanç hedefi gütmeksizin gönüllü kurumlar tarafından engellenmeye çalışılmaktadır. Bu yüksek ücret kazanan kurumlardan biri karaborsalardır. Bu durum göçmenlerin sömürülmesine yol açtığından dolayı gelişmiş ülkeler, insan haklarını korumak amacıyla düzenli ve düzensiz göçmenlerin haklarını savunurlar. Kazanç elde etmek isteyen kurumlar karaborsa fiyatlarına göre göçmenleri kaçırarak, sahte evrak düzenleyerek, göçmenlerle hedef ülkedeki insanların evlendirilmesi gibi durumları ayarlamaktadırlar (Abadan Unat, 2017, s. 65-66).

Göçmenlere yasal ya da illegal olarak gidilecek ülkeye giriş ayrıcalığı tanıyan kurumlar, örgütlere ilişkin saptamalar mikro düzeyden farklıdır. Bu durumda;

Uluslar ötesi göçmenler artınca, uluslararası göç kurumsallaşmaktadır. Kurumsallaşmayla beraber göç akımlarını, hükümetlerin denetleyebilmesi engellenmektedir. Emniyet tarafından kontrollerin arttırılması karaborsa fiyatlarını arttırarak daha sıkı göç politikalarının yapılması insan haklarını savunan kurum ve kuruluşlarla karşı karşıya gelinmesine neden olmaktadır (Abadan Unat, 2017, s. 66).

1.8. Türkiye'nin Kısa Göç Geçmişi

Asya ve Avrupa kıtalarının kesiştiği yerde bulunan Anadolu, eski tarihlerden bu yana her daim göç hareketlerine tanıklık eden bir coğrafya olmuştur. Böylesine stratejik bir konumda bulunan topraklar pek çok kültüre ev sahipliği yapmış ve birçok uygarlık tarafından cazibe merkezi halini almıştır. Eski Yunanlardan Romalılara, Bizans'tan Selçuklulara, Anadolu Türk Beyliklerinden Osmanlı Devleti'ne birçok devlet bu topraklarda uzun seneler hüküm sürmüşlerdir. Zira tarih boyunca Türkler göçü yoğun bir biçimde yaşayan ve tecrübe eden bir millet olmuştur (Songur & Sırtkaya, 2018, s. 8).

Cumhuriyet öncesi döneme kısaca bakıldığında, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan yıkılışına kadar geçen dönemde Anadolu birden fazla göçe ev sahipliği yapmıştır. Genel itibariyle göçler devletlerin geleceği açısından önemli sonuçlara neden olmuş ve nüfus hareketliliğini kontrol altına almak amacıyla devletin göç ekseninde belirlediği çerçevede göç hareketleri gerçekleşmiştir (Songur & Sırtkaya, 2018, s. 11).

14. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'nin fetihlere

başlamasından önce Türkler buraya yerleşmeye başlamış zaten 5. Yüzyıldan itibaren Karadeniz’de Batı’ya doğru Hun, Bulgar, Kıpçak, Avar, Peçenek ve Uz gibi farklı Türk kavimleri Balkanlara yerleşmişlerdir. Selçuklu Türkleri ise Rumeli topraklarına 11. Yüzyılın ikinci yarısında gelmişlerdir. Balkan Yarımadası’na Türklerin yerleşmesi 5. Yüzyıla kadar götürebilir. Fakat bölgenin kalıcı olarak Türk yurdu haline gelmesi 13. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren gerçekleşen iskân ve nüfus hareketleri ile gerçekleşmiştir (Kayapınar & Ayönü, 2015, s. 22-23). Balkanların Osmanlı toprakları olabilmesi ancak Osmanlı döneminde yapılan fetihlerin sistemli olmasından kaynaklanmaktadır. Türklerin 18. Yüzyıla kadar gerçekleştirdiği hareketler genel itibariyle Batı’ya yönelik olmuştur. 15. ve 16. Yüzyıllarda Rumeli’ye göç edip yerleşen Türklerin sayısı kesin bilinmemekle beraber 400-500 bin olduğu tahmin edilmektedir (Karpas, 2015, s. xxviii).

Osmanlı Devleti’nin yürüttüğü iskân politikası bir çeşit göç politikasıdır ve tarih boyunca önemli politikalardan biri olmuştur. İskân kelime anlamıyla yurtlandırma, yerleştirmek demektir. Osmanlı Devleti’nin iskân politikasındaki amacı yeni fethedilen yerlerde İslamiyet’i duyurmasının yanı sıra birçok nedene dayanmaktadır. Örneğin ayaklanma ve isyan çıkaranların sürgün edilmesi gibi hususlarda, sürgün edilenler Rumeli’ye yerleştirilecektir. Yani devletin otoritesini sarsıcı nitelikte bulunacak nüfus, başka bir bölgeye konumlandırılacaktır. Bu politikanın bir diğer sebebi yeni yerlerin iskana açılıp köprü, cami, medrese ve han gibi çeşitli yapılar yapılmasıdır. Pek çok nedenden ötürü ülkelerini terk etmek zorunda kalan farklı kesimden insanlar Anadolu ve Balkanları güvenli bir liman görerek sığınma talebinde bulunmuşlardır. (Songur & Sırtkaya, 2018, s. 11-14) 14. ve 15. Yüzyıllarda fetihler boyunca pek çok Roman Osmanlı tebaası altına girmiştir (Gökçen, 2015). Yine aynı yüzyıllarda Yahudiler ve Aşkenaz Yahudileri² Avrupa’dan göç edenler arasındadır (Güleryüz, 2015).

15. ve 16. Yüzyılda temelleri atılan Osmanlı Medeniyeti bugünkü Türkiye’nin kültürel, etnik ve toplumsal temellerinin atılması bugünkü kültür ve medeniyetin

² Aşkenaz Yahudileri, Kuzey ve Orta Avrupa’da yerleşmiş, Amerika’ya göç eden Seferad olmayan Yahudilere verilen addır (Güleryüz, 2015, s. 52).

devamlılığını sağlamıştır. Kültür devamlılığı 19. Yüzyılda milli devletin temeli olunca Müslüman olmayanlar Osmanlı'dan kopmuş ve düzeni istemeyerek de olsa yıkmışlardır. Milli devlet olarak yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin doğmasına neden olmuşlardır (Karpat, 2015, s. xxix).

Osmanlı Devleti'nin 16. Yüzyılın sonunda g  kaybetmeye başlaması uzun süreli savaşlara girmesi devletin iskân politikalarında değişikliğe yol açmıştır. Kaybedilen topraklar sonucunda Anadolu'ya tersine göç dalgası başlamıştır. Kuruluş ve yükselme döneminde ele geçirilen yerlere Müslüman ve Türklerin yerleştirilmesi dışa dönük bir g  politikası benimsenirken, gerileme ve dağılma döneminde g le gelenler için ie dönük bir iskân politikası benimsemiştir (Songur & Sırtkaya, 2018, s. 22).

19. yüzyılda Milliyetçilik akımlarının etkisiyle Osmanlı Devleti'nden ayrılan ulus devletler sonucunda, kaybedilen topraklarla ülke nüfus kaybına uğramıştır. Azalan nüfus sorununa çözüm olarak liberal bir güç ve iskân politikasına gidilmiştir. Din, mezhep, köken, etnik ve dil bakımından ayırım gözetmeden aldığı g leri çeşitli bölgelere yerleştirerek devamlılığı sağlamaya çalışmıştır. 19. Yüzyılın ilerleyen dönemlerinde yaşanan savaşlar, etnik çatışmalar, ayaklanmalar ve Rusya gibi büyük g lerin yayılcı politikaları nedeniyle kitlesel g ler gelmeye başlamıştır. Gelen kitlesel g ler ile beraber birçok yönden Osmanlı Devleti değişim ve dönüşüm yaşamıştır (Kale, 2015, s. 155).

1774 Küçük Kaynarca Anlaşması ile Osmanlı'ya yakın dönem g leri başlamış ve Ruslar tarafından Kırım'ın 1783'te işgal edilmesi, Osmanlı'ya yönelik g lere yol açmıştır. Kırım g leri kitlesel olarak 1856'da başlamış ve ardından onu Kafkas g leri takip etmiştir. Kafkaslar'dan Osmanlı'ya iltica eden Müslüman göçmenler arasında çok sayıda Kırımak, Karay, Tat ve Gurci Yahudiler'de bulunmaktaydı (Karpat, 2015, s. xxx; Güleryüz, 2015, s. 63). Osmanlı Devleti ve Rusya arasında gerçekleşen 93 Harbi olarak bilinen Kırım Savaşı iki taraf açısından da büyük yıkımlara sebep olmuştur (Songur & Sırtkaya, 2018, s. 23).

1860'lı yıllar ile beraber göçlerin yoğun yaşanması, Osmanlı Devleti, Anadolu ve Trakya'da planlı bir şekilde yerleştirmek amacıyla Muhacirin Komisyonları kurulmuştur. Yaşanan göç dalgasıyla Müslüman nüfusu artmıştır (Tekeli, 2007, s. 451). Muhacirin Komisyonları güvenli ve planlı şekilde iskânı sağlamak amacıyla çalışmalar yürütmüştür. Aynı zamanda İskân-ı Muhacirin Talimatnameleri düzenlemiştir (Demirtaş, 2009, s. 234).

1912-1913 yıllarında gerçekleşen Balkan Savaşları ile Osmanlı Devleti Balkanlar'da ki topraklarını Doğu Trakya hariç kaybetmiş ve bu yenilgi sonrasında Osmanlı daha hızlı bir şekilde dağılma sürecine girmiş, Avusturya-Macaristan ve Almanya'nın yanında girilen 1. Dünya Savaşı ile kaçınılmaz sona yaklaşmıştır (Songur & Sırtkaya, 2018, s. 26).

1923 yılı ile yeni bir başlangıç yapan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarıyla Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde göç belirleyici olmuştur. Yani Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla göç son bulmamış ve yeni kurulan Türk Hükümeti'nde önemli bir yer teşkil etmiştir. Türkiye'de göç hareketleri minvalinde tarihsel süreç üç dönem içerisinde anlatılacaktır. Bunlar 1923-1950 dönemi, 1950-1980 dönemi ve 1980'den günümüze değin göçler şeklindedir. Erken Cumhuriyet dönemini kapsayan 1923-1950 yılı ulus devlet inşasının ortaya çıktığı ve temelin atıldığı yıldır. 1950-1980 dönemi modernite ve ulus devletin derinleştiği yılları kapsamaktadır. Küreselleşmenin hız kazanmasıyla 1990 sonrası dönem Türkiye'de ulus devletin dünya ile birleştiği ve hızlandığı zaman dilimidir (İçduygu, Erder, & Gençkaya, 2014, s. 48).

Ulus devlet inşasının temelinin atıldığı dönem olan 1923-1950 yılları iki olguyu içermektedir; Müslüman olmayanların yurt dışına göç etmesi ve Türkiye'nin sınırları dışarı olan önceden Osmanlı toprakları içinde bulunan ülkelerde Türk ve Müslümanların Türkiye'ye göç etmesinin sağlanmasıdır. Bu dönemde Müslüman olmayan nüfus, toplam nüfus içerisinde yüzde 3'den yüzde 1'lere düşmüştür. Osmanlı'nın son zamanlarında Balkan Savaşı nedeniyle Balkanlarda Türk ve Müslümanların Türkiye'ye gelişi, Cumhuriyet döneminde de Balkanlar'dan gelen

göç dalgası siyasi bir iradenin planlanması şeklinde olmuştur (İçduygu, Erder, & Gençkaya, 2014, s. 54). Cumhuriyetin erken yıllarında hem Balkanlar'dan hem de Kafkasya ve Orta Asya'dan göç akışı gerçekleşmiştir. Bazı durumlarda göç, nüfus mübadelesi şeklinde yapılmıştır (Dromgold-Sermen, 2020, s. 95). 1915 yılında “Ermeni Tehciri” ile 30 Ocak 1923'te Lozan Anlaşması kapsamında Yunanistan ve Türkiye ile yapılan Nüfus Mübadelesi'dir. Resmi adı “Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol” olan bu anlaşma gereği büyük bir mübadele hareketi gerçekleşmiştir (Çorabatır, 2018, s. 236).

2510 Sayılı “İskân Kanunu” 14 Haziran 1934 tarihinde kabul edilmiştir. Böylelikle Cumhuriyet tarihinde ilk düzenlemeler bu şekilde yerini almaya başlamıştır. Mülteci kavramı bu kanun öncesinde kullanılmıyordu. Bu kanuna göre muhacir ve mültecilik Türk kültürü ve Türk soyuna bağlı olma şartını getirmiştir. Muhacir kavramı ise Türkiye'ye dışarıdan gelen fakat ikamet etme hedefi olmayan sadece geçici bir sebepten dolayı sığınanlara mülteci tanımı kabul görmüştür. (T.C. Resmî Gazete, 1934). Bu sayede Yunanistan ile yapılan mübadele sonucunda göçmenler Türkiye'ye kabul edilmiştir (Şimşek, 2020, s. 273).

1950-1980 yılları ulus devlet inşasının yerleşik bir boyut kazanmasıdır. Bu dönem içerisinde içeride kır-kent göçü ve gayrimüslimlerin yurt dışına göçü hızla artmıştır (İçduygu, Erder, & Gençkaya, 2014, s. 55). 5682 Sayılı “Pasaport Kanunu” ile 5683 Sayılı “Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun” 1950 yılında çıkarılmıştır. Kanunların amacı ülkeye gelen yabancılara yönelik yönetmeliklerin düzenlenmesidir. Sorumluluğu İç İşleri Bakanlığı'na verilmiştir. Yabancılarla ilgili kalemler İçişleri Bakanlığı altında Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yapılacaktır (Doğan A. , 2020, s. 56).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası alanda mültecilik sorununa çare bulma arayışları yoğunlaşmıştır. 28 Temmuz 1951 tarihinde “Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme” Cenevre'de kabul edilmiştir. 29 Ağustos 1961'de 359 sayılı kanunla 1951 Sözleşmesine ek olarak “1967 Ek Protokolü'nü” 5 Eylül 1968 tarihinde Resmî Gazete'de 6/10266 Sayılı Bakanlar

Kurulu Kararı'nı onaylamıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne ve 1967 Ek Protokol'e Türkiye, coğrafi çekince ile taraf olmuştur (T.C. Resmî Gazete, 1961; T.C. Resmî Gazete, 1967).

1960'lı yıllar ile beraber başta Avrupa ülkeleri olmak üzere işçi göçleri başlamıştır. 1961 yılında Almanya ile, 1964'te Avusturya, Belçika ve Hollanda ile 1965'te Fransa ve 1974 yılında İsveç ile işgücü göçlerini düzenleyen anlaşmalar yapılmıştır (Abadan Unat, 2017, s. 85).

1979 yılında İran Devrimi'nin gerçekleşmesi, 1980'li yıllarda Türkiye'nin göç alanındaki önemli noktalardan biri olmuştur. Bu dönemde Avrupa ve Kuzey Amerika'ya göç etmesi için 1,5 milyon İranlı'ya Türkiye transit ülke olarak hizmet vermiştir. 1980 yılında Sovyetler'in Afganistan'ı işgal etmesi, 1980-1988 yılları arasında İran Irak Savaşı, 1988 yılında Halepçe Katliamı, 1984 ve 1989 yılları arasında Bulgaristan'ın uyguladığı asimilasyon politikası ve 1990'da gerçekleşen Körfez Savaşı gibi olaylar nedeniyle Türkiye'ye zorunlu ve kitlesel göçler gelmeye başlamıştır (Dromgold-Sermen, 2020, s. 99).

20. Yüzyılın bitimi ve 21. Yüzyılın başlangıcı ile Türkiye göçmen alan bir ülke halini almaya başlamıştır. Bu değişimin birkaç nedeni vardır. Yukarıda da bahsedildiği üzere Türkiye'nin komşularında yaşanan siyasi olayların geniş çaptaki göçlere yol açmasından kaynaklanmaktadır. Göçmen nüfusunun artmasının bir diğer nedeni ise Türkiye'nin Avrupa göç yönetimiyle irtibatını değiştirecek şekilde ve aynı zamanda Türkiye'nin uluslararası alanda göç konumunu değiştiren küreselleşme sürecinin derinleşmesindendir. Küreselleşmenin derinleşmesi ve etkilerini hissettirmesi Türkiye'nin göçmen kategorileri içinde karmaşık bir göç sistemi yaratmıştır (İçduygu, 2015, s. 282).

Değişen şartlar bağlamında göç politikaları uygulamalarını ilk girişimlerden biri olan İltica Yönetmeliği 1994 yılında çıkarılmıştır (Kirişçi, 2002, s. 19). Cenevre Sözleşmesi'nde coğrafi sınırlamayla taraf olan ve bu yüzden sadece Avrupa'dan gelenlere mülteci hakkı vereceğini belirten Türkiye, Irak ve İran'dan gelenlere geçici sığınma hakkı vererek, mülteci statüsü elde edinceye kadar ve üçüncü bir ülkeye

yerleştirerek göç ile ancak başa çıkabilmiştir. Bu şekilde Cenevre Sözleşmesi’ndeki coğrafi çekinceyi korumuş ve yabancı mültecilerin yerleşmesini önlemiştir (İçduygu, Erder, & Gençkaya, 2014, s. 61).

1999 yılında AB’ye aday statüsü kazanan Türkiye, göç politikalarını yeniden düzenlemeye koymuş ve AB müktesebatına uygun hale getirilmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda 2000 yılında Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti konularını ele alan “Sınır Aşan Organize Suçlarla Mücadele Sözleşmesi” imzalanmıştır. 8 Mart 2001 tarihinde AB Komisyonu tarafından hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi imzalanmıştır. 2003 yılında “4817 Sayılı Yabancıların alışma İzinleri Hakkında Kanun” ıkarılmıştır. Bu kanuna göre yabancıların kaçak yollarla ve düşük ücretle çalışmalarının önüne geçilmesi hedeflenmiştir (şimşek, 2020, s. 274).

1934 tarihinde 2510 Sayılı İşkân Kanunu göç alanında düzenlenen ilk kanun olması nedeniyle yetersiz kalmış, göçmen ve göçmen türlerini tanımlamış, soydaş odaklı düzenlemelerle sınırlı kalmış 2006 yılında yapılan değişikle 5543 Sayılı Kanun olarak yerini almıştır. Bu kanun dışında kalan yabancıları etkileyen işlemler 1950 yılında ıkarılan 5682 Sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ile yürütölmüştür (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017, s. 23).

11 Nisan 2013 tarihli Resmî Gazete’de 6458 sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” (YUKK) yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, insan hakları çerçevesinde özgürlük, güvenlik dengesinin korunduğı, uluslararası insan haklarına uygun ve AB müktesebatına uyumlu olarak göç alanında ihtiyaç duyulan alt yapıya uygun etkin bir göç sistemi kurulmuştur. YUKK yürürlüğe girmeden önce yabancılarla ilgili işlemler Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yürütölmekteydi. 11 Nisan 2014 tarihinde bu görev Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) tarafından devralınmıştır (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017, s. 25).

18 Aralık 2010 tarihinde Tunuslu bir seyyar satıcının kendisini ateşe vermesi sonucu ortaya çıkan “Arap Baharı” ciddi sonuçlar doğurmuştur. Arap coğrafyasında yanan ateşin en trajik boyutu Suriye’yi iç savaşa götürmesi olmuştur. Yaşanan iç

savaşta en ağır yükü taşıyan devlet şüphesiz Türkiye’dir. 29 Nisan 2011 tarihinde Türkiye’ye ilk sığınmacı grubunun gelmesiyle gelen kitlesel göç durdurulamamış ve Suriyeliler “misafir” olarak adlandırılmıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki coğrafi çekinceyi korumasından dolayı Türkiye, 1994 İltica Yönetmeliği ve YUKK’a dayanarak geçici koruma yönetmeliği hazırlamış ve geçici koruma statüsü vermiştir. Türkiye’nin bugün bile devam eden Suriyeli mülteci sorununda Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ve Kızılay etkin rol oynamıştır. İlk etapta “açık kapı” politikası izleyen Türkiye, karmaşık ve uzun bir süreç olduğunu anlayınca bu politikadan vazgeçmiştir.

AB, müzakere sürecinin bir parçası olarak Türkiye’den geri kabul anlaşması imzalaması ve iltica başvurusu kabul edilmeyen üçüncü ülke vatandaşlarının geri kabulünü istemektedir. Bu anlaşma neticesinde Türkiye’yi tampon bölge olarak kullanmaya çalışmakta ve göçü dışsallaştırarak uzaklaştırma hedefindedir. Geri Kabul Anlaşması 26 Aralık 2013 tarihinde imzalanarak 3 yıllık geçiş süresi belirlenmiştir. Fakat anlaşma AB ile yapılan müzakereler sonucunda 2017 yılı yerine 2016 yılında uygulamaya konulması kararına varılmıştır. Göç konusu AB için Arap Baharı ile gelmemiştir. 10 yıla yakın süredir göç konusunda AB ülkeleri güvenlikçi bir yaklaşım benimsemiş ve buna göre hareket etmektedirler (Benam, 2018, s. 271).

Türkiye’ye yönelen göç hareketliliğinin daha fazla artması küreselleşme sürecinin getirileri, komşu ülkelerde yaşanan problemler gibi sebepler göçü özellikle düzensiz göçü daha fazla tetiklemektedir. 15 Temmuz 2018 tarihinde Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile “Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi” kurulmuştur. Düzensiz göçe yönelik geliştirilen stratejiler, kaynak ülke, hedef ülke ve transit ülkelerin ortak paydada buluşarak hukuki reformlar uygulaması, ortak koordinasyonun sağlanması, sınır güvenliği önlemlerin arttırılması, göçmen kaçakçılığına yönelik suçlarla mücadele edilmesi, düzensiz göçmenler taşıyanlara yaptırımlar uygulanması gibi projeler geliştirmek şeklinde görevleri vardır. (Şimşek, 2020, s. 275) Düzensiz göç sorunu bir devlet ya da ülke nezdinde çözülemez bu problemin tamamen çözülmesi mümkün olmasa da bölgesel ya da küresel ölçekte iş birliği yapılmasıyla ancak başa çıkılabilir. Türkiye son dönemlerde dünyanın en

büyük göçüne tanık olduğu için ulusal ve uluslararası alanda iş birliklerine destek vermektedir. Uluslararası alanda iş birliğine gidilen önemli kuruluşlar “Birleşmiş Milletler Göç Kuruluşu”, “Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği” ve “Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi” (ICMPD) şeklindedir. Aynı zamanda Türkiye, düzensiz göçün önlenmesi, kalıcı çözümler bulmak ve göç yönetimi konusunda politikalar uygulamayı hedefleyen “Budapeşte Süreci’ne” öncülük etmiştir. Göç yolu üzerinde menşe, transit ve hedef ülkeyi bir araya getirmeyi amaçlayan “İpek Yolu Çalışma Bölgesi Grubu’nun” kurulmasına Türkiye destek vermiştir. ICMDP’nin yürüttüğü “Akdeniz Bölgesinde Transit Göç Diyalogu”, “Küresel Göç ve Kalkınma Forumu” ve FRONTEX’in düzensiz göçü önlemeye çalıştığı Mutakabat Zaptına katkı sağlamış ve iş birliğine açık olduğunu göstermiştir. Düzensiz göç konusuna, uluslararası alanda iş birliğinin en önemli göstergesi Geri Kabul Anlaşmaları’dır. Bu anlaşmalar ile ülkeler düzensiz göçü önlemek için yapılan politikaları zorunlu kılmaktadır (Şimşek, 2020, s. 275-276).

2. BÖLÜM: KÜRESELLEŞME KARŞITLIĞI

2.1. Kavramsal Olarak Küreselleşme ve Küreselleşmeyi Tanımlamak

1945 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın bitişiyle beraber ABD'nin öncülüğündeki Batı Bloğu ve 1917 yılında Ekim Devrimi neticesinde kurulan Sovyetler Birliği'nin liderliğindeki Doğu Bloğu etrafında oluşan iki kutuplu bir uluslararası sistem ortaya çıktı. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Yeni Dünya Düzeni bu iki blok lideri arasında güç mücadelesi şeklinde ilerlemekteydi. Blok liderlerinin müttefiki olan devletler ve kendilerini Bağılantısızlar olarak tanımlayan ve iki bloğa da dahil olmayan bu gruba mensup devletler, içlerinden birisine daha yakın politika izleyerek bu mücadeleye göre yerlerini belirlemekteydi. Soğuk Savaş'ın simgesi olan Berlin Duvarı'nın 9 Kasım 1989 tarihinde yıkılmasıyla, beraberinde iki Almanya'nın açıkça birleşmesi ve ardından 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin yıkılması iki kutuplu sistemi sona erdirmiştir. 1980'lerden itibaren serbest pazar ekonomisinin dünya çapında yaygınlaşması ve Soğuk Savaş'ın sonucu olan iki kutuplu dünya siyasetinin yerini çok boyutlu hatta bazı taraflara göre de sıfır kutuplu siyasete dönüşmekte olduğu ve kültürel anlamda yaşanan dönüşümler bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle dünyanın ciddi bir değişim sürecinden geçtiğini göstermektedir. Bu değişim ve dönüşüm süreci ile beraber, dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan buhran ya da gelişmeler dünyanın öbür ucunda etkilerini göstermeye başlamıştır. Yerel düzeyde yaşanan bir gelişme küresel ölçekte etki yaratacak hale gelmiştir (Keyman, 2014, s. 510).

Uluslararası sistemde 1980'lerin sonundan itibaren yaşanan bir değişim olduğu pek çok çevreler tarafından kabul edilmiş olup, bu değişim dalgasının özünde ve ne yöne doğru gerçekleştiğine dair tartışmalar ortaya çıkmıştır. Bu dönemi tanımlamayabilmek için pek çok akademisyen yeni fenomenler ve kavramlar geliştirmeye odaklanmıştır (Martin, 2006, s. 224; Özlük, 2012, s. 105). Küreselleşme kavramının tanımlanmasına yönelik geniş bir çapta tanımlama çabaları olsa da kavram üzerinde henüz uzlaşılabilmiş bir tanım yoktur. Kavram literatürde en çok tartışılan ve yankı uyandıran kelimelerden biri olarak süregelmiştir. Tartışmalı bir kavram olmasından ötürü birden fazla tanımı mevcuttur. Kişiden kişiye göre

değişiklik arz eden bu kavram, çeşitli yaklaşımları da beraberinde getirmiştir. Kan'ın da belirttiği gibi, küreselleşme sürecine yönelik “Tarihin Sonu”ndan, “Medeniyetler Çatışması”na kadar geniş bir alanda tanımlama çabaları olsa da kavram üzerinde uzlaşılmış bir tanım yoktur (Kan, 2011, s. 2) Özellikle son yirmi yıl içerisinde küreselleşme kavramı hem uluslararası siyaset ve diplomasi de hem de bu alana yönelik akademik çalışmalarda en çok tartışılan ve kullanılan terimlerin başında yer almaktadır. Kavram günümüz dünyasında artık her olayla bağdaştırılır hale gelmiştir. Bu kadar geniş bir yelpaze de kullanımının olması da kavramın anlaşılır hale gelmesini bir hayli zorlaştırmaktadır. Sosyal bilimciler, 20. Yüzyılın son çeyreğinden bu yana yeni bir olgu olarak ortaya çıkan küreselleşmenin dünyaya hüküm sürdüğü görüşünü iddia etmektedirler (Wallerstein, 2005, s. 9).

Oxford Dictionary of New Words’de küresel sözcüğü, “dolaşımda bulunan ağız” da ki anlamına odaklanmaktadır. Sözlüğe göre küresel bilinç, bir kültürün diğer kültürleri genel olarak “dünyanın toplumsal-ekonomik ve ekolojik sorunlarının değerlendirilmesinin bir parçası olarak anlaması” olarak tanımlanmaktadır. Bu kullanımı sözlük, Marshall McLuhan’ın “Explorations in Communication” kitabında ortaya koyduğu “küresel köy” düşüncesinden esinlenerek koyduğunu ileri sürmektedir (Kan, 2011, s. 2). Küresel kelimesi uzun süredir kullanılmasına rağmen, küreselleşme kavramına yönelik ilginin yoğunluğundan ortaya çıkmıştır. Kavramının ilk defa ne zaman kullanıldığına dair farklı görüşler bulunmaktadır. Küresel sözcüğünün kökü 400 yıl öncesine dayansa da günümüzde kullanılan anlamında Kanadalı sosyoloji Profesörü Marshall McLuhan tarafından 1963 yılında “küresel köy” tanımlamasında kullanılmıştır. McLuhan’a göre dünyanın belirli bir kısmı global köy haline dönüşmekteydi. Bazı taraflara göre ise küreselleşme kavramı 1980’lerde Harvard, Colombia ve Stanford gibi Amerikan okullarınca kullanılmış ve onlar tarafından popülerlik kazanmıştır (Kan, 2011, s. 3). Ellwood’un da belirttiğine göre ise küreselleşme yeni oluşan kavram olmamakla beraber kavramın kökü sömürgecilik tarihine kadar uzanmaktadır. Küresel ekonomik bütünleşmenin başlangıcı 500 yıl öncesine Avrupa sömürgecilik dönemine dayanmaktadır. Teknoloji ve iletişim alanındaki gelişmeler, ticaretin önündeki engellerin kaldırılması

ve çok uluslu şirketlerin siyasi ve ekonomik güçlerinin artması sonucunda hızlanmıştır (Ellwood, 2007, s. 13). Küreselleşme toplumsal ilişkileri kökten değiştiren, insanları yoksullaştıran, dünyanın çevre sağlığını tehdit eden ve küresel ekonomik sistemin insan yapımı bir ürün olduğu şeklinde tanımlamaktadır (Ellwood, 2007, s. 98). Küreselleşme insan, sermaye, teknoloji ve hizmetler açısından bütünleşmenin sağlanmasıdır. Deneysel açıdan küreselleşme, ticaretin, direkt yabancı sermaye yatırımlarının artması ve görüş haklarının uygulanabilirliği üretim faktörlerinin mobilitesinin daha da yükselmesi neticesinde dünyanın daha fazla bütünleşmesi sürecini kapsamaktadır (Adams, 2008, s. 725).

Küreselleşme konusunda herkesin hemfikir olduğu nokta geri dönüşü olmayan, herkesi etkilediği ve dünyanın bu süreçten kaçamadığıdır. Bütün moda kelimeler aynı durumu yaşar. Ne kadar şeffaflaştırıldığı ileri sürülse de sözcüğün kendisi o kadar karmaşık ve bulanıklaşır. Küreselleşme kavramı da bu sözcüklerden bir tanesidir. Küreselleşme Bauman'ın ifade ettiği gibi, moda bir kavram, sihirli bir sözcük haline gelmiş *“bazılarına göre küreselleşme onsuz mutlu olamayacağız şeyken bazılarına göre ise mutsuzluğumuzun sebebidir”* (Bauman, 2010, s. 7-8).

Hirst ve Thompson'a göre küreselleşme ülkeler arasında akan ticaret ve sermaye yatırımlarının yapıldığı açık uluslararası ekonomi şeklinde tanımlanıyorsa küreselleşme yeni bir durum ya da olgu değildir. 1860'lardan beri var olan uluslararası ekonomi konjonktürlerinden birisidir (Hirst & Thompson, 2007, s. 8). Rosenau ise kısaca küreselleşmeyi, devletler ve geleneksel düzen içinde pratiğin ve kuralların değişimi olarak adlandırmaktadır (Rosenau, 1997, s. 361). Küreselleşme, dünyanın kültür, iktisat ve iletişim anlamında daha fazla bütünleşmesi, bu sürece eşlik eden zaman ve mekâna yönelik değişiklik arz eden deneyimlerinde ifade edilmesi olarak tanımlanabilir (Goldstein & Pevehouse, 2017, s. 56).

Küreselleşme uzak yerleşimleri birbirlerine lokal oluşumlarla biçimlendirdiği ya da tam tersi olarak yollarla bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yükselmesi şeklinde tanımlanabilir. Bu mantıksal bir süreçtir. Çünkü bu tür yerel oluşumlar onları biçimlendiren uzak ilişkilerin tam tersi doğrultuya

yönelebilmektedirler (Giddens, 1994, s. 62). Giddens için küreselleşme çağdaşlıkla anlamlıdır. Dünya genelinde yeni toplumsal ilişkilerin yoğunluğu, yeniçağ da öncekilerden daha farklı ve fazladır. Bu nedenle küreselleşmeyi tanımak için çağdaşlığı çevreleyen güçlerin incelenmesi gerekmektedir. Kısaca iç içe geçen sanayileşme, kapitalizm ve devletçilik ile nasıl küreselleştiklerini anlamak gerekmektedir. Giddens'ın süzgecinde yeni çağın belirleyici unsurunu ortaya çıkaran küresel sistem ve yerel şartlar arasındaki etkileşimdir (Held & McGrew, 2008, s. 71).

Beck “What is Globalization?” adlı kitabında küreselleşme kavramının tek yönlü olmadığını ortaya koyarak bu bağlamda tanımlamalarını yapmaktadır. Küreselleşmeyi “Globalizm”, “Globalite” ve “Globalleşme” olarak üçe ayırır. Globalizm kavramı ile ekonomik boyutuna indirgeyerek neoliberal ideolojik yönünü açıklar. Bu ideolojik kavramsallaştırmada küreselleşmenin diğer boyutları olan konular dünya pazar ekonomisinin altında ele alınır. Globalite ile daha karmaşık bir yapıyı açıklamaya çalışır. Dünya toplumu anlayışı doğrultusunda devletlerin çok boyutlu ilişkiler ağı ile birbirine giderek daha fazla bağımlı hale gelmesidir. Globalleşme kavramı ise çok yönlü uluslararası sürecin bir ifadesidir. Bu süreçte boyutların (çevre, kültür, politika, sivil toplum) hepsi birbiri ile bağlantılıdır (Beck, 2000, s. 9-13).

Küreselleşme kavramına bütüncül bir yaklaşım getirmeye çalışan bir diğer isim olan Robertson'a göre küreselleşme, küresel alanda bir bilincin ortaya çıkması şeklinde tanımlamaktadır (Robertson, 1992, s. 1-2). Giddens'ın küreselleşmenin modernite ilişkisine Robertson karşı çıkmaktadır. Zaman olarak modern dönemden sonra olan küreselleşme, bir netice değildir (Robertson, 1992, s. 8).

Küreselleşme uluslar, medeniyetler ve topluluklar arasında genel dayanışmanın genişlemesi ve derinleşmesinin tarihsel sürecini çevreleyen bir kavramdır (Held & McGrew, 2008, s. 71).

Küreselleşme Stiglitz için ülkelerin ve dünya milletlerinin uyum halinde olmasıdır. Ulaşım ve iletişim maliyetlerinin büyük ölçüde artacağı için konmuş ve

ayrıca sermaye, hizmetler, bilgi ve insanların sınırları aşmasının önündeki mani durumların kaldırılması şeklinde tanımlamıştır (Stiglitz, 2002, s. 31).

Küreselleşme geniş anlamda tanımlanacak olursa, batılı devletlerin siyasi, kültürel ve toplumsal açıdan gelişmemiş ülkeler üzerinde kurmaya çalıştığı hegemonya olarak tanımlanabilir. Küreselleşmenin zemininde gelişmiş ülkelerin kendi içlerinde belirlemiş olduğu kaideler vardır. Bu kaideler çerçevesinde küreselleşme olgusu uygulanabilirlik kazanmaktadır (Holton, 2000, s. 150-151).

Sonuç olarak Doğan'ın ifade ettiği gibi küreselleşme geniş kapsamlı bir kavram olarak kullanılmakta ve kavram ile pek çok durum açıklanmaya çalışılmaktadır. Küreselleşme tanımlamaları faiz oranları, ticaret, finans gibi ekonomik boyutunu göçmenler, mülteciler, sermaye ve mal gibi mobiliteye, ulus-devletin etkisini yitirmesi gibi gücün etkilerine dair birçok noktaya açıklık getirmeye çalışan bir kavramdır (Doğan F. , 2012, s. 85).

2.2. Küreselleşmenin Boyutları

Küreselleşme kavramının genel olarak ekonomik boyutuna odaklanılsa da kavram çok boyutlu ve karmaşıktır. Kavramın tek bir boyutuna indirgenerek açıklanmaya çalışılması bu anlamda yetersizdir. Yoğun tartışmalara sebep olan küreselleşmenin pek çok boyutu olduğu gibi bu boyutlar birbirinden ayrılamaz, tek başına açıklanamadığı gibi karşılıklı etkileşim içerisindedir. Uluslararası ilişkiler alanında küreselleşmenin en çok etkilediği alanlar ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel boyut şeklinde öne çıkmaktadır.

Ulusal ekonomilerin, kültürlerin, sınırların yok olduğu her alanda, önemli eğilimlerin güç kazandığı dünyada teknolojik alanda yaşanan gelişmeler, bilginin anında ulaşılabilir olması, uzay teknolojilerindeki yenilikler, yeni enerji sistemleri, biyolojik alanda endüstriyel ham maddeler, çevresel alanda yapılan yatırımların ortaya çıkardığı yeni ekonomik değişim sürecini ortaya çıkmıştır. Yeni ekonomik değişim sonucunda ise küresel bütünde ekonomik, sosyo-kültürel, teknolojik alanlarda yaygın şekilde gözle görülür değişim yaşanmaktadır. Yaşanan değişim ve dönüşümler neticesinde özellikle son yirmi yılda ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki

gelişmeler ek olarak yeni arayışlara sebep olmuş ve yaklaşımlar ortaya çıkarmıştır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan yenilikler milletlerin alışlagelmişliklerini, hayat tarzı ve ihtiyaçları üzerinde önemli değişimlere sebebiyet vermiştir. Küreselleşme süreci bu sebeple bağlantılı olduğu boyutlarla birleştiği takdirde, yaşanan değişim ve dönüşümler içerisinde daha fazla belirgin hale gelmiştir. Yatırım araçlarının yenilenmesi ve artması bununla beraber bilgi iletişim teknolojileri ve haberleşme ağlarının son derece hızlı gelişimi, rekabetin yereliktan uzak uluslararası alana yayılması, sermaye hareketlerinin yaygınlaşması ve serbestleşmesi gibi durumlar küreselleşmeyi ortaya çıkarmıştır. Günümüz dünyasında yaşanan gelişim ve değişimleri ele alırken küreselleşme ana referans noktalarından biri haline gelmiştir (Çelik, 2012, s. 58).

Küreselleşmenin en ağırlıklı olarak kendini hissettirdiği ve etkisini gösterdiği alan ekonomik boyutudur. Toplumların ve insanlığın hayatını önemli derecede etkileyen ekonomik boyutu ana belirleyici etmendir. Karşılıklı ekonomik bağımlılığın artması, sermayenin uluslararasılaşması olarak ele alınan küreselleşme tanımlanmasında ekonominin diğer öğelerini ele almayarak dışlanmaktadır (Kan, 2011, s. 3).

Küreselleşmeye olumlu yönden yaklaşanlar, küresel bir ekonominin dünyaya hâkim olmasının veya ulusal ekonomilerin küreselleşmesinin yararlarından bahsetmektedirler. Olumsuz yönden yaklaşanlar küreselleşmeyi Merkez-Çevre, Kuzey-Güney, Gelişmişlik-Az gelişmişlik gibi ayrımların daha da derinleştirdiği görüşünü savunurlar. Küreselleşmeye olumlu ya da olumsuz yönden fark etmeksizin bakıldığında Kuzey’de olumlu, Güney’de olumsuz neticeleri görülmektedir. Bu durumun en önemli sebebi göreceli olsa da çok uluslu şirketlerdir. Çok uluslu şirketlerin ulus devletin önüne geçtiği ve aynı zamanda çok uluslu şirketlerin neredeyse tamamı gelişmiş Batılı devletler tarafından oluşturulmuştur. Burada küreselleşmenin düzeyi sermayenin kimin bünyesinde toplandığına göre belirlenmektedir (Koçer, 2004, s. 106-107).

Küreselleşme siyasi açıdan ele alındığında ilk öne çıkan yapı ulus-devlettir. Ulus devlet yapılanmasının gücünün azalması, etkisini yitirmeye başlamasıyla egemenlik kavramı sarsılmaya başlanmış ve devletin varlığı sorgulanır duruma gelmiştir. Ekonomik küreselleşmenin belli bir düzeyde belirlediği küreselleşmenin ya da onun sonucu olabilecek siyasi boyutu, diğer boyutlardan farklı olarak iki tartışmayı ortaya çıkarmıştır. Bu tartışmalardan birincisi küreselleşmenin, ulusların post modern bir yapıya bürünmesiyle devletin meşruluğunu sağlayacağı hususunda ne yapacağını bilememesidir. İkincisi ise uluslararası ilişkilerde devletin aktör konumu üzerine olan tartışmalarla ilgilidir (Kan, 2011, s. 3-4).

Ulus devletin varlığının sorgulanır hale gelmesi ve yaşanan değişim neticesinde ulusal sınırların yok olmaya başlaması, ürün, sermaye, işgücü üzerinde yaşanan hareketlilik ve önündeki engellerin kaldırılması, ulus devletin gücünü azaltmaktadır. Çokuluslu şirketlerin ekonomik anlamda güçlü olmaları, yaptırım ve baskı gücüne sahip olmaları gibi durumlar ulus devlet anlayışına zarar vermektedir. Farklı coğrafyalarda yaşayan farklı kültürden insanların yaratılan tek tip düşünce ve hayat tarzı sistemi içinde yaşaması, dayatılan tek tip yaşam koşullarını sürdürmesi ya da piyasaya sunulan ürünlerin herkes tarafından kullanılmaya zorlanması, kültürel alanda ulusların homojenleştirilmesi gibi durumlar küreselleşmenin ekonomik ayağını etkilerken aynı zamanda sosyo-kültürel yaşamı da etkilemektedir. Küreselleşmenin önlenemez şekilde büyümesi çevreye yönelik ciddi etkiler doğurmaktadır. Zararlı üretimler yapan gelişmiş ülkeler kendi coğrafyasında zararı minimuma indirerek, bu zararı az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere aktarmaktadırlar. Hukuk sistemlerinin ağır yaptırım gücüne sahip olması nedeniyle firmalar üretim yerini maddi ve manevi açıdan bünyesine zarar gelmeyecek şekilde seçmektedirler (Elçin, 2012, s. 14).

Küreselleşme bir dönem olarak incelendiğinde, ulus devlet yapısı ve sistemin incelediği yaklaşımları oldukça derinden etkilemiştir. Ulus devlet sistemi Batı toplumunda modern dönemde yaşanan değişimler sonucunda ortaya çıkmış siyasal yapıyı tanımlamaktadır. Kapitalizmin pek çok alana dahil olmasıyla beraber ulus

devlet sorgulanmaya başlamış ve egemenliğin sınırlarının aşınmasına neden olmuştur.

Ulus devletin varlığını kısa zamanda ve kolaylıkla kaybetmesinin bir sebebi tarihi geçmişi ile ilgilidir. Ulus devletin çıkışı ve yaygınlaşması, kapitalist dünya ekonomisinin gelişimiyle paralel olmuştur. Bu taraftan ulus devletin varlık sebebi kapitalist sistemdir. Bu durum kapitalizm olduğu sürece ulus devletin var olmasının zorunlu olduğunu göstermektedir (Koçer, 2004, s. 107).

Siyasi küreselleşmenin ikinci tartışma konusu uluslararası ilişkilerde devletin aktör konumu ile ilgilidir. Uluslararası ilişkiler açısından iki kutuplu sistemin sona ermesini bir dönüm noktası olarak ele alan akademisyenler genel olarak iki farklı görüştedirler. Devletin önemini koruduğu ve temel aktörün devlet olduğunu savunan klasik geleneksel bakışı sahip olanlar ve daha radikal perspektiften bakanlar devletin temel aktörü olup olmadığı konusunda sorgulayanlar şeklindedir (Koçer, 2004, s. 108).

Teknolojinin gelişmesiyle beraber özellikle sosyal medyanın yaygın kullanımı sonucunda dünyada bireyler ve toplumlar arasında iletişim gücünü artmıştır. Bu sayede daha önceden bireyler ve toplumlar arasında farklı hayat tarzları sebebiyle ortak bir payda oluşmakta ve bir nevi küresel bir kültür ve birikim ortaya koymaktadır. Gelişen teknolojiyle beraber bilginin anında ulaşılabilir olması kültürler arası etkileşimi hızlandırmış ve kültürleşme süreci hız kazanarak kaçınılmaz bir durum haline gelmiştir. Her milletin kendine özgü yaşayış tarzı, adet, gelenek, görenekleri ile milli kültür ve benliği şekillenmektedir. Milli kültürler başka kültürlerin etkisine maruz kaldıkları zaman bunu ya kabul etmeyerek karşı çıkarlar ya da onaylarlar. Küreselleşmeyle beraber batı kültürüne ait yaşam tarzı pek çok kültür tarafından benimsenmiştir. Bu durum küreselleşmenin kültürel ve ekonomik boyutuyla yakından ilgilidir. Batılı şirketlerin medyayı başarılı kullanmaları sonucu tüketim alışkanlıklarını tamamen kendi istek ve çıkarları doğrultusunda etkilemiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Belirli markalardan giyinme, fast-food kültürü gibi yeni tüketim kültürü alışkanlıkları kazandırmışlardır. Aynı zamanda ortak tüketim

kültürü içinde ulusal ve yerel yemek kültürünün küreselleştiği görülmektedir. Küresel kültür sadece bu alanları etkilemekle kalmamış pek çok adet ve gelenekte de değişiklik meydana getirmiştir (Kan & Kanmaz, 2022, s. 62). Robertson'a göre toplumların etkileşimi sonucunda oluşan küresel kültür, zaten kaçınılmaz şekilde kendini ortaya çıkaracaktır (Robertson, 1999, s. 187).

2.3. Küreselleşme Yaklaşımları

Küreselleşmeye yönelik yaklaşımlar David Held, Antony McGrew, David Goldblatt ve Jonathan Perraton tarafından üçlü bir sınıflandırılmaya tabi tutulmuştur. Bu yaklaşımlar; Aşırı Küreselleşmeci Yaklaşım (Hyperglobalist), Kuşkucu Yaklaşım (Skeptical) ve Evrimsel Dönüşümsel Yaklaşım (Transformationalist) şeklinde üç yaklaşım olduğu şeklindedir (Held, McGrew, Goldblatt, & Perraton, 1999, s. 1-4).

Radikaller olarak bilinen aşırı küreselleşmecilere (Kenichi Ohmae, Francis Fukuyama, Thomas Friedman) göre, endüstri devriminin ortaya çıkarmış olduğu ulus-devlet küreselleşme sürecine karşılık olarak ehemmiyetini kaybetmiştir. Küresel piyasa siyasetini yerine geçmektedir. Çünkü piyasalar artık daha akılcı ve rasyoneldir. Küresel piyasanın yükselmesi toplum içinde yaşanan akılcılığın ilerlediğine işaret etmektedir. (Giddens, 1994, s. 56).

Bu kurama göre, piyasalar artık hükümetlerden daha etkindir. Radikal küreselleşmeciler, tek bir dünya toplumu artık ulus devletlerin yerini alacağı ve yeni toplumsal örgütlenme şekillerinin ortaya çıktığı görüşündedirler (Held, McGrew, Goldblatt, & Perraton, 1999, s. 2).

Ohmae'ye göre dünyada uluslararası ekonomik sınırlar artık önemsiz hale gelerek, sınırları olmayan bir ekonomi haline doğru dönüşmekte olduğunu ve artan sınırsızlık halinin sebebi bireylerin iletişim, seyahat, tüketim tarzı sayesinde küresel bir bakışa ulaşmalarından kaynaklanmakta olduğunu vurgulamıştır (Ohmae, 2001, s. 18-19).

Kısacası bu yaklaşımı benimseyenlere göre küreselleşme, her yerde, her anda ve her insanın daha fazla küresel pazarlara mecbur hale geldiği bir süreçtir. Dünya

tarihinde küreselleşmeyi yeni bir süreç olarak efsaneleştiren aşırı küreselleşmeciler, küreselleşmenin ekonomik boyutuna endekslenirler. Tek bir küresel piyasa oluşturma ve ulus aşırı şirketlerin yarış halinde olduğu yeni dünya düzeninde devletler artık tek başına etkili bir ekonomi değildir (Emre, 2015, s. 18).

Radikallere karşı düşünce açısından onların karşısında yer alan kuşkucular, küreselleşme karşıtları olarak da bilinirler. Küreselleşmenin ve küresel bağlantıların yeni bir durum olmadığını belirtirler. Kuşkucu yaklaşımı benimseyenler küreselleşmenin var olduğu ve ortaya çıkan gelişmelerin aşama ve kapsamını değiştirdiğini savunurlar. (Kürkçü, 2013, s. 5). Küreselleşme karşıtlığından bahsedildiğinde akla gelen isimler Noreena Hertz ve Naomi Klein'dir. Paul Hirst, Joseph Stiglitz, Michael Hardt, Grahame Thompson, Antonio Negri ve Immanuel Wallerstein gibi isimler sayılmaktadır. İsmi geçen kişiler küreselleşmeyi önemli derecede ve küreselleşmeye olan yaklaşımlarında kuşku ile yaklaşmaktadırlar (Kürkçü, 2013, s. 7).

Hirst ve Thompson “Küreselleşme Sorgulanıyor” adlı kitabında gerçek anlamda bütünleşmiş bir dünya düzeninin bulunmadığını daha çok ekonomilerin ulus aşan bir güce sahip olduğunu tanımlamışlardır. Küreselleşmenin bir efsane olduğunu vurguladıkları bu çalışmada küreselleşmeyi ekonomik yönüyle ele almışlardır (Hirst & Thompson, 2007, s. 8). Hirst ve Thompson’a göre küreselleşmeye mesnet gösterilen birçok ekonomik faaliyet aslında tarihte belli zamanlarda daha yoğun olarak yaşanmıştır ve dolayısıyla küreselleşme gibi bir konunun yeni bir dönemi kapsamadığı açıktır. Onlara göre gerçek anlamda bütünleşmiş bir dünya sistemi 19. Yüzyılın ikinci yarısında olduğu için uluslararası ekonomi düzeninin karmaşık bir açıklık-kapalılık hikayesi vardır. Gerçek ulusötesi şirkete nispeten daha az rastlanır. Çoğu şirket ulus asıllıdır, asıl ulusal üretim ve satış alanlarının gücüne göre çok uluslu ticaret yapmaktadır. Doğrudan yabancı yatırım akışı daha çok gelişmiş olan endüstri devleri arasındadır. Dünya Avrupa, Japonya ve Kuzey Amerika bölgelerinde yoğunlaşmış durumdadır (Hirst & Thompson, 2007, s. 8-28)

Stiglitz “Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı” adlı çalışmasında küreselleşmenin kendisinin iyi veya kötü olmadığını söyler. Ona göre küreselleşme çok iyi değerlendirildiği takdirde iyilikler getirecek gücünün olduğu söylemektedir. Küreselleşmeyi kendi şart ve hızında benimseyen Doğu Asya ülkeleri için 1997 Krizi’nin yol açtığı gerilemeye karşı önemli ölçüde yarar sağlamıştır. Fakat dünyanın geri kalanında bununla karşılaştırabilecek bir yarar getirmemişti. Stiglitz’in belirttiği gibi küreselleşme pek çok çevre için bir yıkım gibi görünmektedir (Stiglitz, 2002, s. 42).

Kuşkuculara göre küreselleşme beklenen bir şeydir. Bu süreç aşırı küreselleşmeciler tarafından abartılarak olağanüstü hale dönüştürülmüştür. Dünya ekonomisi geçmişe oranla daha az bütünleşmiştir. Aynı zamanda ulusal hükümetler ulus aşırılığın dolaylı olarak mağduru değildirler. Ayrıca kuşkucular, küreselleşme sürecinin ekonomik ya da teknolojik yeniliklerin sonucunda ortaya çıkmamıştır. Küreselleşme ideolojidir görüşünü savunurlar (Bozkurt, 2000, s. 4)

Evrimsel Dönüşümsel Yaklaşımı savunanlar arasında Rosenau, Giddens, Scholte ve Castel yer almaktadır. (Kürkçü, 2013, s. 9) Giddens’in da dahil olduğu ve çalışmaları sayesinde değiştiren bu grup, küreselleşmeyi modern toplumları ve dünya düzenini yeniden şekillendiren yaşanan değişimlerin arkasındaki temel güç olarak görmektedir. Dönüşümselciler ulusal hükümetlerin güçleri ve otoritelerini yeniden yapılandırıldığını kabul ettiği halde, hem aşırı küreselleşmecilerin egemen ulus devletin nihayet sona yaklaştığı düşünceleri hem de kuşkucuların yeni bir şey olmadığı görüşünü reddetmektedirler (Bozkurt, 2000, s. 5).

Dönüşümselciler insanların ve devletlerin küreselleşme ile beraber o zamana kadar karşılaşılmamış ölçekte büyük bir değişim dalgası ile karşı karşıya kaldıklarını belirtirler. Bu değişim dalgasına entegre olma ancak birbirine daha sıkı bağlı bir dünyada gerçekleştiğini belirtmektedirler. Fakat bu dünya bilinmezlik ve belirsizliklerle doludur. Giddens bu sınıflandırmada Rosenau ile beraber etkili dönüşümselci teorisyen olarak adlandırılır. Giddens’in küreselleşmeyi dört boyutlu dönem olarak ele alması ve radikal modernite savı diğerlerinden ayrılır. Modernliğin

farklılaşarak devam ettiği bir süreç olarak vurguladığı küreselleşme döneminde önceki dönemde ortaya koyduğu kuramsal bağlamla uyumlu yaklaşımı getiren Giddens bu yeni kuramı ile modernite de hem devamlılık hem de değişim öğelerine işaret eder (Emre, 2015, s. 18).

2.4. Küreselleşme Karşıtı Hareket Olgusu ve Küreselleşme Karşıtı Hareketlerin Dünyada Gelişimi

Küreselleşme karşıtı hareketin ortaya çıkışı ve karşı hareketin kaynakları bu bölümün temel amacı olmakla beraber, küreselleşme kavramına yönelik ortaya çıkan karşıt reaksiyonun temel zemininde gelişmeleri anlatmak ve bu hareketin kuramsal açıdan açıklanmasını hedeflenmektedir. Küreselleşme karşıtı hareketin Seattle’de 1999 yılında ortaya çıkması ve yeni bir muhalif olarak belirlenmesinden başlanarak ayrıntılı şekilde açıklanmaya çalışılacaktır.

Uluslararası birlik ve evrensel alanda gösteriler gerçekleştirilmesi yeni ortaya çıkmamıştır. 1848 Avrupa Devrimlerinden 1917-1918 yılında gerçekleşen Rusya devrimine ve 1968 hareketlerine kadar mücadeleler uzun dönemlerdir küresel bir husustur. İletişim teknolojilerinin gelişimi ile beraber dünyanın farklı bölge ve coğrafyalarındaki insanların ortak özelliği paylaşım içerisinde olmalarıdır. Küreselleşme karşıtı hareketin kökenleri 18. Yüzyıla kadar götürülebilmektedir. 16 Aralık 1773 tarihinde bir grup insanın Boston limanında bir geminin çay yükünü denize boşaltmış olmasına cesurca karşı çıkarak vatanseverlik örneği olarak öne çıkmaktadır. Bu yaşanan olayla ilgili olarak hiçbir bilgi verilmeden vergilendirme yapılması İngiliz Doğu Hindistan Şirketi’nin tekelci ticareti kınanarak protesto edilmektedir. Bu protesto Tea Partisi’ne liderlik etmiştir. Yaşanan bu sivil itaatsizlik ise 13 Kuzey Amerikalı yerleşkenin istiklalini sağlamış olan Amerikan Devrimi’ne önyak olmuştur (Kalafatoğlu, 2013, s. 150-152).

Kurumsallaşan küreselleşmeye yönelik oluşan muhalif grupların ilk örnekleri olarak Latin Amerika ülkesi olan Meksika’da ve yahut Avrupa devletleri arasında Fransa’da farklı bölge ya da coğrafyalarda yaşanan hareketlerin karşı küreselleşme muhaliflerini teşvik etmiştir. Bunun nedeni ise neoliberal küreselleşmenin yarattığı adaletsizliği derinleştirmesidir. İkinci Dünya Savaşı’nın sonuna doğru kurulan

uluslararası ekonomik örgütler örneğin Uluslararası Para Fonu (IMF) ya da Dünya Bankası (World Bank) gibi kuruluşlar beraberinde 1990'lı yıllar ile küreselleşmenin manevra alanını genişleten Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA), Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (FTAA), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Uruguay Müzakereleri, Washington Konsensüsü, Nihai Sözleşme ve Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI) küreselleşmenin yoğun ve etkin bir biçimde hissedilmesine neden olmuştur.

Küreselleşmenin giderek tüm dünyayı etkisi altına alması ve ortaya çıkan küresel muhalefetin oluşmasının nedenlerinin anlaşılabilmesi için Yeni Dünya Düzeni'nin getirdiği ekonomik alt yapısını oluşturan 1990'lı yılları anlamak gerekir. Yeni Dünya Düzeni'nin ortaya çıkardığı ekonomik anlaşmalar, ögeler ve kurumlar küreselleşmenin genel hatlarını belirlemesi küreselleşmeye karşı duyulan tepki tüm dünyada yankı uyandırmıştır. Yeni toplumsal hareketler olarak adlandırılan Küreselleşme karşıtı hareketlerin küresel bir nitelik kazanması 1990'lı yıllar ile beraber olmuş ve kapitalizme karşı girişilen çabalar sonucunda ortaya çıkmıştır (Pınar & Dağtaş, 2019, s. 101).

Neoliberalizm ana düşünce olarak devletin modern toplumda ekonomik bir rol üstlenmemesi anlayışına dayanmaktadır. Zaman içinde gelişerek, şirketlerin kârlarından alınan vergilerin düşürülmesi, kamu sektöründeki hizmet ve işletmelerin özelleştirilmesi, özel şirketlerin faaliyet ve yatırımlarının hafifletilmesi ya da kaldırılması, mali sermayenin ulusal sınırlar dışında faaliyetlerini sınırlayan her türlü şartın gümrük, kota gibi uygulamalarının kaldırılması gibi istekleri içermektedir. Yani neoliberal düzen kısacası tüm sosyal, kültürel, ekonomik hayatın ve ilişkilerin sermayenin çıkarlarına bağımlı olması şeklinde tanımlanabilir. Neoliberal anlayış 19. Yüzyılda Büyük Britanya İmparatorluğu ve diğer emperyalist devletlerin hem kendi ülkelerinde kapitalizmi hem de sömürgeleştirmeyi meşrulaştırmak amacıyla kullandıkları piyasa rekabeti ve serbest ticaret düşüncesine dayanan klasik liberalizmin, günümüz küresel kapitalist düzeni ihtiyaçlarına uyarlanmış halidir. Küresel kapitalizm hem mücadele dalgasına cevap bulmak hem de küresel düzeyde sistemi sarsan krizlerle hızla eriyen kârları düzeltmek için Keynesçi modeli terk

ederek neoliberal politikalara geçiş yapmıştır. Neoliberalizm hem küresel sermayenin çıkarlarını evrensel çıkarlar olarak gösteren hem de bu çıkarları koruyan bir stratejidir.

Dünya üzerinde neoliberal politikaların etkisini kaybettiği dönemlerde piyasa ve pazarlar ulusal alanda ekonomik mekanlar arasında tanımlanmakta ve bu şekilde devam etmekteydi. Bu yüzden sınıf çatışmaları sınırlar çerçevesinde dönmekteydi. Ulusal paydadaki ekonomik düzen küresel olaylara bağlı ve tüm dünyayı etkisi altına alan ekonomiye yönelince hareketler ve anlaşmazlıkların küreselleşmesini ortaya çıkardı. Bunun sonucunda karşıtlığın küreselleşmesini ortaya çıkarmıştır. Küresel karşıtlık sisteminin araç ve hedeflerine karşı dayanıklılık göstererek etkili bir biçimde süreci yönetme gücüne sahip olması gerekmektedir. Uygulanan veya uygulanacak politikalar da ve bu sebeple toplumsallaştırılmasını kazandırarak çevreyle bütünleşmesi gerekmektedir (Çetin, 2009, s. 192).

1999 Seattle eylemleri Mahmutoğulları'na göre “Küreselleşme Karşıtı Eylemlilikler” şeklinde konvansiyonel hale gelen kendine has karşıtlığın çıkışıdır. 90 sonrası dönemde dünyada uygulanan neoliberal politikalar pek çok ülkede siyasi, sosyal ve ekonomik olarak olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Küreselleşme karşıtı hareketi genel anlamıyla “*dünya halklarının küresel barbarlığa karşı gösterdiği tepkilerin kendiliğinden ortaklaşmasıdır*” şeklinde tanımlamaktadır (Mahmutoğulları, 2002, s. 2).

Küreselleşme karşıtı eylemleri Wallerstein, sistem karşıtı şeklinde değerlenmiş ve yaşanan değişim sonucunda küreselleşme karşıtlığı olarak ele almıştır. Bu hareketlerin kitlesel olması, uzun dönemde yaşanan değişimleri istemeleri açısından evrensel anlamda önemlidir (Wallerstein, 2004, s. 223).

Küreselleşme karşıtı hareketin mücadele gruplarını Mahmutoğulları, hedefleri ve gerçekleştirdiği eylemlere göre dört gruba ayırmıştır. Bunlar Emek Hareketleri, Topraksız Köylü Hareketleri, Yoksulluk Karşıtı, Hareketler ve Çevre Kadın, Etnik ve Cins Ayrımcılığı problemleri konusunda ilerleyen muhalefetler şeklindedir (Mahmutoğulları, 2002, s. 4).

Küreselleşme karşıtı hareket içerisinde Emek Hareketleri iki şekilde gerçekleştirmektedir. İlk olarak “geleneksel, sendikal örgütler, ulusal federasyonlar, uluslararası (Avrupa ve Dünya) üst örgütleri üzerinden yürütülen muhalefetler” şeklindedir. Bu örgütlenmeye ETUC (Avrupa Sendikalar Birliği) ve ICFTU (Dünya Hür İşçi Sendikalar Konfederasyonu) örnek gösterilebilir. İkinci olarak konvansiyonel yapılara karşı olarak doğmuş ve devletin muhalefet olgularının tümü ile toplumsal muhalefetin kendine özgü örgütlenme biçimleri vardır. Ortaya çıkan örgütlenmeler 1980’li yıllarda ortaya çıksa da karşı küreselleşme hareketlerinin doğuşu ve gelişmesinde etkili olmuşlardır (Mahmutoğulları, 2002, s. 4-5).

En etkin muhalefet küreselleşme karşıtı hareketlerin içinde Topraksız Köylü Hareketi’dir. Zapatistaların oluşturduğu isyan ve devamında PGA oluşumu etkin ve güçlü bir oluşuma ön ayak olmuştur. Zapatistaların yeni etnasyonal deneyimleri yani PGA deneyimi sayesinde dünyanın birçok yerinde köylü hareketleri gerçekleşmiştir. Bu köylü hareketleri başlıca şunlardır; Zapatistalar olarak tanımlanan köylü gerilla hareketi, Kolombiya’da gerçekleştirilen köylü gerilla hareketi, Brezilya’da Topraksız İşçiler Hareketi, Ekvator’da Köylü ve Yerli Ortak Hareketi, Peru’da bağımsız Peru Köylü Konfederasyonu ve Avrupa’da Köylü Konfederasyonu şeklindedir (Mahmutoğulları, 2002, s. 6-7).

Yoksulluk Karşıtı Hareketler içerisinde önde gelen Oxfam, merkezi Londra’da bulunmakta ve çeşitli ülkelerin örgütlenmelerini bünyesinde bulundurmaktadır. Yoksulluk ve eşitsizliğe karşı ortaya çıkmıştır. Uluslararası yardım topluluğu şeklinde çalışmaları sürdürmektedir. Oxfam küreselleşmeye karşı değildir. Küreselleşmenin mevcut durumuna, yoksullukla mücadelenin liberal politikalarına karşı gelerek davranmaktadır. Bu nedenle kendine hastır. Savaş karşıtlığı, sağlık alanında yardım, eğitim, borçların kapatılması ve G8 ülkelerinin yoksul olarak görülen ülkelere yatırım yapması konusunda çalışmalar yürütmektedir. (Mahmutoğulları, 2002, s. 7).

Yoksulluk Karşıtı Hareketin önemli ayağından biri de Finansal Piyasaların ve Kurumların Demokratik Denetimi İçin Uluslararası Hareket Örgütü (ATTAC)

hareketidir. Dünyada yaşanan mali sermaye hareketlerinin kurlsız olması gelir eşitsizliği ve beraberinde yoksullaşmayı getirdiği düşüncesiyle ortaya çıkmıştır. Sermaye hareketlerinin kontrolü ve vergisi üzerinde bir yaptırım uygulanması üzerine savaşıan bir örgüttür. Bu örgüt kısa zaman içinde Fransa dışına çıkarak Avrupa’da örgütlü hale gelmiş ardından Asya, Latin Amerika ve Afrika’da çalışmalar sürdürmektedir. Örgütlenme şekilleri, devletlerin şekillendirdiği farklılıkları kapsayarak örgütlenmektedirler. ATTAC, DSF’nin oluşumunda etkili olmuştur.

Yoksulluk Karşıtı Hareketin bir diğer temsilcisi ise Üçüncü Dünya Ağı (Third Word Network) hareketidir. Sermayenin kontrolü, yoksul devletlerin borçlarının iptal edilmesi üzerinden ortaya çıkmıştır. Faaliyetleri yoksulluk üzerinde etkinlik gösteren örgütler arasında işbirliği oluşturmak, rapor ve araştırmalar yapmak, alternatif politikalar oluşturmak şeklindedir. Borçların iptali isteği ile oluşturulan Dünya Kalkınma Hareketi (The Word Development Movement) dir. Bu oluşum kısa sürede etkinliğini yitirmiştir.

Küreselleşme Karşıtı Hareket içinde çevre, kadın, etnik, cins ayrımcılığı gibi problemler nezdinde yürüyen muhalefetler en kitlesel muhalefettir. 1970’li yıllarda çıkan ve 1980’li yıllar ile gelişen, çeşitlenip, büyüyen “Yeni Sosyal Hareketler” küreselleşme karşıtlığının mayasını oluşturmuştur. Geniş kitleleri bir araya getiren bu muhalefet içinde pek çok çeşitli oluşumlar yer almaktadır. Küreselleşme karşı hareketine bu nedenle çok şey katmaktadır. Ortaya çıkan sorunlar, özgün katkıları, deneyim ve yeniliklerle sürecin dinamiğini zenginleştirip, çeşitlendirmektedir (Mahmutoğulları, 2002, s. 8).

Küreselleşme karşıtı hareket, küreselleşmenin getirdiği olumsuzluklar ve eksikliklerini ortaya koyma açısından farklı şekilde ele alınmalıdır. Bu nedenle küreselleşme karşıtı hareketler için “alternatif küreselleşme” veya “aşağıdan küreselleşme” gibi kavramlarda kullanılmaktadır (Çetin, 2012, s. 224).

Alternatif küreselleşme kavramı, “başka bir dünya mümkün” sloganı çerçevesindeki küreselleşme karşıtı algıdan kaynaklanmaktadır. Küreselleşmenin

insanlığa uygun şekilde gerçekleşmesi ve neoliberal politikaların tek çare olmadığı düşüncesiyle yol çıkmaktadır. (Çetin, 2012, s. 224).

Küreselleşme karşıtı hareketin altında birçok sorun yatmaktadır. Bu sorunlara binaen insanlar harekete geçmiştir. Yapısal uyum programları, genetiği değiştirilen yiyecekler, demokratik ve adil olmayan Dünya Ticaret Örgütü'nün kararları, özelleştirme ve çevresel yağma gibi sebepler sayılabilir. Bazı taraflarca altında yatan sebeplerin birleştirici bir neden veya kapsamlı siyasal politika eksikliği olarak yorumlamaktadırlar. Bir başka gruba göre ise yaşanan hareketlerin arkasında gerçek bir demokrasi ruhunun geliştiğini görmüşlerdir (Kalafatoğlu, 2013, s. 151).

2.5. Küreselleşme Karşıtı Hareketler

Küreselleşme karşıtı hareketlerinin başlangıcı yılı üzerinde ortak ve net bir fikir görüş olmamakla birlikte çoğu bilimciye göre 1994 yılı üzerinde uzlaşılmaktadır. Meksika'nın Chiapas eyaletinde Zapatistalar'ın başlattığı silahlı direniş küreselleşme karşıtı hareketlerinin başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir (Çopuroğlu & Çetin, 2010, s. 78) 1 Ocak 1994 tarihinde ABD, Kanada ve Meksika arasında serbest ticaret bölgesi oluşturmak amacıyla imzalanan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'na (NAFTA) karşı Chiapas bölgesinde 24 yerli topluluğun giriştiği silahlı mücadele küreselleşme karşıtı hareketlerin başlangıç noktasını oluşturmaktadır (Pınar ve Dağtaş, 2019: 103). Başlatılan bu mücadele Zapatista Ulusal Özgürlük Ordusu (EZLN) tarafından “*Ya basta!*” (Yeter!) diyerek neoliberalizme karşı çıkarak direniş göstermişlerdir. Zapatistalar'ın bu direnişi neoliberalizme karşı ilk örgütlü direniş olmasa da dünyada ses getirmiştir. Daha sonra neoliberalizme yönelik yapılacak girişimlere önyak olmuş ve önemli bir mücadele olarak yerini almıştır. Chiapas eyaletinde yaşayan halk bu mücadele sonucunda birinci dünya ülkelerinin, üçüncü dünya ülkeleri üzerinde kurmaya çalıştığı hakimiyet ve hegemonyaya karşı çıkmışlardır. Sermayenin küreselleşmesi dünyanın en ücra köşelerine kadar yayılmasını gösterirken aynı zamanda küresel entegrasyon, rasyonelleşme ve yapısal uyum programı gibi retoriklerin arkasına saklanan neoliberal politikaların acımasızlığını göstermesi açısından önemlidir (Şensever, 2003, s. 135-136).

Zapatista hareketinin başarısı, ulusal ve uluslararası politikaların yerel problemlerle ilişki kurması ve bu politikaların yerli halk ve komünal topluluklarının desteğinden kaynaklanmaktadır. Ülkede uygulanan neoliberal politikalar, demokratikleşme sorunu, NAFTA, toprak reformu, sosyal adaletsizlik gibi konularda küresel düzen arasındaki sorunları göstermek konusunda EZLN başarılı olmuştur. Zapatistalar'ın gerçekleştirdikleri hareketler bazı taraflarca ilgi çekmesinin nedeni iktidara talip olmamaları, genelde silahlı mücadele veren tüm ulusal gerilla güçler egemen ulusa karşı bağımsızlık mücadelesi verirler. Bunu yapmamaları Batılı aydınlar tarafından post modern olarak tanımlanmıştır (Şensever, 2003, s. 139-149).

Zapatistalar'ın gerçekleştirmiş olduğu bu hareket aynı zamanda neoliberalizm karşısında ezilen birçok hareketin çıkışında liderlik oynamıştır. Bu direniş sonrası Kolombiya'da Köylü Gerilla Hareketi (FARC), Brezilya'da Topraksız İşçiler Hareketi (MST), Ekvador'da Köylü ve Yerli Ortak Hareketi (FENOC), Peru'da Bağımsız Peru Köylü Konfederasyonu (CCP), Avrupa'da Köylü Konfederasyonu gibi hareketler ortaya çıkmıştır (Mahmutoğulları, 2002, s. 7) Küreselleşmenin getirisi olan kapitalist sistemin hâkim olduğu ve neoliberalizmden en fazla zarar gören kesimin tarımla uğraşan köylüler ve orta düzeyde gelir sahibi olan toprak sahipleri açısından, Zapatista hareketi köylüler açısından önemli bir çıkış noktasıdır. Zapatistalar 1996 yılında yaptığı çağrıyla yerel muhalefet hareketleri sistem karşısında ortak paydada buluşmuşlardır. Dünyanın pek çok yerinde gerçekleştiren eylemler ve pek çok siyasi parti grubu bu toplantıya katılmışlardır. Toplantı neticesinde ortak örgütlenme kararı alınmış ve Hakların Küresel Hareketi düşünce düzeyinde oluşturulmuştur. 1998 yılının şubat ayında hareket doğmuş ve 71 devletten eylemler yapının içine dahil olmuştur. Yaşananlardan sonra dünyada pek çok yerde karşı küreselleşme hareketleri gerçekleştirmeye başlamıştır. Mayıs 1998'te İngiltere'de düzenlenen G8 Zirvesi ve 2 gün sonrasında yapılan DTÖ Bakanlar Zirvesi'ne yönelik yapılan eylemler eş zamanlı olarak farklı şekillerde görünmüştür. Hindistan, Brezilya gibi 30 ayrı ülkede eylemler gerçekleştirilmiştir. Bu eylemler küreselleşme karşıtı hareketin ilk örnekleri sayılmaktadır. Mayıs 1999'da "Kıtalararası Karavan Eylemi" başlamıştır. Dünyanın pek çok yerinde yaşanan

hareketler sonrasında insanlar Seattle'a kadar yürüyerek gösteriler yapmışlardır (Mahmutoğulları, 2002, s. 7). 1998 yılında Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı'na (OECD) üye olan devletler tarafından düzenlenen MAI Anlaşması metninin internete sızdırılması üzerine MAI karşıtı küresel eylemler ortaya çıkmıştır. Bu anlaşma metninin gizli olması Kanadalı aktivistler tarafından kopyalanarak paylaşılmıştır (Ellwood, 2007, s. 61). MAI anlaşmasının tepki almasının nedeni yerli yatırımcıların ticari haklarını yabancılara da tanımakta olmasıdır. MAI anlaşması küreselleşme karşıtları tarafından ortaya çıkarılınca dünyada işçi, çevreci, köylü, insan hakları savunucularına kadar geniş bir perspektiften karşıt bir hareket oluşmuştur. Bu muhalefetin adı "Dünya MAI Karşıtı Koalisyon" olarak adlandırılmıştır. Bu koalisyonun amacı dünyanın diğer yerlerinde MAI karşıtı gruplarla bilgi aktarımı gerçekleştirilmektir. İlk olarak ulus üstü şirketleri denetlerken uluslararası anlaşmaları insanlara gösterebilmeyi amaçlamıştır. Hedefi eylem olmasa da iki eylem gerçekleşmiştir. İlk Paris'te 1998 yılının mayıs ayında MAI karşıtı yürüyüş ikincisi aynı yıl Ekim ayında Uluslararası Ticaret Odası genel merkezin işgal edilmesidir. Bu eylemler zemininde kapitalizm karşıtlığı zemininde; anarşist, sosyalist, feminist, ekolojist gibi geniş örgüt ve platformlar yer edinmektedir. Tüm bu yapı ve eylemler, DTÖ toplantısının engellenmesini sağlayan Seattle'da gerçekleşen eylemlerin temelini oluşturmuştur. Bu eylemler küreselleşme karşıtı hareketin oluşumuna sebebiyet vermiştir. (Mahmutoğulları, 2002, s. 2-3). Seattle'ın en önemli başarısı 1968 Kuzey Amerika'da gerçekleşen hareketlerin tersine güçlü şekilde sahnede yer alan işçi hareketiyle, eylem aktivistlerinin insan hakları savunucularının, çevrecilerin, hayvan severlerin ve kadınların aynı amaç doğrultusunda buluşmuş olmasıdır (Şensever, 2003, s. 21). Karşı küreselleşme hareketi varlığını 30 Kasım 1999 tarihinde Seattle'de dünyaya duyurması ile beraber Seattle'da gerçekleşen eylemlerin başarısı dünyada pek çok harekete ön ayak olmuştur. Washington, Fransa, Millau, Melbourne, Seul, Nice, Kanada ve Cenova'da 2000 ve 2001 yıllarında karşı küreselleşme hareketi eylemleri düzenlenmiştir (Şensever, 2003, s. 11-12).

Küreselleşme karşıtı hareketlerin protestoları incelendiğinde, gösterilen dört ayrı gruba ayrıldığı görülmektedir. İlk grup Pembe Blok hareketin ana gövdesini oluşturmaktadır. ATTAC, Sivil Toplum ve Yardım Kuruluşları bu blokta yer almaktadır. Bu bloktakiler polisle çatışmaya girmeden, barışçıl protestoları düzenlemektedirler. İkincisi Beyaz Blok olarak otonomlar oluşturmaktadır. Bu blok şiddet içermeyen eylemleri polis şiddetini açığa çıkaran protestoları düzenlemek amacıyla özel oluşturulmuştur. Üçüncü grup Kızıl Blok olarak uluslararası sosyalist akım blokunu oluşturmaktadır. Şiddet kullanmayan sendikal bozguncuların katılımıyla eylem hareketiyle zorlar, büyük çapta ki gösterileri işçilerin katılımını silahlarla güçlendirmektedir. Son olarak Siyah Blok anarşistlerden oluşan bloktur. Anarşistler polisle direkt çatışmaya girer, kapitalist sistemin sahip olduğu binaları yıkarak kaos yaratmaktadırlar (Uzun T. , 2001, s. 47).

Almanya Köln’de 18-21 Haziran 1999 tarihlerinde G8 ülkeleri toplantısı yapıldığı sırada dünya genelinde eş zamanlı ortaya olarak farklı ülkelerde çıkan ve ses getiren küreselleşme karşıtı J-18 eylemleridir. İngiltere, İspanya, İtalya, Uruguay, Arjantin ve ABD’nin çeşitli bölgelerinde direnişçilerin oluşturduğu eylem grupları yankı uyandırmıştır. Bu eylemleri gerçekleştiren direnişçilerin amacı kapitalist ve neoliberal düzenin getirilerine baş kaldırmak olmuştur. J-18 eylemlerinin kayda değer niteliklerinden biri, 41 farklı ülke ve siyasi görüşü çeşitlilik arz eden aktivistin ortak paydası küreselleşmeye, küresel düzenin getirilerine internet üzerinden yönlendirmişlerdir. Bu metot küreselleşmenin en önemli aracı olan bilgi ve iletişim olanaklarının kullanılması açısından tezatlık yaratsa da sonraki eylemlerin planı için küreselleşme karşıtlığı hareketini farklı ve kendine has kılmaktadır. (Tuna, 2005, s. 111-112) Küresel Eylem Günü olarak kabul edilen J-18 eylemleri Londra borsası siber saldırılar sonucu hacklenmiş ve bir süre kapatılması bu kitlesel protestoları popüler kılmıştır (Mahmutoğulları, 2002, s. 2).

Küreselleşme karşıtı hareketlerin 1999 yılında Seattle’da başladığı düşünülse de aslında Seattle’da ki hareketin ortaya çıkışı küresel anlamda direnişin sembolüdür. Yani Seattle küreselleşme karşıtı hareketin küreselleşmesidir.

J-18 eylemlerinden kısa bir süre sonra hareketlerin bir diğ er b olum u Seattle’de gerçekleşmiştir. 1999 yılının Kasım ayında Seattle protestoları ger ekle tirildiğı için bu protestolara N-30 adı verilmektedir. Seattle eylemlerinden önce J-18 eylemlerinin gerçekleştirilmesi Seattle protestolarını daha organize, daha başarılı ve daha çok yönlü olmasına olanak sağılamı tır (Tuna, 2005, s. 112-113). Wallach ve Sforza’ya göre Seattle hareketin ortaya çıkmasına neden oldu fakat aslında 30 Kasım 1999 günü ortaya çıkmadı. Neoliberal politikalara, Yeni Dünya Düzeni’nin getirilerine, IMF’nin yapmış olduğı tüm etkilere karşı biriken ve artan öfkenin sonucunda Seattle ortaya çıkmıştır. Anti kapitalist hareketler bir anda beklenmedik şekilde ortaya çıktı, büyüdü ve kitleselle ti. K reselle meyi hisseden tüm insanlık için bu hareketler mücadele ve umudu temsil etmektedir (Wallach & Sforza, 2002, s. 7-8).

DT  toplantılarını protesto amacıyla toplanan 80 bin civarında protestocu, o güne kadar gerçekleştiren eylemlerle kıyaslanamayacak bir başarı yakalamasının sebebi aktivistlerin kararlılığı ve yoğunluğundan kaynaklanmaktadır. Çeşitli oluşumlara bağıli aktivistlerden oluşan grup 30 Kasım günü, DT   yelerinin kaldığı yer ve toplantı merkezinde ki yolların  n  kapatılmış ve güvenlik g  leri tarafından uzun uğraşlar sonucu dindirilmı , sokağı çıkma yasağı gibi radikal kararlar alınmıştır. Seattle eylemlerinin başarısının nedenlerin biri de katılımcıların otonom davranışları olmuştur. Protestolara katılan gruplar arasında sendikalar, i  i koruma derneklerinin yanında protestolar sırasında doğırudan hareketi gerçekleştirerek dünya çapında ses getirmesi ve küreselleşme karşıtı hareketin bu denli önemli bir yer edinmesi sağılayan çoğı grubun, öğrencilerden ve anarşist temelli yapıları temsil eden gençlerden olu tuğı görülmektedir. Seattle protestosunun şiddet içeriğı bu eylemler açısından önemli noktalardandır. Bazı kaynaklara göre anarşist bir grup aktivist, delegelerin engellendiğı sırada eylem yerinde bulunan çeşitli yerlere zarar vererek eylemciler ve polis arasında şiddetli çatışmaların çıkmasına neden olmuştur. Polis tarafından kullanılan plastik mermiler ve biber gazı aktivistlerin yaralanması ve tutuklanmasında yüksek sayının artmasına neden olmuştur. Seattle protestosunun  ne çıkan en kayda değıer özelliğı 90’lı yıllar ile gelişen ve her geçen gün daha fazla kişiye ulaşmayı başaran küreselleşme karşıtı hareketin, artık göz ardı edilemeyecek

boyutlara ulaştığı sonucunu göstermektedir. Küreselleşme karşıtı hareket kendine has yöntemlerle mücadele gücünü dünyaya göstererek eylem amaçlı olarak yerel, fakat kuruluş açısından uluslararası özelliği ile kitleleri harekete geçiren bir yapı olduğu dünya çapında kabul görmüştür. Küreselleşme karşıtı hareketin kabul görmesiyle devletler ve kuruluşlar açısından yeni bir tehdit unsuru ortaya çıkmıştır. Bu da Seattle'da yaşanan gelişmelerin yaşanmasından önceki dönemlere göre kararların daha radikal olması yönünde fikirler ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle bundan sonraki gerçekleştirilmeye çalışılan her eylem güvenlik güçleri tarafından kesin tedbirler alınmasına ve her eylemde öncekinden daha sert çatışmalar kendini göstermeye başlamıştır (Tuna, 2005, s. 113-114).

Şensever'in de belirttiği gibi Seattle başarısı katılım ve kalabalıkların yanı sıra protesto edilen DTÖ, aktivistlerin kararlılığı neticesinde bir sonuç bulunmadan tüm toplantıları bitirmiş olmasıdır (Şensever, 2003, s. 21). Seattle'da bir hafta boyunca süren isyanlar 600'den fazla aktivistin tutuklanması ve 135 ülke arasında yaşanan tartışmalar sona erdi. Görüşmelerde ki asıl sorun nereden, hangi konudan başlayacaklarını bilemediler ve anlaşma sağlayamadılar. Bildirge bile yayınlamadan bakanlar Seattle'dan ayrılmak zorunda kaldı (Kahn & Sanger, 1999, s. 1). Bu durum neoliberalizmin uluslararası bir kurumunu bozguna uğratmış ve 1990'lı yıllar ile beraber alttan alta yükselen uluslararası hareketlerin önemli bir etkeni olmuştur (Şensever, 2003, s. 21).

2001 yılında İtalya'nın Cenova şehrinde G8'ler zirvesi ve bu zirveye yönelik düzenlenen eylem ve etkinlikler aşağıdan küreselleşme hareketi için bir dönüm noktasıdır. Cenova eylemleri o güne kadar gerçekleşen en büyük antikapitalist eylem olmuştur. Cenova eylemleri Cenova Sosyal Forumu bünyesinde düzenlenmiştir. AB Hükümetleri ve İtalya Başbakanı Berlusconi, aktivistlerin engellenmesi için her türlü yolu denemiştir. AB ülkelerine giriş çıkışı düzenleyen Schengen Anlaşması hükümleri askıya alınarak, sınırlar kapatılmış ve aktivistler sınır dışı edilmiştir. Polis aktivistlere saldırmış, gösteriyi provoke ederek tutuklananlara işkence yapmıştır. Fakat tüm bunlara rağmen 19 Temmuz Perşembe günü eylemin ilk günü iltica edenler, mülteci hakları ve dayanışma amacıyla düzenlenen protestolara 60.000 kişi

katılmıştır. Cuma günü eylem günü olarak belirlenmiştir. En fazla katılımı oluşturan gruplar Fransız ATTAC gibi polis barikatlarından oluşan kırmızı hatları zorlamak yerine barışçıl bir biçimde yapabilmek için bu grup pembe bloku oluşturmaktaydı. Beyaz blok olan gruplarda geniş bir kısma hitap ediyor ve kırmızı hattı geçebilmek için uğraşıyordu. Bu gruplar polisin kullandığı şirketi etkisizleştirmek amacıyla vardır. Bu grupların başında Ya Basta, Devrimci, Komünist Birlik gibi sol gruplar yer alıyordu. Siyah blok olan anarşistler ise polise saldırılar ve Cenova'da devlet simgesi olan binaları yakıp yıkmaya stratejisi üzerinden ilerlemekteydi. Cuma günü güvenlik ekipleri barikatlarından oluşan kırmızı hattı zorlayan protestoya 50.000 kişi ve ertesi gün düzenlenen ortak protestolara 300.000 kişi katılım sağlamıştır. Seattle'da gerçekleşen eylemlerin 5 misli daha büyüktü. Cenova artık Avrupa'nın Seattle'ı haline geldi. Bu şekilde İtalyan Solu Cenova'da doğmuş oldu (Şensever, 2003, s. 21-25; Uzun T. , 2001, s. 47).

Neoliberalizme karşı arayışların uluslararası alanda ilk önemli adımlar 1990'da Brezilya İşçi Partisi (PT), Latin Amerika'da sol parti ve grupları toplayan Sao Paulo Forumu ile gerçekleşmiştir. Sao Paulo Forumu'nun ikincisi Meksika'da ve bir sonraki toplantısı da Havana'da gerçekleştirildi. Fakat sosyalist grupların buluşması olarak kıtaya sınırlı kalmıştır. Dünya Sosyal Forumu (DSF), Sao Paulo Forumu'ndan 11 yıl sonra yine aynı kıtada PT'nin geniş katkısıyla Porto Alegre'de gerçekleşmiş olması da tesadüf değildir. DSF başta birkaç kişi tarafından bir olarak ortaya atıldı. Bu fikrin gelişmesini sağlayan neoliberalizm karşıtı mücadele tarihinden radikal olarak farklılaştıran gelişmeler vardı. MAI'ye karşı verilen savaş Seattle'da yapılan DTÖ'ne karşı gerçekleştirilen protestolar ve ATTAC bu açıdan önemlidir. Dünyanın efendileri konumunda olan çokuluslu şirketlerin, devlet yöneticileri ve elitlerden oluşan uzun senelerdir Davos'ta toplandığı insanlığın kaderini belirleyen konuları Dünya Ekonomik Forumu (DEF) olarak düzenleniyordu. Katılım ücretinin yüksek olmasından dolayı buraya katılamayan insanlar sadece forumu gazetelerin ekonomi sayfalarında yazılanlar kadarıyla öğrenebilmekteydi. Neoliberalizmin uluslararası kurumlarının aldığı kararlar bu dönemde sorgulanmaya başlamış ve Davos toplantıları karşısında neoliberalizm karşıtlığı düşünceler ortaya

atılması gerektiği fikirleri ortaya atılmıştır. Bu süreçte bazı neoliberalizm karşıtı aydınlar ve aktivistler döneme etki eden “protestocu” karakteri aşmanın, karşı çıkılan düzenin seçeneklerini de sunmanın ve hareketin olumlu bir karakter kazanması düşüncesi tartışıyorlardır. Aşağıdan küreselleşme hareketi Davos’a karşı düzenleyeceği bir karşı zirvede dünyanın efendileri düzeni algısı ekonomi artık maliyete değil insanlığın hizmetine bağlı olacağı “Başka bir dünya mümkün” düşüncesini empoze etme gayesi vardı. Avrupa’da Davos karşıtı etkinlikleri düzenlenmekteydi fakat Brezilyalı aktivistler amaçladığı dünya çapında bir hareketlilikti. Bu fikir ilk olarak Brezilyalı Oded Grajew tarafından ortaya atıldı. Grajew, Associacao Brasileira de Empresarios pela Cidadania (Brezilya Vatandaşlık İçin Girişimler Derneği) koordinatörüdür. Şubat 2000’de Grajew Fransa’dayken bu fikrini arkadaşı Francisco Whitaker’e (Brezilyalı Piskoposlar Adalet ve Barış Konseyi Komisyonu Sekreteri) anlattı ve Davos sonrasında Fransa’ya dönerken Bernard Cassen’e bu konuyu danışma kararı aldılar. Cassen ise bunun Fransa’da değil de başka bir üçüncü dünya ülkesinde gerçekleşirse örneğin Brezilya daha anlamlı olacağını belirtmiştir u dönemde Porto Alegre neoliberalizm ve bütçe konusunda mücadele verdiği için daha fazla tanınmış hale gelmiş ve Brezilya sosyal hareket yapısının güçlü olduğu, altyapı bakımından ekonomik açıdan da uygundu. Bu nedenle DSF Porto Alegre’de yapılması kararlaştırılmış ve isim babası da Cassen olmuştur (Sensever, 2003, s. 27-29; Teivainen, 2002, s. 623).

Küreselleşme karşıtı hareketlerin sınır ötesine taşımak için ortaya atılan fikir sonrası 25-30 Ocak 2001 tarihlerinde Porto Alegre’de DSF’nin ilk toplantısı gerçekleştirilmiştir. Davos’ta düzenlenen Dünya Ekonomik Forumu’na (DEF) karşı bir forum gerçekleştirme hedefiyle toplanan DSF, sonrasında küreselleşme karşıtı eylemlerin bir araya gelme noktası olmuştur. İlk toplantısından bu yana DSF, neoliberal politikalara seçenekler arayan ve bu yönde çözümler üreten kapitalizme karşı çıkan grupların bir araya geldikleri eylem hazırladıkları neoliberal düzene öneriler getiren bir durum olmuştur. (Çopuroğlu & Çetin, 2010, s. 79) DSF’nin “Başka bir dünya mümkün!” sloganıyla ortaya çıkışı adaletli, eşitlikçi, demokratik ve barışçıl, yaşanılır kılınacak bir dünya düzeninin değişimini amaçlamaktadır (Pınar ve

Dağtaş, 2019: 107). İlk DSF, katılım, nitelik ve içerik açısından dev bir zafer kazandı. İlk forumda sendikalar, sivil toplum kuruluşları ve sosyal hareketleri temsil eden aşağıdan küreselleşme savunucuları örgütlerden ve delegelerden çok sayıda katılım bir araya gelerek dünya sosyal hareketler buluşmasını gerçekleştirmiştir. DSF, Porto Alegre’de “hareketlerin hareketi” olarak büyük bir kararlılıkla yola çıktı. 117 ülkeden 1500 örgütü temsil eden 4702 delege katıldı. Toplam katılım sayısı 25.000’e ulaştı. İlk yılında Davos’u geride bırakmayı başardı (Şensever, 2003, s. 27-30).

İkinci DSF, 11 Eylül terör saldırıları sonrasında gerçekleşti. Neoliberalizme yönelik en büyük karşıt etkinlik olan bu ikinci toplantı Bush’ın terörizme karşı açtığı savaş birçok bağlamda aşağıdan küreselleşme hareketini de gaye edinmişti. Bu nedenle bazı aktivistler basınca dayanamayınca hareketin eylem niteliği geriledi. Kapitalist küreselleşmenin savunucusu olan medya, aşağıdan küreselleşme hareketinin sona erdiği ilanını verdi. DSF’nin ikinci toplantısı ise 31 Ocak ve 5 Şubat tarihleri arasında Porto Alegre’de bu atmosferde gerçekleşmiştir. Bu ikinci toplantı Davos’ta yapılan DEF toplantısını geride bırakmış ve DSF’nin başarılarından bahsedilen haberler ortaya çıkmıştır. Uluslararası medyada yankı bulması girişilen mücadelenin kayda değer bir gelişme olduğunu göstermektedir. Güçlü katılım ile 11 Eylül terörist saldırılarından sonra kaybedilen ivme yeniden kazanılmıştır. Küresel Sermayenin sözcüsü olan The Financial Times bile forumun başarısını dile getirmiştir. Hatta yer aldığı DEF’i kötü organize edilmiş şeklinde eleştirmiştir (Şensever, 2003, s. 30-48).

23-28 Ocak 2003 tarihinde üçüncüsü yapılan DSF toplantısı ise Irak Savaşı arkasında kalmış ve buna karşılık katılan sayısı daha fazla olmuştur. Eylemde Irak’a yönelik savaşa karşıtlık ise Brezilyalılarından çok Avrupa’dan katılan aktivistlerin önemsedığı bir konu oldu. Eylemin en güçlü yanlarından biri ise DSF programının dışında kent halkının katılımı olmuştur. Üçüncü toplantıda insan hakları, medya, demokratik dünya düzeni, barışı savunmak gibi başlıklar forumlar yapılmıştır (Şensever, 2003, s. 54-55).

Dördüncü DSF toplantısı ise Hindistan Mumbai (Bombay) kentinde gerçekleşmiştir ve sonrasında düzenlenecek olan toplantılar, DEF toplantılarından ayrı şekilde gerçekleşmesi kararı verilmiştir. Bunun nedeni ise DSF ve DEF toplantılarının eş zamanlı gerçekleşmesi bazı kesimlerce eleştirilmiştir (Şensever, 2003, s. 56).

Beşinci DSF toplantısı tekrardan Porto Alegre’de 26-31 Ocak 2005 tarihlerinde gerçekleşmiştir. Bu forumda yeni başlıklar altında oturumlar düzenlenmiştir. Bu başlıklar, otonom düşünce bilgi ve teknolojinin düzenlenmesi, çeşitliliği ve farklı kimleri savunmak, sanat ve yaratma kültürü oluşturabilmek, iletişim hegemonya karşıtı tecrübeler, insanların ortak kaynağını savunmak, neoliberalizmin hegemonyası karşısında mücadeleler ve alternatif yöntemler, barış, serbest ticaret ve borçlarla mücadele, uyum ve uluslararası demokrasiyi oluşturabilmek, neoliberal kapitalizm karşıtı bireyler için ekonomi, insan hakları, eşitlik, etik, dini değerler ve yeni dünya için gayret etme başlıkları altında gerçekleştirilmiştir (Ermiş, 2005).

Altıncı DSF toplantısı üç şehirde Bamako, Karachi ve Caracas 19-23 Ocak ve 24-29 Mart 2006 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Neoliberal politikalarla başa çıkmak için eylemler, Irak işgalinin 3. Dünya ülkelerinde gerçekleşecek karşıt protestolar, DTÖ ve Dünya Bankası gibi kurumlara yapılacaklar, Küresel ısınma ve iklim değişikliğine yönelik alınacak tedbirler şeklinde konular ele alınmıştır. (Mater, 2006) 20-27 Ocak 2007 tarihleri arasında yedincisi düzenlenen DSF toplantısı, Kenya Nairobi’de “Hakların Mücadelesi-Hakların Alternatifleri Başka Bir Dünya Mümkün!” sloganı çerçevesinde HIV-AIDS, Kamu Mallarının Özelleştirilmesi, Barış ve Çatışma, Göç ve Diaspora, Kadınlara Yönelik Sorunlar, Serbest Ticaret Anlaşmaları Emek ve Konut gibi konular içermiştir. (TMMOB, 2007) 2007 yılına kadar her sene düzenli gerçekleştirilen DSF toplantıları iki yılda bir yapılmaya başlamıştır. 2009’da Brezilya Belem, 2011’de Senegal Dakar’da 2013’te Tunus’ta, 2016’da Kanada Montreal ve 2018 yılında Brezilya Salvador da Bahia’da gerçekleşmiştir (Pınar & Dağtaş, 2019, s. 109).

DSF bir organizasyon değildir. Farklı fikirlerin demokratik şekilde konuşulması neoliberalizm karşıtı, dünya sermayesi ve emperyalizmin herhangi bir formunun dünyaya egemen olması düşüncesine karşı sivil toplum örgütlerinin ya da karşıt grupların alternatif düşüncelerinin tezahür ettiği bir buluşmadır. DSF, insan odaklı bir toplum inşa etme hedefindedir (Mani, 2019, s. 1305).

DEF iktisadi odağına ve neoliberalizm, serbest ticaret, özelleştirme, deregülasyon, devlet kontrolünün kaldırılması, sosyal refah devlet anlayışının ortadan kaldırılmasına karşı DSF'nin kuruluşundan bu yana neoliberal düzeni getirilerine seçeneklerin ortaya konması açısından önemli bir toplanma merkezi olmuştur. Aynı zamanda DSF siyasi elite karşı halk, ekonomiye karşı toplumsal ya da kuzeye karşı güney tartışmalarının önüne geçerek, neoliberal forumlarda kabul edilen homojenleştirici tek dünya algısını bozmuştur. Siyasi ya da politik konularda bir konuya karşı çıkmak bir noktaya kadar uygulanabilir. Kapitalizme yönelik girişilen Seattle protestoları bu açıdan kayda değer ve etkili olmuştur. Seattle protestolarına kadar birçok girişim yapılsa da alternatifler ortaya koyma çabaları hususunda uluslararası alanda noksan kalınmıştır. Uygulanabilir ve gerçekçi bir seçenek ortaya konmaması Seattle ve diğer eylemlerde eleştirilen noktalardan biri olmuştur. Aktivistler bu nedenle küreselleşme karşıtı olarak değerlendirilmiştir (Mani, 2019, s. 1305).

Bugüne kadar yapılmış olan sosyal araştırmalar ele alındığında Şensever'e göre Forum'un egemenliğe yönelik önemli bir yer açtığını ve rol üstlendiğini söylenebilir. 2001'de 25.000 ile başlayan 2003 yılında 100.000 katılım sağlanması bu durumu kanıtlar niteliktedir. Neoliberalizme karşı direkt mücadele edenlerin farklı şekilde birbiriyle toplanmış olmaları DSF'nin en önemli başarısıdır (Şensever, 2003, s. 45-46).

DSF başarılı olunca yerel düzeyde forumlar düzenlenmesi gerektiğine dair düşünceler ortaya atılmıştır. Bunun sonucunda Porto Alegre II'de Avrupa Sosyal Forumu (ASF), kıtasal şekilde ise Asya, Afrika ve Latin Amerika'da forumlar

düzenlenmiştir. Akdeniz Sosyal Forumu (AkSF) gibi bölgesel forumlarda yapılmıştır. (Şensever, 2003, s. 59-77).

DSF'nin kurucularından olan Whitaker, I. DSF gerçekleşmeden önce forumun “bir birlikte düşünme süreci” olduğunu belirtirken, ATTAC kurucularından Bernard Cassen DSF'nin bir forum değil süreç olduğunu belirtmektedir. DSF ilkeleri de bu sürece katılmak isteyen aktivistlerin benimsemesi gerektiğinin altını çizmiş ve 3. İlkede DSF'nin bir dünya süreci olduğunu belirtmektedir. Bir süreç olarak algılanıp, benimsenmesi bu açıdan kayda değer bir öneme sahiptir. Whitaker, Cassen ve diğer aktivistlerin bu konuya bu denli hassasiyet göstermesinin nedeni sosyal forum hareketinin, sosyal hayatın her alanında faaliyet gösteren örgütlerin ve çevrenin katılımıyla gerçekleşmesindedir. Neoliberalizme karşı oluşan karşıtlık konusunda nasıl bir yol izleyecekleri herkesin ayrı bir fikri bulunmaktadır. Bu açıdan sosyal eylemler bu dönemi, “birlik içinde çeşitlilik” şeklinde tanımlayıp, bu durumun harekete güç kazandırdığını vurgulamaktadırlar. Bir diğer önemli nokta forum neoliberalizme karşı olan sosyal hareketlerin kendisi olmayıp bu mücadele de örgütlerin bir araya geldikleri ortak bir alan olmasıdır (Şensever, 2003, s. 103).

DSF'nin bir yapı değil de süreç olması, sosyal foruma iki boyut katmaktadır. İlk yerleşik bir yapının olmaması iktidar ilişkisinin yeniden üreteceği bürokratik ve hiyerarşik bir kurumsallaşmanın olmasını tamamen önlemese de zorlaştıracaklarını gösteriyor. İkincisi ise forum hareketinin kurumsallaşmaması, bir süreç olarak ilerlemesi bireylerin katılımını kolaylaştırmaktadır (Şensever, 2003, s. 103-104).

Aşağıdan küreselleşme hareketi unutulmuş sisteme karşı kolektif direniş bilincinin yeniden uyanmasına sebep olmuştur. Antikapitalist bir ruha sahip olması nedeniyle hareket içerisinde fikirler geniş bir alıcıya ulaşmaktadır. Hareket zaman içerisinde ilerleme kaydetmiş olup sadece aktivizmle ilgilendiği eylemci yanının baskın olduğu protestocu dönemi geride bırakmıştır. Topraksız köylü hareketinden, çevrecilere, sendikalardan, sivil toplum kuruluşlarına kadar geniş siyasi bir çerçeveye sahiptir. Chomsky, Walden Bello, Susan George, Immanuel Wallerstein, James Petras, Aruna Boy, Samir Amin, Pierre Bourieu, Jose Saramago gibi çok sayıda

aydın harekete katabilmiştir. Aşağıdan küreselleşme hareketi gerçek anlamda enternasyonalist bir hareket olmuştur (Şensever, 2003, s. 112-113)

DSF aşağıdan küreselleşmenin bir unsuru olarak neoliberalizme yönelik olan sosyal eylemlerin bir arada toplanıp fikir üretebildiği, münakaşalar çerçevesinde farklı fikirlerin alışveriş içinde bulunması ve ortak paydada buluşmak amacıyla oluşturulmuştur. Bu forum, radikal demokrasi için mücadele edenler, küresel düzenin getirilerine baş kaldırılanlar ve direnenler açısından bir araya gelebildikleri bir alanı oluşturmaktadır. Forum neoliberalizme karşı doğrudan karşıtlık oluşturmuyor. Fakat DSF'nin ele aldığı konular tarafsız olmamakla birlikte neoliberalleşmeye, savaşlara, ekonomiye, ırkçılığa, militarizme gibi birçok önemli konuya karşı verilen mücadelelerin uluslararası düzeyde oluşturulan bir süreçtir. Küresel sermaye düzeninin oluşturduğu adaletsizliğin derinleşmesi ve diğer taraftan egemen fikirlerin yaygın hakimiyetini sağladığı geniş bir platform. Her türlü düşüncenin, fikrin çatıştığı karşılaştığı bir zemin. Doğru ya da yanlış düşünceler yerine ortak paydada buluşulan bir mücadelenin peşinden gidenlerin oluşturduğu forumdur.

DSF'yi birçok açıdan analiz etmek mümkündür. Forumun değişken bir yapısı olduğu bariz bir şekilde bellidir. Etki alanı ve katılım açısından bakılırsa DSF, ilk 5 toplantıda istikrarlı olarak genişlemiştir. 2006 yılında çok merkezli yapılan DSF toplantıları ve 2007 Nairobi'de yapılan toplantı ile katılım azalmış olup, 2008 yılında küresel hareket günü istenilen tesiri yaratamamıştır. 2009 Belem kentinde yapılan DSF toplantısı büyük kitlesel sayıya yeniden ulaşmış ve 5 devlet başkanını foruma katılması bölgesel açıdan görünürlük kazanmıştır. Belem'de yapılan toplantıya katılımın çoğunluğu Latin Amerika'dan olmuş ve diğer bölgelerde kısıtlı bir tesir yaratmıştır. DSF 9 senede oldukça büyümüş 20.000'den 130.000'e kadar katılımcı sayısını yükseltmiştir. 420 toplantıdan oluşan forum 2300 toplantıya yükselmiş fakat etki alanı büyükçe maliyetlerde artmaya başlamış ve devlet desteği olmadan yapılamaz duruma gelmiştir. Forumun 2006 yılından beri giderek sivil toplum örgütü olduğu ve önemli siyasi durumlarda tavır almaması nedeniyle depolitize olduğu yönünde ciddi eleştiriler almıştır. Forumun hükümetlerle beraber olması ve siyasi durumlarda tavır almaması sebebiyle gibi bazı isimler ve bazı hareketler DSF

sürecinden uzaklaşmıştır. DSF ilk başta neoliberalizme yönelse de 11 Eylül sonrası dönemde savaş ve güç konularında savaşı neoliberalizmin silahlı bölümü olarak kabul etmiştir.¹⁵ Şubat 2003 tarihli küresel eylemin dünyada ses getirmesinde DSF'nin büyük rolü olmuştur. Çevre krizinin şiddetlenmesi ve küresel iklim değişikliğinin artmasıyla DSF bu konuyu temel konuları haline getirmiştir. DSF ilgilendiği konulara çözüm sunsa da hiçbir zaman politika uygulayıcısı olamamıştır. Forumun tesirli olduğu coğrafya olarak Latin Amerika öndedir. Forum örgütlenme metodolojisi bakımında değişim geçirmiştir. İlk 4 toplantı Örgütlenme Komiteleri tarafından konuların belirlenip, konuşmacıların çağırıldığı şeklindeyken zaman içinde ağırlık foruma katılanlar tarafından organize edilen seminer halini almaya başlamıştır (Erdoğan E. , 2011, s. 94-95).

3. BÖLÜM: GÖÇ VE TÜRKİYE

3.1.Türkiye’de Küreselleşme Karşıtlığının Gelişimi ve Küreselleşme Karşıtı Hareketler

Küreselleşme karşıtı yapılar Türkiye’de 1990’lı yılların sonundan itibaren kendini göstermeye başlamıştır. Türkiye MAI ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu’nun 1998 yılında kurulmasıyla, küreselleşmeye karşı bir yapının oluşmaya başladığı görülmüştür. 2001 yılında İstanbul Sosyal Forumu ve 2005 yılında bu yapının Türkiye Sosyal Forumu adını almasıyla beraber küreselleşme karşıtı bir yaklaşım benimsenmeye ve yaygınlaşmaya başlamıştır. Türkiye’de ki küreselleşme karşıtlığın kendine has bazı özellikleri mevcuttur. Küreselleşme karşıtı yaklaşımı benimseyen yapılar, farklı anlayış ve geleneklere sahip aktivistler tarafından kurulmuş olup veya beraberinde farklı siyasi parti, sendika da derneklerin destekleri doğrultusunda etkinliklerini yürütmüşlerdir. Bu yapılar aynı zamanda küreselleşme karşıtı etkinliklerini, maddi açıdan destek alarak ve toplumsal araçlar ile yürütmektedirler (Çopuroğlu & Çetin, 2010, s. 80-81).

3.1.1. Türkiye MAI ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu

MAI, 1995 yılından beri Türkiye’nin de üye olduğu Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (OECD) bünyesinde geliştirilen ve 1998 Ekim ayında imzaya açılması planlanan Çok Taraflı Yatırım Anlaşması’nın İngilizce adının baş harfleridir (Multilateral Agreement on Investment). MAI sermayenin anayasasıdır. OECD, DTÖ, NAFTA ve GATT ya da diğer adıyla Uruguay Round bu birlik ve konsorsiyumlar arasında en geniş kapsamlı olanlarıdır. MAI’nin ilk adımları 1986’da imzalanan GATT ile birlikte atılmıştır. Öncesinde DTÖ içinde düzenlenen bu anlaşma, 130’a yakın ülke tarafından ikna edilmesinde zorluklar göz önüne alınarak, 1995 yılında OECD’de görüşülmeye başlanmıştır. 1997 yılına kadar gizlilik içinde yürütülen görüşmeler 1997 yılında dünya kamuoyuna sızdırılan bilgiler sonucunda gün yüzüne çıkmıştır. Tepkilerin büyümesi de sonucu anlaşma imzalanamamıştır. Bir diğer taraftan 1988 yılında Dünya Bankası’nın bir bileşeni ve MAI’nın bir alt basamağı olan MIGA yatırımları belirli risklere karşı koruyan ve bu riskleri üstlenen

bir sigorta şirketi olma konumundadır. Yani yabancı sermaye yatırımları MIGA tarafından garanti altına alınmış olmaktadır (Türkiye MAI ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu, 1998).

Bu grubun amacı küreselleşme altında yer alan tüm dünyada sermayenin ve kapitalizmin gözlemlenmesi bununla alakalı saptamalar yapılarak toplumu bilinçlendirmektir. Bu doğrultuda hedeflenen anlaşmalar toplumun sağlıklı şekilde bilgilenebilmesine ve bu inanç doğrultusunda kuruluşların yazılı olarak bilgilendirilmesi zaman mekân bulgusunu ortak hareket ederek belirteceği etkinlikler doğrultusunda bilginin kitleselleşmesi amaçlanmıştır.

Anti-Mai Çalışma Grubu'nun çalışmaları küreselleşmenin dayanağı ve yürütücüsü olan küresel ekonomik kuruluşlar ve kuruluşların yapmış olduğu sözleşmeler, sözleşmelerin metinleri, küreselleşme karşıtlığı ile ilgili bilgi ve notlar, yapılan çalışmalar, makaleler yer almaktadır. Anti-Mai grubu kurulduktan sonra küreselleşmenin ortaya çıkardığı olumsuz gelişmelere yönelik çalışmalar yapmak ve küreselleşme karşıtlarını birleştirmek hedefiyle konferans ve sempozyumlar düzenleyerek küreselleşmeyi anlaşılabilir kılmış kitaplar yayınlamıştır (Çopuroğlu & Çetin, 2010, s. 83).

3.1.2. Türkiye Sosyal Forumu

14 Haziran 2005 tarihinde Türkiye Sosyal Forumu bir açıklama yaparak kurulmuştur. Dünya Sosyal Forumu ve Avrupa Sosyal Forumu ile benzer yönler TSF, Türkiye'de ki kurulan/kurulacak olan sosyal hareketleri bir araya getiren ortak bir payda olmayı hedeflemektedir. TSF çalışmalarında siyasi partiler, dernekler, emek ve meslek örgütleri aktif rol oynamaktadır. TSF, Türkiye'de yer alan sosyal forumların hep birlikte bir olmak ve seçenekleri geliştirmeye çağırılmaktadır. TSF, 2001 yılında Porto Alegre'de toplanan DSF ile başlayan siyasal bir süreçtir. TSF bu durumun parçası olarak görmekte ve DSF ilkelerini benimsemektedir. Bu süreçte ilişkin faaliyetini Avrupa Sosyal Forumu (ASF) ve Akdeniz Sosyal Forumu (AkSF) temel olarak bağdaştırılmaktadır. TSF, DSF'ye bağlı bir yapı olması nedeniyle DSF'nin ilkelerince ilkeler benimsemiştir. (Çopuroğlu & Çetin, 2010, s. 84) Bu

ilkeler şunlardır; Sadece bir etkinlik değil aynı zamanda yeni politikalara, ayrımcılık ve savaşa karşı bir duruşa sahip olan bütün toplumsal hareketleri ve insanları buluşturmaya amaçlayan TSF, politik bir süreçtir. Tek amacı protesto etmek olmayan ve toplumsal hareketlerin deneyimlerini ve kayda değer bir gayret oluşturmayı amaçlamaktadır. Hiç kimsenin ayrımcılığa uğramaması ve eşit imkânlar yaratılması için mücadele verir. Bir örgüt ya da federatif oluşum değildir. Şeffaflık ve demokratik olmayı hedefler. Katılımı garanti altına alır ve çoğulculuk, çeşitliliği barındıran faaliyetlerini esas alır aynı zamanda kararları da mutabakata bağlıdır (Çopuroğlu & Çetin, 2010, s. 85).

3.1.3. İnsan Hakları Derneği (İHD)

17 Temmuz 1986 tarihinde 98 aktivist tarafından kurulan İnsan Hakları Derneği hemen hemen Türkiye'nin ilk insan hakları kuruluşu olmuştur. Bu kuruluşun amacı insan hakları ve özgürlükleri üzerine çalışmalar yapmaktır. Derneğin temel ilkelerine bakıldığında (İHD , 2022) uluslararası ve yerel düzeyde sömürü düzene karşıt olduğu görülmektedir. Dernek kurulduğu günden bu güne kadar etkindir. Fakat söylem ve ideolojilerinde bir kesime hitap etmektedir. Bu kuruluşun küreselleşme karşıtı kuruluşlar arasında yer almasının sebebi ortaya atmış olduğu ilkelerinden kaynaklanmaktadır. Son dönemde etnik kökene dayandığı çalışmalarıyla küreselleşme karşıtlığı olarak ortaya çıkan görüşünden uzaklaştığı görülmektedir (Balcı, 2018, s. 25-26).

3.1.4. MAZLUMDER (İnsan Hakları ve Mazlumlarla Dayanışma Derneği)

28 Ocak 1991 tarihinde resmi olarak 54 kişilik bir grup aktivist tarafından kurulmuş bir örgüttür. Kurulduğu zaman diliminde dünyada insan hakları ihlallerinin yoğun yaşandığı bir zamana tekabül etmektedir. Zulme uğrayan başta insan olmak üzere tüm varlıkların korunmasını amaçlamaktadır. Kurulduğu zamandan bugüne kadar hiçbir hak ihlaline duyarsız kalmamış ve üzerine düşen görevleri yerine getirmiştir. Küreselleşme karşıtlarıyla birlikte bileşenler ortaya koymaya ve koalisyonlara katılmaya özen göstermiştir. Orta Doğu başta olmak üzere savaş karşıtlığında ve küreselleşme karşıtlığında mezhep çatışmalarına karşı

mazlumların yanında yer alarak, ki ne olursa olsun yardıma ihtiyacı olan herkesin yanında olma gayreti göstererek küreselleşme karşıtı kürsülerde yer almıştır (Balcı, 2018, s. 26-27).

3.2. Bir Yasa Dışı Göç Sorunu Olarak Göçmen Kaçakçılığı

Göç, güvensizlikten kaynaklanan bir güvenlik meselesidir. Göç edilen devletlerde yaşayan insanlar göçmenler tarafından güvensizlik yaşamaktadırlar. Özellikle büyük ölçekli göç hareketleri neticesinde toplumun kültürel ve ulusal kimliğinin güvenliğinin sağlanması hususunda kaygılar yaşanabilmektedir. Göç bazı durumlarda yerli halkın kimliğini tehdit ederken, bazı durumlarda da yerli halk tarafından göç eden toplumun kimlik değerleri aşındırılarak tehdit altında kalabilmektedir. Kimlik çatışmalarının yanında göçmenler hedef ülkede silah kaçaklığı yapabilmekte ve terör faaliyetlerinde bulunabilmektedirler. Hedef ülkede bulunan etnik, dini temelli ya da siyasi muhalif gruplar ile iş birliği içine girebilmektedirler. Bu gibi durumlarda göç alan ülke için iç güvenliği arttırmaya yönelik denetim ve tedbirler uygulamak durumundadır. Gelişmekte olan devletler ya da gelişmemiş devletler göç ile karşılaştığında ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Göç devletlerin ulusal güvenliğine karşı bir tehdit oluşturuyorsa bu geleneksel güvenlik anlayışı altında değerlendirilmektedir. Güvenlik açısından bu durumda devlet referans nesnesi olmaktadır. Yoğun göçmen akışında devletler sınır güvenliğini sağlama ve kontroller açısından zorlanmakta bu durumu ulusal güvenlik tehdidi olarak algılamaktadır. Yasadışı göç ve göçmen kaçakçılığı transit ve hedef ülkeler tarafından güvenlik sorunu olarak görülmektedir. Sınırların kontrolleri devletlerin elinde olduğu için yasa dışı yapılan göç hareketleri ulusların egemenlik anlayışına zarar vermektedir. Bu durum devletler tarafından potansiyel terörist olabileceği düşüncesini doğurmaktadır (Kayabaşı & Kayabaşı, 2017, s. 490-491). Göç olgusuna tarihin farklı dönemlerinde farklı açılardan bakılarak bu konuda farklı söylemler geliştirilmiştir. Örneğin ABD’de seneler içerisinde göç konusu hem ekonomi hem de siyasi şartlar bağlamında şekillenmiştir. Avrupa’da bu durum 2. Dünya Savaşı sonrasında ekonomiyi hareketlendirmek için gelen göçmenler tehdit olarak görülmezken, 1973 Petrol Krizi sonrasında kısıtlanmaya gidilmiştir. AB

lkeleri yasa dışı göçü yoğun yaşayan ülkelerden biridir. 2000 sonrası dönemle birlikte AB lkeleri göçü güvenlikle eş değer görmeye başlamış bu çerçevede düzenlemelere gitmiştir. 11 Eylül Saldırıları öncesinde göçmenlere yönelik tehdit algılaması ve güvensizlik 11 Eylül sonrasında yasa dışı g ile terörün yakından bağlantısı daha belirgin hale gelmiştir. Gelişmiş lkeler bu durumu tehdit altındayız söylemini kullanarak, terörizmi, insan kaçakçılığı ya da insan ticareti gibi suları önlemek amacıyla yasa dışı göçü kısıtlamaya çalışarak sınır güvenliği ve kamu alanları korumaya yönelik önlemler almaya çalışmıştır (Akçapar, 2018, s. 565). 11 Eylül’e karışan teröristlerin g yollarını kullanması ve sonrasında 11 Mart 2004’te Madrid, 7 Temmuz 2005’te Londra ve son olarak 21 Mart 2012’de Toulouse, Fransa’da yaşanan terör olaylarını ülkedeki göçmenlerin karışması, sadece yasa dışı göçmen ve sığınmacılar için değil, yasal olarak ülke içinde yaşayan göçmenlere yönelik bir güven sorunu oluşturmuştur. Bu durumun sonucunda toplumsal entegrasyon, ulusal kimlik ve vatandaşlık gibi kavramlar sorgulanmaya başlamıştır. Göçmen nüfusun ülke içinde suç oranlarını arttırdığı, işsizlik sigortası nedeniyle mevcut devleti kötüye kullandığı, Müslüman göçmenlerin uyum konusunda başarılı olamadığı gibi birçok olgu ne sürüldü. 90’lardan bu yana göçmenleri hedef alan bir tutum olduğu Almanya’da dnerci cinayetlerinde görüldüğü üzere ayrımcılık, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı gibi hususlar gelişmiş ülkelerde ortaya çıkmaya başlamıştır. Küresel terör söyleminin artması halklar arasında yaşanan uçurumun daha fazla derinleşmesine, uyum sürecinin yavaşlaması “biz” ve “onlar” karışıtlığının daha fazla artmasına yol açmıştır (Akçapar, 2018, s. 566-567). Özellikle 2000’li yıllarda Orta Doğu’da artan terörün Batı’ya sıçraması, Suriye iç savaşı ve Suriyeli mlteçiler bunu ortaya koymaktadır. “İstila”, “diğerleri” ve “kimlik” gibi öğelerin güncel g karıştı söylemler içinde sık kullanıldığı görülebilmektedir (Mandacı & zerim, 2013, s. 108).

3.3 Değişen Güvenlik Anlayışı: G ve Güvenlik İlişkisi

Güvenlik kavramı toplumların özelliklerine bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Bu nedenle farklı toplumlarda farklı anlamlara gelir. Toplumun yapısı güvenlik algısını da farklı kılar. Mesela bir toplum homojenliği esas alıyorsa

homojenliği korumaya çalışır, çeşitliliği baz alıyorsa çeşitliliği koruyarak güvenliğini sağlamaya çalışır. Bu nedenle güç ve güvenlik ilişkisi zor ve tartışmalıdır. Bu ilişkiye aslında öznel konular denilebilir. Hem yapılan tanımlamalardan dolayı hem de kimin açısından avantajlı olup olmadığı görecelidir. Yani güç ve göçmenler uzun süredir aslında milli güvenliği zedeleyen bir olgudur (şentürk, 2020, s. 99-101). Her devletin milli güvenlik kaygıları farklıdır. Bu nedenle uyguladıkları g politikaları da şüphesiz farklı olacaktır. Uluslararası alanda göçmenlerin durumunu irdeleyen ve bu yönde ortak bir mekanizmadan tam anlamıyla bahsetmek mümkün değildir. Düzensiz göçmenlerin yasal bir çerçeveye alınmaması göçmenlerin hem organize suı hem tehlikeyi çağrıştırması kaçınılmazdır. Bu nedenle g artan bir güvenlik meselesi halini almıştır (Gök, 2016, s. 66-67; Topçuoğlu, 2012, s. 507).

Uluslararası g kavramı ulus devlet ile oluşmuştur. Modern dönemin ürünü olan ulus devlet ile sınırların çizilmesi g hareketlerini hızlandırmış fakat hareketlere görünür ve görünmez sınırlar eklemiştir. 1990'lara kadar uluslararası g, ulusal kanun ve yönetmeliklere göre düzenlenebilmiştir. 90 sonrasında göçmen politikalarının mevcut olmamasından dolayı g politikaları yetersiz kalmıştır. Bu yetersiz kalan yapılanma sonucu düzenlenemeyen göçmenler yasa dışı düzenlenmemiş olarak adlandırılmıştır. Yani düzenlenmemiş göç 90 sonrasında küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan sınırlar arası hareketlere yönelik eğilime verilen addır (Gök, 2016, s. 66). Bu dönemde g devlet merkezli ve askeri tehdit odaklı geleneksel güvenlik yaklaşımına karşı, savaş sonrasının genişletici güvenlik yaklaşımları içinde önemli bir güvenlik tehdidi olarak yer almaktadır. Özellikle düzensiz göçmenler, sınırlarda geleneksel savaş söyleminin düşmanı olarak adlandırılmasalar da önlenmesi gereken dış tehditler olarak görülmektedir. Bu bağlamda Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı (FRONTEX)³ veya Soğuk Savaş döneminde güvenlikle eşleşen Kuzey Atlantik Antlaşması rgt (NATO) gibi

³ AB temel haklar sözleşmesi ve entegre hudut yönetimi kavramı çerçevesinde Avrupa sınır yönetimini organize etmektedir. Sınır ötesinde gerçekleşen suç faaliyetlerini belirler. AB'nin sınırlarında ve sınır ötesi durumları analiz etmektedir. Sınırlarda gerçekleşen hareketleri ye devletlere bildirir ve veri paylaşımı yapar. Aynı zamanda ülkelerin gle başa çıkabilme kapasitesini ve hazırlığını değerlendirmek için güvenlik açığı değerlendirmelerini yürütür (FRONTEX, 2022).

askeri yapıların sınırlarda istenmeyen nüfusu engelleme ya da müdahale amacıyla girildiği görülmektedir (Aras, 2018, s. 47-48).

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra gerçekleşen insan hareketliliği devletler tarafından klasik güvenlik anlayışı çerçevesinde milli güvenlik tehdidi olarak tanımlanmıştır. Weiner'ın "Security, Stability and International Migration" adlı çalışmasında uluslararası göç alanında artan eğilimin istikrar ve güvenliğe yönelik nasıl bir risk ortaya koyduğu ve boyutunu analiz edilmiştir (Weiner, 1992-1993). 1990'lı yıllarla beraber uluslararası göç konusunun, uluslararası sistemde milli güvenlik odaklı tartışmaları başlamıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde göç, güvenlik boyutuyla ortaya çıktığı görülmektedir. Göç akışlarını engelleme ve sınırları kontrol etme konusunda ulus devletin rolü önemlidir. Yani asıl mesele ulus devletlerin ülkelere giriş çıkış kurallarıdır. Burada açıklanmaya çalışılan sorular şunlardır; Devletler kendi sınırlarını hangi seviyeye kadar kontrol edebilirler? Kendi kapasiteleri ve sınırlarını hangi unsurlar belirlemektedir? Ulus devlet mekanizması göçü ne seviyede engelleyebilir? şeklinde sorular üzerinden devletlerin göç kontrolüne odaklanmaktadır. Siyasetin temel anlamıyla güç, otorite, denetim gibi kavramlarla yakın olduğu varsayılırsa göç konusunda kimin kazanıp kaybettiği ve göçmenlerin devletin otoritesini zayıflatıp zayıflatmadığı ya da kimin çıkarına olduğu konusu önem kazanmaktadır. Çıkar ve kontrol mantığına odaklanan göç çalışmaları, göç alan ülkeler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Göç veren ülkelerde yaşanan sorunlar, çatışmalar ya da insan hakları ihlalleri gibi konular ikincil unsurlar olarak kalmaktadır. Devletlerin göç eğilimleri konusunda kazanım ve kayıplarını sorgulama sonucunda geleneksel güvenlikçi yaklaşımı ortaya çıkarmıştır (Brettell & Hollifield, 2000).

Ulus devlet ve toprağa dayalı egemenlik kavramını baz alan yaklaşımlarda Soğuk Savaş sonrası dönemde değişen dünya politikalarının yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu durum da devletlerin egemenliği değişip, genişleyici ve ulus üstü yapılanmaların artacağı yönünde neoliberal ve eleştirel yaklaşımların çıkmasına sebebiyet vermiştir. Keohane ve Nye karşılıklı bağımlılık kavramının altını çizerek devletler arası, devlet üstü ve ulus ötesi çoklu kanallar olduğunu belirtmişlerdir.

Onlara göre dünya politikasını şekillendiren pek çok konu arasında hiyerarşi değil, karşılıklı bağımlılık söz konusudur (Keohane & Nye, 1977, s. 26-27). Bull'a göre bu durum çoklu aidiyetlerin ve birbirinin içerisine geçmiş otoritelerin daha fazla belirgin olduğu bir yüzyıl olarak tanımlanmaktadır (Bull, 1977, s. 254).

Diğer tüm problemler gibi, uluslararası göç konusu da gitgide güvensizlikle anılmaya başlayan bir konu olmuştur. Özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle göç ve güvenlik konusu da yeni bir boyut kazanmıştır. Uluslararası toplum, Soğuk Savaş döneminde tehdit algılamaları iki kutuplu sistemde güçler dengesi, nükleer ve konvansiyonel savaş tehdidi şeklinde daha çok askeri konular şeklinde ilerlerken, Soğuk Savaş sonrasında daha geniş anlamda tanımlanmaya başlamıştır. Düzensiz göç asimetrik tehdit kavramıyla yer bulmaya başlamış, uluslararası devlet dışı aktörlerin uyguladığı terör öncelikli güvenlik tehdidi olmuştur (Akçapar, 2018, s. 563). Güvenlik sadece ulus devlet ve onun sınırlarına yönelik oluşan riskler geleneksel güvenlik yaklaşımı eksik kalmaya başlamıştır. Güvenlik insan haklarından, nüfus kontrollerine, çevreden teröre kadar geniş bir yelpazede ele alınmaya başlamıştır (Gök, 2016, s. 71). Güvenlik çalışmalarında Kopenhag Ekolü'nün Söylemsel Yaklaşımı ile literatüre kazandırılan güvenlikleştirilme kavramı bir söz edimidir. Yani konular dil ile birlikte güvenlik meselesine şekline getirilmektedir. Güvenlikleştirilen konular normal politika alanına girerler. Kopenhag Okulu güvenliği istisnalar politikası şeklinde ele almaktadır. Aynı zamanda göçün güvenlikleştirilmesini toplumsal sektör içerisinde ele almaktadır. Toplumsal güvenlik olay ya da aktörler tarafından toplumun hayatta kalmasına bir tehdit olarak kabul edilmesiyle alakalıdır. Güvenlik birey bazlı değildir. Toplumsal güvenliğin referans nesnesi toplumun bütünü ve kimliğidir. Göçün toplumsal kimliğe tehdit olması Avrupa ülkelerinde görülmektedir. Güvenlikleştirmeyi gerçekleştirenler toplumsal aktörlerdir. Bu nedenle göçün güvenlik dışılaştırılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Kopenhag Ekolü güvenlikleştirme, güvenlik dışılaştırma, toplumsal güvenlik, kimlik gibi kavramlarla literatüre önemli katkılar sunmaktadır (Küçük, 2021, s. 6-10). Buzan'ın önderlik ettiği Waever ve Wilde'nin de temsilcisi olduğu Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme kavramı karar vericilerin bazı siyasi

olaylarda siyasi bağlamın dışında kalarak ve retorik odaklı bir güvenlik çerçevesine yerleştirildikleri ve güvenleştirdikleri fikrini vurgulamaktadırlar. Geleneksel güvenlik anlayışı yerine yeniden yapılanma inşası olarak tanımlamaktadır (Erdoğan M. M., 2020). Bir diğer güvenlik yaklaşımı olan Paris Ekolüne göre güvenlik bir bütündür. Sosyoloji, Siyaset Bilimi, Coğrafya, Kriminoloji, Uİ gibi bir çok disiplinin birbirinden beslenmesiyle olmuştur. Eleştirel güvenlik literatürüne güvenikleştirme kavramını yeniden tanımlayarak, güvenliğin ve güvenikleştirmenin söylemsel inşasından daha çok bürokratik ve teknolojik pratikleri ile ilgilenmektedir. Paris Ekolüne göre teknoloji, güvenlik profesyonelleri, güvensizlikleri belirleyip bunun hakkında önlemler alınmasını sağlayabilir. Göçün güvenlik konusu haline gelmesi bu ekol için son derece önemlidir. Göç ve güvenlik 1970'li yıllarda başlasa da aslında Soğuk Savaş'ın bitmesiyle mekansallaşmış düşman yerine güvenlik profesyonellerin yeni endişelerine cevap vermek amacıyla yeni düşman bulma arzusu sonucunda gelişmiştir. Pratiklere odaklanarak açıklamaya çalışırlar. Göçün sadece söylemsel olarak güvenlik konusu haline getirilmediğini vurgular. Göçün güvenikleştirilmesi sadece toplum güvenliği açısından değil iç güvenlik şeklinde de ele almaktadır. Diğer bir ekol olan Aberystwyth Ekolü ise güvenliği türetilen bir kavram olarak görür. Yani bir bireyin siyasi ve felsefi görüşü onun güvenlik düşüncelerini şekillendirmektedir. Kopenhag ve Paris Ekolleri'ne göre güvenlik belli bir tanımlama şeklindedir. Aberystwyth Ekolü özgürleşmenin güvenlik olduğunu vurgular. Geleneksel güvenlik anlayışının yerine yeniden inşa etme amacıdadır. Güvenliğin referans noktası bireylerdir. Uİ bu ekole göre dünyadaki yaşayan eşitsizlik, baskı, farklılıklar etrafında şekillenmektedir. Bu eşitsizlikler ya da ilişkiler ırkçılık, milliyetçilik, kapitalizm, ataerkillik gibi durumlardan kaynaklanmaktadır. Uİ temel konusu olan göç konusu dünya sisteminin ve onun getirdiği düzenin küreselleşmesi tek başına açıklanamaz. Küresel olgulara neden olan göçün ve bundan kaynaklı güvensizlik yaşayan bireylerin sorunlarının çözümü de kaynaklara erişimi olanların sorumluluğundadır. Yani kısacası devlet güvenliği yerine insan güvenliği daha önemlidir. Devlet insan güvenliğini sağlamada bir araçtır. Bireylerin güvenliği özgürleşmeleri ile sağlanabilir (Küçük, 2021, s. 10-18).

Göç ve güvenlik ilişkisi bağlamında eleştirel güvenlik çalışmalarına bakıldığında ortaya çıkan gelişmelerden biri de insan (birey) güvenliği ortaya çıkmıştır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP) tarafından 1994 yılında hazırlanan İnsani Gelişme Raporu'nda ilk kez insan güvenliği kavramına atıf yapılmıştır. İnsan güvenliğini ölçmenin önemine vurgu yapan bu raporda şu kavramlara vurgu yapılmaktadır; ekonomi gelir eşitliği, sağlık kuruluşlarına ulaşım, temiz çevre ve tüketilebilir su gibi, şiddet ve baskılardan uzak olması, evrensel açıdan insan haklarına uygun yaşabilmek şeklinde geniş bir tanımlama yapılmıştır (United Nations Development Programme (UNDP), 1994, s. 23-26).

İnsanlığın göç etmesinde ki sebepler ve göç veren ülkelerdeki hallere bakıldığında insan güvenliği koşullarının bir ya da daha fazlasının olmadığı ortamlarda kaçtığı ve göçü kısıtlayan denetimlerin, göçmenlern insan tacirlerinin eline düşmesine neden olarak insan güvenliğini daha çok zora sokmuştur. İnsan güvenliğinden bahsederken göçmen güvenliği de göz ardı edilmemelidir. Aslında göç, insan güvenliğinin sağlamasındaki eksikliklerden dolayı gerçekleşmekte ve kısıtlayıcı politikalar nedeniyle de yine insan güvenliğine yönelik bir tehdit olmaktadır. Yani düzensiz göçün insan güvenliği kavramı arasındaki bağlantısı göçün hem nedenleri hem de sonuçlarından kaynaklanmaktadır. Düzensiz göçe yönelik mücadele uzun süredir devam etse de ulusal, uluslararası ve devletlerarası kurumlar birbirlerine karşıt gördüğü göç ve güvenlik ilişkisine bakış açılarını değiştirmeden arz talep dengesini çöktirmeden ve göçmenlere karşı dışlayıcı bir tavır aldıkları sürece bunu başaramayacakları ortadadır (Akçapar, 2018, s. 571-572).

Devlet güvenliği olmadan insan güvenliği sağlanamaz, insan güvenliğini sağlayamayan bir devletin kendi meşruiyeti de er ya da geç sorgulanır. Güvenlik bu açıdan ulusal güvenlik bağlamında soyut ya da mutlak kavram olarak kabul edilemez. Bu nedenle devlet mekanizmaları sadece vatandaşlarına karşı değil yasal durumu ne olursa olursa sınırları içinde yaşayan göçmenlere karşı sorumluluğu vardır. 11 Eylül sonrası ABD ve Avrupa'da olmak üzere ortaya çıkan güvenlik algılamaları göçün bir tehdit olarak olarak görülmesi toplumsal barışı zorlaştırmıştır (Akçapar, 2018, s. 573).

21. yüzyılda artık sadece sınırlarda gerçekleşen klasik denetimler yoktur. Sınırlardan önce bilgi sistemleri aracılığıyla ve sınırlarda gerçekleşen gözetim ve kontrol mekanizmaları ya da teknolojik araçlarla desteklenen denetimlerin yanı sıra sınırların dışsallaştırmasıyla sınır ötesine taşınan araçlar mevcuttur. (Koser, 2005, s. 14).

Uluslararası göç açısından egemenliğin önem taşıyan boyutu sınırların boyutuna ilişkin olarak devletlerin ülkeye giriş çıkışı düzenleme yetkisi, egemenliğin ayrılmaz bir parçası olmakta ve günümüzde iç dış ayrımının silikleşmeye başlamış, siyah çizgilerle belirlenmiş sınırların daha geçirgen hale geldiği görülmektedir. Küreselleşen dünya ile birlikte ulus ötesi nüfus hareketlerinin kontrol edilmesi hususunda devletlerin sınırlardaki egemenliği zayıflamaktadır. Daha kalın, daha yüksek, daha modern şekilde güvenlik önlemleri alınsa da bu durum düzensiz göçmenler için ya da istenmeyen topluluklar için ölüm siyasetinin mekanları olmaktadır (Aras, 2018, s. 65).

3.4. Türkiye’de Göçmen Karşıtlığı ve Küreselleşme Karşıtlığı

Küreselleşme ile birlikte kültürler, düşünceler ve sermaye gibi etkiler uluslararası alanda daha kolay şekilde aktarılmaya ve birbirine geçmeye başlamıştır. Devletler açısından bu durum sınırlarına bir tehdit olarak algılanmakta ve bağımsızlıklarını korumak adına sınır kontrolleri bu açıdan devletler için önemlidir. Göç eden bireyler kendi yaşayış biçimlerini başka bir ülkeye taşımaktadırlar. Her devletin kendi üzerinde kurduğu bir gelenek anlayışı vardır ve kendini bu gelenekler üzerine oturtmuştur. Dışarıdan gelen göç sadece sınırlar bağlamında bir aşım yapmamakta kültürler arası bir köprü kurarak geldiği devleti kendi kültürüyle etkilemektedir. Devletler göçün gerçekleştirilmesi için şartlar ve koşullar koysa da bunlar genelde sınırların kontrolü için olmuştur. Egemenlik sınırları koruyan devlet içeride de kültür egemenliğini korumalı ve kültürler arası etkileşimi iyi yönde geliştirmek adına politikalar üretmektedir. Sınırları açısından göçü durdurmaya çalışan devletler bu yönde sıcak davranmasalar da göçü almama ya da sınırları tamamen kapatma gibi ihtimalleri yoktur. Çünkü her ülkenin belli oranda göçe ihtiyacı vardır (Topcu, 2019, s. 59). Küreselleşmenin diğer tarafları gibi güvenlik ve

göç arasındaki ilişkide değişkenlikler devletlerin oluşturduğu politikalarla. Göç politikalarının genellikle çoğunluğu göçmenlerin bazılarını kabul ederken bazı göçmenleri ülke dışında tutmaya çalışmaktadır (Şemşit, 2010, s. 43). Yasa dışı göç sürecinin ortaya çıkışı bu göçlerinin istenmemesinden kaynaklıdır. Devletler açısından göç güvenlik konuları ile ele alınmaya başlandıkça bu duruma yönelik çözümler etkili olmayacaktır. Küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı göç uzun vadede tek bir ülkeyi etkilemez ve ulus ötesi olarak öne çıkar. Küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan göçlerden rahatsız olan devletler yine küreselleşme sürecinin ortaya çıkarmış olduğu ulus-ötesi kurumlarla çözüm arayışına gitmektedirler. Süreç açısından sosyal bir durum olan göç artık daha fazla siyasileşmektedir. Politik düzen değişimini önemli şekilde etkileyen göç, kimi taraflarca bu durum çok kültürlülüğün önünü açarken kimi taraflarca ise kültür karmaşıklığıdır. Ortaya çıkan göç politikaları her devletin kendi çıkarını etkilemekte ve sonucu diğerine benzememektedir. Göç devletlere göre korku ve çıkar ikilemi yaratmaktadır. Artan iletişim araçları sayesinde göçler daha da artmaya devam etmektedir. Artan göç ile kültürlerin daha fazla yayılması ve kültürler arası ilişkilerin akışı için özellikle Avrupa devletleri açısından kendi kültürlerinin en üst şekilde görmeyi bırakmaları gerekmektedir (Topcu, 2019, s. 59-60). Güvenlik önlemlerinin artırılması ve kültürler arası etkileşimin arasında uçurum olması da ortaya koyulan insan hakları kurallarının inandırıcılığını kaybettirmektedir.

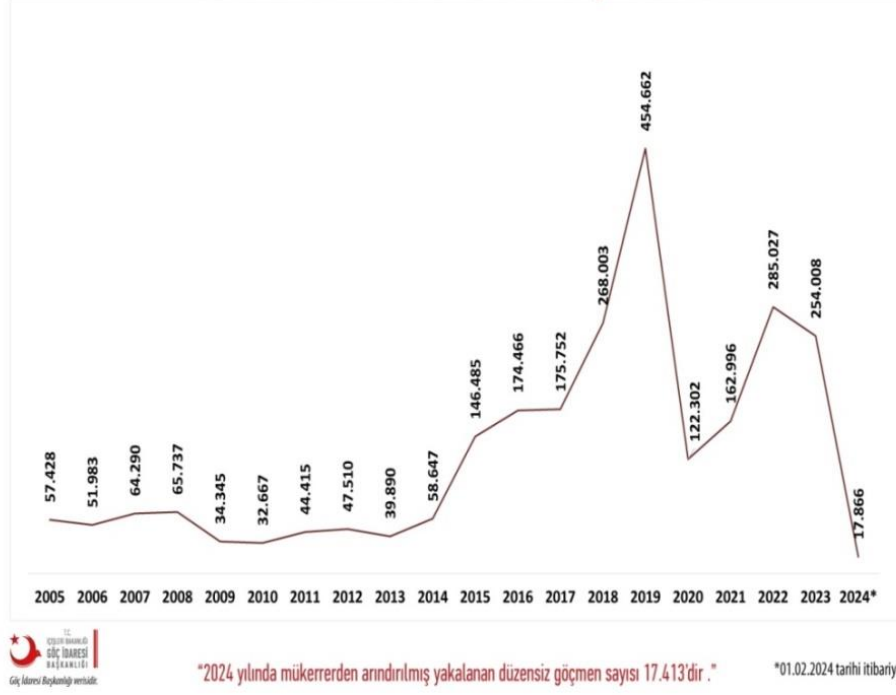
Göç ve küreselleşme süreci birbirini etkileyen süreçlerdir. Küreselleşmenin bir sonucu olarak göç hareketleri daha fazla sınır aşan bir şekilde değişmiş ve sınırları genişlemiştir. Sınırların artık daha kolay bir şekilde aşılabilmesi sonucunda devletler yeni politikalar üretmek zorunda kalmıştır. Yasal açıdan girişlerin kapatılması doğal olarak kaçak şekilde ve yasa dışı şekilde girmeye sebebiyet vermiştir. Göç ulus devletin sınırlarını aşmaktadır. Göçün sınırları aşan bir olgu olması da kontrollerin artırılması ve politikaları daha fazla önemli hale getirmiştir. Ulus devletlere tehdit olarak görülen ve aynı zamanda küreselleşme süreci ile artan göçler Avrupa Birliği'nin en önemli gündemi durumuna gelmiştir. Avrupa Birliği göç üzerinde pek çok çalışma yapmıştır fakat göçün ortaya çıkardığı problemlerle ilgili herhangi bir gelişme kaydedememiştir. Brilik içerisinde ülkeler sadece kendi çıkarlarını

doğrultusunda sonuca varmaktadırlar. Kararların sonucu özgürlükçü bir güvenlik modeli konuşulurken, uygulamada kontrolü esas alan güvenlik yaklaşımı benimsenmiştir. Birlik göçün insani yönüne değil de güvenlik yönüne baktığı müddetçe göçün sorunu çözülemeyecektir. Göç konusunda aşılması gereken bazı durumlar vardır ki ancak çözümler ortaya çıkabilmektedir. Sınır kontrollerinin önceliği, ülke içerisindeki yabancılara yönelik karşıt tutumları ya da göçün kendi bağımsızlıklarına karşı bir tehdit olması gibi durumlar karşısında işlemler yapılırsa ancak göç sorununa çözümler uygulanabilir (Topcu, 2019, s. 63-64).

Küreselleşme ve göç bağlamında Türkiye son yıllarda bunu en yoğun yaşayan devletlerden biri haline gelmiştir. Bulunduğu konumunun yanı sıra Türkiye, yanı başında bulunan kaynak ülkelerde siyasi ekonomik temelli çatışmalar nedeniyle bir hedef ülke haline gelerek AB'ye ulaşmak için aslında bir geçiş ülkesidir. Yaklaşık 3000 kilometre kara sınırı ve 8333 kilometre deniz sınırı Türkiye'nin düzensiz göç konusunda sahip olduğu durumu açıkça göstermektedir. Düzensiz göçmenlerin, yasa dışı şekilde Türkiye'ye girip çıkması, ulusal göç mevzuatı dışında gerekli şartlar sağlanmadan yaşandığında sadece güvenlik açısından değil eğitimden ekonomiye, kültürden sağlığa kadar pek çok alanda olumsuz etkiler yaratmaktadır (Topcu, 2019, s. 63).

Türkiye'de son 10 yılda yakalanan düzensiz göçmen sayısı ortalama 200.000 civarındadır. Özellikle 2020 yılı sonrasında yasa dışı şekilde göç eden Suriyeli ve Afgan sığınmacılar oldukça yüksek hızlı bir yükselme göstermiştir. Göç İdaresi Başkanlığı Düzensiz Göçle Mücadele ve Sınır Dışı İşleri Genel Müdürü Ramazan Seçilmiş, 2022 yılında yaptığı bir açıklamada “düzensiz göçü durdumaya yönelik tedbirlerin oldukça ciddi olduğunu, sınırlarda engelenen yabancılara önceki yıla kıyasla %36 oranında daha azaldığının altını çizmiştir. 2019 yılında 454.000 yabancı yakalanırken bu oran 2020 ve 2021 pandemi nedeniyle rakamların 122.000 ve 162.000 olduğunu vurgulamıştır. 2022 yılından ise bu rakam 263.136'ya yükselmiştir. 2016 yılında %9 sınır dışı gönderme oranı 2022 yılında mükerrerlikten ve Suriyelilerden arındığında %65'i bulmuş durumdadır (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2022).

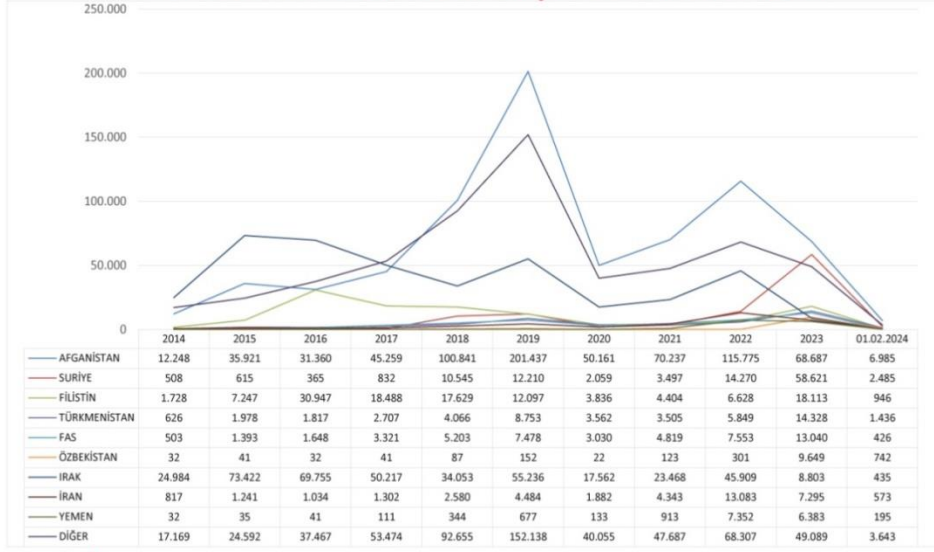
YILLARA GÖRE YAKALANAN DÜZENSİZ GÖÇMEN SAYISI

Tablo 1.Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

Yukarıdaki tabloya bakıldığında 2019 yılında yakalanan göçmen sayısı 2020 yılına oranlar neredeyse 4 katı olduğu görülmektedir. 2020 ve 2021 yıllarında yakalanan göçmen sayısı ise 2022 ve 2023 yıllarında 1.5 katı olduğu görülmektedir. Tablo 2’de gösterilen yakalanan düzensiz göçmenlerin uyruk dağılımına bakıldığında 2018, 2019 ve 2022 yıllarına ait Afganlıların yakalanma oranı diğer yıllara göre oldukça yüksektir. Suriyelilerin oranı ise en yüksek 2022 ve 2023 yıllarında olduğu gözlenmektedir. Sahil Güvenlik Komutanlığı verilerine göre yakalanan düzensiz göçmen sayısı 2022 yılında 49.518 iken 2023 yılında bu rakam 56.954’e yükselmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı Sahil Güvenlik Komutanlığı , 2024). Yakalanan göçmen kaçakçıları ise 2022 yılında 293 iken, 2023 yılında bu sayı 169’ a gerilemiştir. 2023 yılında sahil güvenlik, jandarma ve emniyet müşterek yakalamaları 159 tane düzensiz göç olayı yakalanırken, 4440 düzensiz göçmen yakaladığı tespit edilmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı Sahil Güvenlik Komutanlığı , 2024).

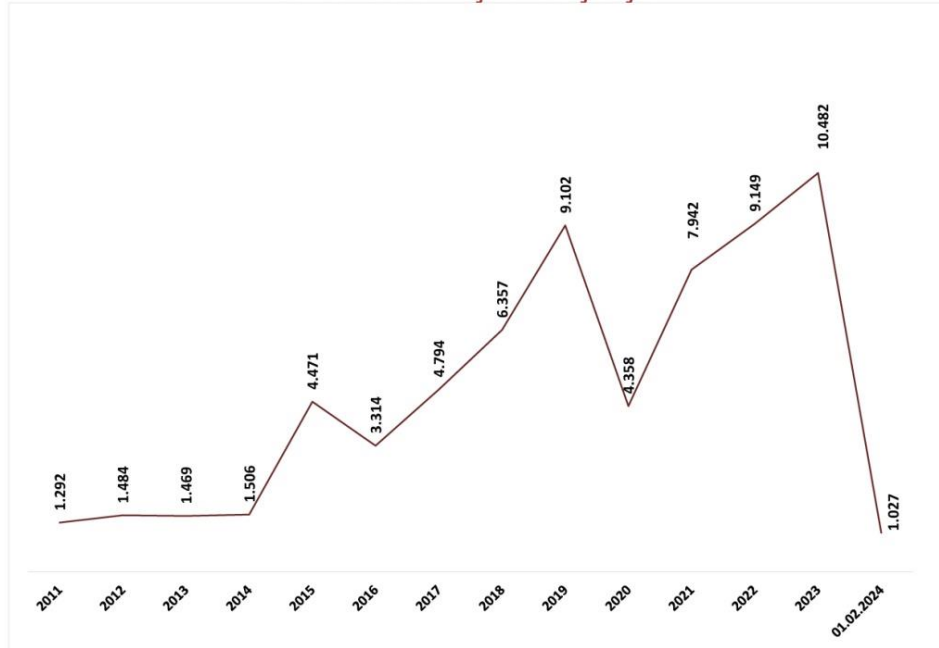
YILLARA GÖRE YAKALANAN DÜZENSİZ GÖÇMENLERİN UYRUK DAĞILIMI

*01.02.2024 tarihi itibarıyla

Tablo 2. Yıllara Göre Düzensiz Göçmenlerin Uyruk Dağılımı

YILLARA GÖRE GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI

*01.02.2024 tarihi itibarıyla

Tablo 3. Yıllara Göre Göçmen Kaçakçılığı

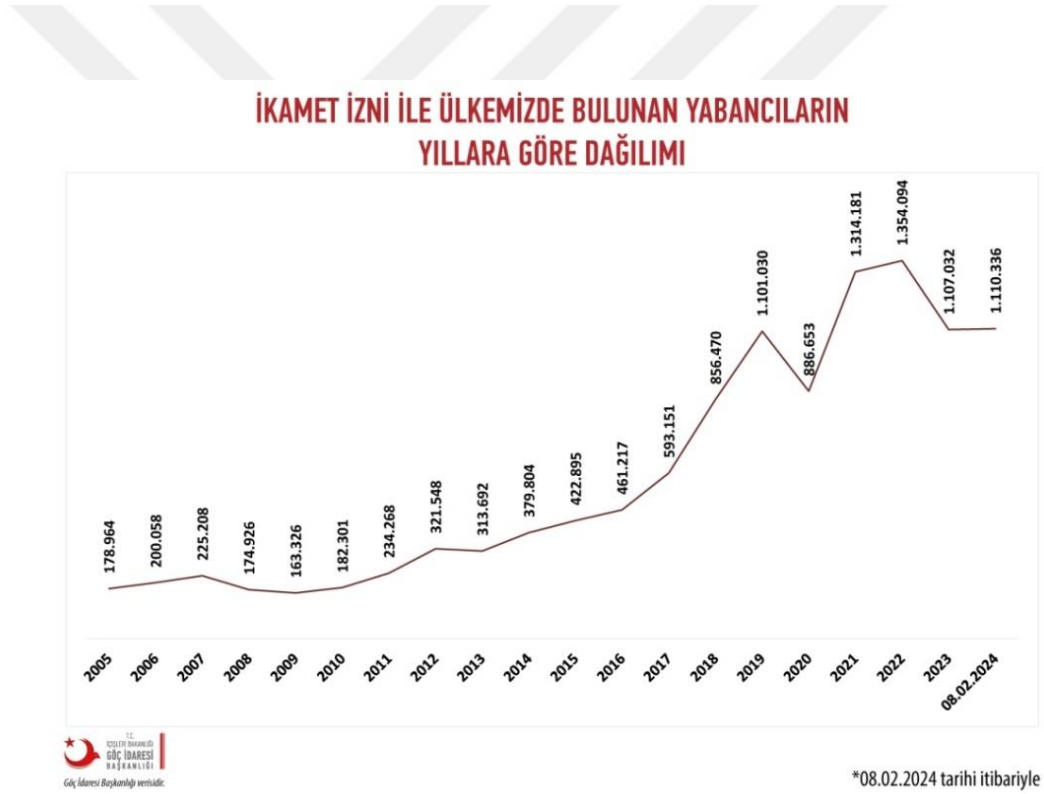
Bugün dünyada evlerini terk etmek zorunda kalan insanların son 10 yıldır en yüksek seviyeye ulaştığı seviyeye göre bu eğilimin ancak barışı sağlamaya yönelik ortak bir çabayla gerileyebileceği söz konusudur. UNHCR'nin yıllık Küresel Eğilimler Raporu'na göre 2021 yılı sonunda savaş, zulüm, şiddet gibi insan hakları ihmalleri sebebiyle yerinden edilmiş insanların sayısı bir önceki yıla göre %8 artmış ve 10 yıl önceki sayısının iki katını aşarak 89,3 milyona ulaştığı görülmektedir. 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana en büyük yerinden edilmelerden biri olan Rusya'nın Ukrayna'nın işgali, Afrika'dan Afganistan'a ve Suriyelilerin yaşadığı diğer benzeri yaşanan insanlık dışı dramlar 100 milyonun üzerine çıkmıştır. Dünya Bankası'na göre geçen yıl yaşanan çatışmaların sayısı sebebiyle nüfus toplam 850 milyon olan 23 ülke çatışmalarla karşı karşıya kalmıştır. 2021 yılında mülteci sayısı 27,1 milyona yükselmiş, sığınmacı sayısı ise %11 artarak 4,6 milyona ulaşmıştır (UNHCR, 2022). UNHCR, 1. Yarı Yılı Eğilimler Raporu'nda 2023 Haziran ayının sonunda 110 milyona çıktığını belirtmiştir. Bu veriler Filistin-İsrail savaşından önce verilen verilerdir. Gazze'de yaşanan insanlık dramının hala devam ediyor olması şu anda ki verilerin kesinliğini kaybettirmektedir. UNHCR'e göre dünya genelinde her 73 kişiden biri zorla yerinden edilmiş olduğu görülmektedir (UNHCR, 2022).

Göç İdaresi Başkanlığı 24 Mayıs 2023'te Türkiye'de geçici koruma kapsamında Türkiye'de bulunan Suriyeli sayısının 3.381.429 kişi olduğunu, uluslararası koruma kapsamında yabancıların 300.720 kişi olduğu açıklamıştır. Uluslararası korumaya en çok başvuran 3 uyruk Afganistan, Ukrayna ve İran yer almaktadır. İkamet izni ile kalan yabancıların sayısı 1.308.51 olduğunu belirtmiştir. Gönüllü geri dönüş yapan Suriyelilerin ise 554.114 olduğunu açıklamışlardır. Yabancı sayısı Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre Türkiye'de 4.990.663 kişi şeklindedir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2022).

31 Aralık 2023 tarihi itibari ile Türkiye'de kayıt altına alınmış geçici koruma statüsündeki Suriyeli sayısı ise Kasım ayına göre 22.805 kişi azalarak toplam 3.214.780 kişi olmuştur. 1 Ocak 2023'ten bu zamana kadar 321.118 kişi azalarak son 7 senede en düşük seviyesine gelmiştir (Mülteciler Derneği, 2023). Suriyeli sığınmacıların en fazla bulunduğu ülke Türkiye olsa da Türkiye'de sadece Suriyeliler

bulunmamaktadır. Afganlarda Türkiye’deki sığınmacılar arasında yer almaktadır. Dünyada resmi rakamlara göre 2,8 milyon Afgan göçmen bulunuyor. Savaş, iç karışıklık, yoksulluk gibi sebeplerle ülkelerden göç etmek zorunda kalan Afganların bulunduğu İran ve Pakistan’da bulunmaktadır. Afganlar Türkiye’yi hem geçiş ülkesi olarak hem de yaşamak için kullanılmaktadırlar ve büyük oranda yasadışı yollarla giriş yapmaktadırlar. Bu nedenle kayıtsız Afganlarda bulunmakta ve buna ait kesin veriler bulunmamaktadır. Kayıt altında olan Afganlara genelde uluslararası koruma ya da ikamet izni verilmektedir. İkamet izinli olan Afgan sayısı 49.922 iken, uluslararası koruma altında bulunan Afgan sayısı 19.400 şeklindedir. Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre düzensiz göçmen en fazla Afganlılardır (Teyit, 2023). Türkiye’nin asıl meselesi burada başlamaktadır çünkü Türkiye’de herhangi bir resmi kaydı olmayan ve yakalanamayan düzensiz göçmenlerin sayılarına ilişkiler veriler bulunmamaktadır. Düzensiz göçmenler sığınmacı veya mülteci değildirler. Bir ülkeye yasa dışı giren, çıkan ya da yasa dışı kalan kişilerdir. Bu sebeple düzensiz göçmenler kayıt altına alınamamaktadır. Kayıtsız olan sığınmacılar için net veriler verilememektedir. Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre 2023 yılında yakalanan düzensiz göçmen sayısı 254.008 iken 1 Şubat 2024 itibariyle yakalanan düzensiz göçmen sayısı 17.776’dır. Düzensiz göçmen sayısı bu verilere göre 2019 yılında 454.662 ile en yoğun yaşandığı dönem olarak görülmektedir. 2022 yılında bu rakam üçte bir şekilde düşmüştür. Türkiye’de verilen bu rakamların belirsiz oluşu toplumda, olan rakamların değil de daha fazlası olduğuna dair bir algı oluşmuştur. Dolayısıyla kaynaklar konusunda açıkça paylaşılmadığı sonucuna varılmaktadır. İGAM Başkanı Metin Çorabatır Türkiye’de ki sığınmacı nüfusunun fazla olması kültürel bir dönüşüm yaşayacağı ya da ülkeyi ele geçirebileceği hususunda korku ve tehdit unsurları üzerine kurulduğunu söyleyerek muhalefetin sığınmacıların sayısının abartılarak söylenmesinin kamuoyunda yaratılan bir korkuyu arttırdığını vurgulamaktadır. Düzensiz göçmen verilerini tek bir kaynaktan net bir şekilde ulaşmak oldukça zor olabilmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik, Milli Savunma Bakanlığı ya da Göç İdaresi Dairesi her biri ayrı ayrı veriye sahiptir. Göç İdaresi’nin yayınlamış olduğu verilerin içerisinde Jandarma Genel Komutanlığı’nın yakaladığı kişiler var mı yok mu bilinmemektedir.

Bu nedenle ulaşılan kaynakları toplu şekilde değerlendirmek mümkün görünmemektedir. Aynı zamanda kayıtlara geçmeyen düzensiz göçmenler de bulunmakta, yani düzensiz göçmen altındaki veriler sadece yakalanan kişileri açıklamaktadır. Türkiye’de yaşayan Suriyelilerle ilgili çeşitli verilere ulaşılabilir fakat düzensiz göçmenler hakkındaki sayılar genel anlamda tahmin şeklindedir. Güncel rakamların düzensiz göçmenler özelinde sayının netleştirilmesi oldukça gerekli olan bir durumdur. Bu eksik veriler ise hem düzensiz göçmenler hem de sığınmacılar hakkındaki verilerin yanlış yorumlanması ve bilgi kirliliğine yol açmaktadır. Bu durum neticesinde ise kutuplaşmanın derinleşmesine neden olmaktadır (Teyit, 2023).

Tablo 4: İkamet İzni İle Ülkemizde Bulunan Yabancıların Yıllara Göre Dağılımı

Yakın dönem içerisinde Türkiye savaştan kaçan pek çok göçmene ciddi oranda ev sahipliği yapmaktadır. Göç İdaresi verilerine göre 2005 yılında 178.964 kişiye ikamet izni verirken şu an bu rakam 1 milyonun üzerindedir. İkamet izni ile gelen yabancıların başında Türkmenistan, Rusya, Irak, İran ve Suriye gelmektedir. İkamet

izni ile gelenlerin yanında geçici koruma kapsamındaki Suriyeli mülteciler sayıca çok daha fazla olduğu için genelde Suriyeli mülteciler kullanılmaktadır. Suriyeli mülteciler Türkiye'nin en büyük göçmen grubudur. Bu sayı Türkiye nüfusunun beşte birine gelmektedir. Türkiye'de Suriyeli göçmenleri kapsayan ve mültecileri konu alan çok sayıda akademik alanda çalışma yapılmıştır. Suriye iç savaşının ardından başlayan göç akınına yönelik göçmen karşıtlığı artış gösterirken, Suriyelilerin Müslüman olması da bu karşıt görüşe denge sağlamıştır. Fakat pek çok çevre tarafından göçmenler ile etkileşim halinde olmak tehdit ve risk bağlamında ele alınmıştır. Siyasi açıdan güven verilmemesi ve özellikle Suriye'nin siyasi açıdan herhangi bir netliği olmaması olumsuz tavırların daha da yaygınlaşmasına sebebiyet vermektedir. Kısacası korkunun ve güvenin olmadığı bir toplumda göçmen karşıtlığı daha da yükselişe geçmektedir (Elçi, 2022, s. 52-54).

Türkiye'de bulunan geçici koruma statüsündeki Suriyeli mülteciler çoğunluğu kamplar dışında yaşamı tercih etmektedirler. Bu nedenle Türk halkı ile daha fazla temas içerisindedirler. Kamplarda temas kurulması yerleşik hayat içerisinde olmaları halk ile kültürleşmeye neden olmaktadır. Gündelik yaşam ile iç içe olmak yerleşik kültürle sosyalizasyon kazanarak, onlarında toplum içerisinde var olduklarını gösterebilmektedir. Gündelik yaşam içerisinde etkileşim içinde olmak her daim uyum anlamında olmasa da dışlayıcı fikirler ve pratiklerden kaynaklı tehditlerin ortaya çıkması olasıdır. Uyum ihtimalini azaltan en önemli faktörlerden biri de tüm Türkiye'ye dağılım konusunda eşit olmadığı görülmektedir. Sosyoekonomik olarak farklılık gösteren illere göre yaşayan Suriyeli mülteciler için sağlık, eğitim, istihdam gibi farklı imkânlarla yerleşmektedirler. Örneğin bir ilin ekonomisine katkıda bulunan Suriyeliler başka bir yerde güvenlik sorunlarına neden olabilmektedirler. Halk ile uyum sağlama bağlamında geliştirilecek politikalar ya da uygulanan adımlarda da yaşanılan yerin de temel alınması gerekir (Gülsoy & Kanbir, 2022, s. 285). Günlük yaşamda karşılaşılan en küçük sorunlarda Suriyelilerin sorumlu olarak görüldüğü ve bazı Suriyeli gruplarda gettolaşan kapalı bir kültürle hayatlarını devam ettirmektedirler. Suriyelilerin haklarını Türk halkı kabul görürse, tepkilerin azalacağı düşünülmektedir. Suriyeli halkın ilk olarak misafir olarak gelmesine Türk halkı sıcak

bakmışsa da bu sürenin geçici değil de kalıcı olmaya başlaması ve nüfusun artması, Türkiye'nin en önemli sorunu haline gelen göç halk açısından negatif bakışa sebebiyet vermiştir. Kayıt dışı ekonomi, ucuz iş gücü her alanda ekonomik koşulların git gide zorlaştığı Türkiye'de, sağlık, sosyal hizmetler gibi çıkan aksamalarda sorumlusu Suriyeli halk olarak görülmeye başlamıştır. Ülke içerisinde az olsa da suça karışmış olmaları da yabancılara karşı olumsuz tavır takınmalarına neden olmaktadır. Olumsuz bakış açısının nedenlerinden bir tanesi de Suriye'de yaşanan politik ajandasının belirsiz olmasıdır. Yaşanan herhangi bir iyileşme ülkelerine geri dönebilmeleri açısından Türkiye'yi olumlu anlamda etkileyeceği yadsınamaz bir gerçektir (Gülsoy & Kanbir, 2022, s. 285-287).

Göçmen karşıtlığı Mudde'ye göre, ülkelerin güvenlik, ekonomik, kültürel ya da politik yapısına karşı göçmenlerin bir tehdit oluşturduğudur. Kültürel oluşuma ait tehdit algısı göçmenleri yerli olmayan hayat şekilleri ve düşüncelerini dâhil ederek değerleri zayıflatan kişiler olarak mühürlemektedir. Kültürel alanlarla bazı grupların seküler hayat şekillerine yönelik tehdit algılarını da içermektedir. Güvenlik bağlamında tehdit ise göçün suç ve terörizm gibi konularla ele alınmasıdır. Ekonomik açıdan ise sosyal ayrıcalıklardan yararlanan göçmenler, yerli halkın işini elinden alarak mali açıdan ülkeye yük oluşturmaktadır. Siyasi açıdan ise yerli halkın istekleri uğruna gelen göçmenlere geçiş verenlerin stratejisi olarak algılanmaktadır (Mudde, 2012).

2011 yılından bu yana Türkiye'nin iktidar partisi olan AK Parti'nin göçmenlere bakış açısı her zaman misafirperverlik adı altında değerlendirilmiş. Bir İnsan Olarak Sığınma Kitapçığı'nda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, *“Bugün Türkiye, dünyanın en çok sığınmacı barındıran ülkesi olmasına rağmen diğer yerlerde sergilenen çirkinliklerin hiçbirinin yaşanmadığı bir ülkedir. Biz renginden, kültüründen önce insan olarak bakıyoruz. Karşınızdakini önce insan olarak gördüğünüzde ona insana yakışmayan bir davranış sergileme imkânı zaten olamaz”* şeklinde ki insancıl yaklaşımını açıkça göstermektedir (Ak Parti).

Türkiye’de oldukça fazla olan göçmenlerin geleceğinin tartışılması ardından 2016 yılında Suriyelilere vatandaşlık verilmesi siyasi çevrelerce ve halk nezdinde olumsuz karşılanmıştır. AK Parti’nin parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçişi göçmen karşıtı olan MHP’nin desteğini alarak çoğunluğu kazanmıştır. Ardından Türkiye’nin sınırlarda yapmış olduğu askeri harekâtlar, göçmenleri güvenli bölgeye yerleştirmek amacıyla halkın desteğini almaya çalışmıştır. Kısacası herhangi bir ülkede bu kadar büyük bir göçmen grubunun ülkeye gelmesi, hem vatandaşları hem hayat standartlarını hem de ülkenin siyasi durumunu etkilemektedir. Fakat bu durum 2019’da ki seçimlere kadar önemli bir sorun olarak görülmemiştir. İktidar partisi olan AK Parti’nin kardeşlik ve dindaşlık söylemleri göçmenlere yönelik olumsuz tepkileri azaltmaktadır. Özellikle söylemlerinde hükümetin ensar - muhacir kavramları, din kardeşliği vurgusu negatif algının önüne geçmiştir. Türkiye’de mülteciler siyasi partiler nezdinde oldukça önemli bir konu değilmişçesine ve göçmen dostu çerçeveler ile orta yol bulmaya çalıştıkları görülmektedir. 2021 yılından sonra bu durum değişmeye başlamış çünkü göçmen karşıtlığının yükseldiği görülmektedir. Pek çok durumdan dolayı göçmen karşıtı görüşler artmaya başlamış, hükümete yönelik karşıtlıklar, ekonomik yaşamın ağırlığının göçmenler tarafından kaynaklandığı, güvenlik açısından korku ya da kültürel yaşamın farklı olması gibi durumlar son yıllarda göç konusunun sıkça tartışılmaya başlanması siyasi tartışmalarda yer edinmektedir (Balta, Elçi, & Sert, 2022, s. 17).

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), iktidarın göç konusunda ki politikalarını her daim eleştirmiş ve Suriyeliler meselesinde her zaman Ak Parti’yi suçlamıştır. Suriyeliler konusunda olumlu söylemleri olsa da açıklamalarında güvenlikleştirmeyi temel aldığı için olumlu yaklaşımlar geri planda kalmaktadır. CHP’nin Suriye politikası, iktidarın yapmış olduğu Suriye politikası üstünden ilerlemektedir. Güvenikleştirme muhalefet tarafındaki siyasi liderler tarafından da yapılabilmekte ve güvenlikleştirmeye yönelik durumlar farklılık arz edilebilmektedir. Bu nedenle CHP’nin söylemleri güvenlikleştirme kapsamında olabilmektedir. Toplumsal kimliğe, devlete ve topluma zarar verdiği söylemleri ve göç konusundaki

problemlerin çözülmesi konusundaki zorunluluğa dair söylemler örnek verilebilir (Ekici & Acar, 2021, s. 287).

Sosyal Demokrasi Vakfı (SODEV)'in 2021 yılında yapmış olduğu “Suriye Göçünün 10. Yılında Türkiye’de Suriyeli Göçmenler” isimli raporda Türkiye’de yaşayan Suriyeliler nerede yaşamalıdır sorusuna %66’lık kesim ülkelerine geri göndermeleri gerektiğini verenlerin oranı daha yüksektir. Savaş sona erdiğinde yine %84’lük kesim ülkelerine geri gönderilmeleri gerektiğini savunmaktadırlar (SODEV, 2021, s. 47-48).

Tablo 5: Suriyelilere İlişkin Düşünceler

Suriyelilere ilişkin düşünceleri konusunda farklı seçmen grupları değerlendirildiğinde AK Parti seçmeni göçmenleri ümmet bağı çerçevesinde değerlendirerek, mağdur rolüne yatkın Müslüman kardeşi şeklinde tanımlamaktadırlar. CHP seçmeni ise daha çok milliyetçiliğe vurgu yapmış ve ekonomiyi ön planda tutmuştur (SODEV, 2021, s. 11). MHP ve İyi Parti seçmenleri de benzer yorumlar yaparken MHP Seçmeni, AK Parti ile birlikte olmasından kaynaklı bazı konularda daha fazla benzerlik ortaya çıkmaktadır (SODEV, 2021, s. 12).

Yaşanabilecek sorunlar arasında en çok hangi sorunların ortaya çıkmasından endişeleniyorsunuz sorusuna suç oranlarının artacağı %28,4, iç çatışma çıkabileceği %27,4, ekonominin daha kötüye gideceği %15,7, Türk halkının işsiz kalacağı konusundaki endişe %11,2, kültürümüzün bozulacağı ahlaki yapının kötüye gideceği %14,6 şeklinde cevap vermişlerdir. Yaşanan sorunlarda cevap olarak %23,3'lük kesim rahatsız ettikleri, %15,3'lük kısım kurallara uymadığı, dil problemi yaşadıklarını söyleyenlerin oranı %14,3 ve daha pek çok problem yaşamaktadırlar (SODEV, 2021, s. 28).

Ülke genelinde mecbur kalmadıkça toplumun Suriyelilerle iletişime geçmediği, sohbet eden görüşen kişilerin oranı %6,4 olarak görülmektedir. Zorunlu sebepler haricinde görüşen insan sayısı oldukça az olduğu görülmektedir. Dil konusunda yaşanan eksiklikler bu durumu etkiliyor olabilir fakat bunun da oldukça düşük bir ihtimal olduğu bütünleşme sürecini olumsuz anlamda etkileyen faktörlerdendir (SODEV, 2021, s. 25).

Bir diğer parti Ümit Özdağ'ın kurucusu olduğu Zafer Partisi, Suriyeli mültecileri ötekileştirdiği ve göçmen karşıtı söylemleriyle ideolojisini ortaya koymaktadır. Bu nedenle Türkiye'de ki Suriyeli mültecileri siyasette araçsallaştıran Zafer Partisi göçün yönetimle alakalı bir konu olmadığı ve siyasi partiler arasında yaşanan rekabette etkisini göstermektedir. Olumsuz ve kışkırtıcı söylemleri ile ötekileştirdiği görülmektedir. En başta Suriyeli mültecilerin Türkiye açısından ekonomik bir yük olduğu ve tehdit göstergesi olduğunu örneğin devletin yaptığı harcamalar, ülke içinde yaşanan ekonomik sıkıntının doğrudan nedeni olduklarının her seferinde dikkat çekmektedir. Mültecilerin ekonomik tehdit olmasının yanında milli güvenliğe tehdit olması da bir diğer yaklaşımdır. Sürekli suç işledikleri ve sınırlardan kaçak şekilde Türkiye'ye gelip sınır güvenliğini risk altına aldığını güvensizlik meselesinin altını çizmektedir. Partinin diğer önemli iddialarından biri de sürekli olarak nüfusunun çoğalması demografik açıdan Türkiye'nin geleceğini tehdit altına aldığıdır. Nüfuslarının artışı ve kalabalığın Türk kültürünü asimile edeceği ve bu nedenle kesinlikle vatandaşlık verilmemesi konusuna dikkat çekmektedir. Zafer

Partisi aynı zamanda Ak Parti'nin izlemiş olduğu açık kapı politikasını son derece eleştirmektedir (Deniz & Aksu Kargın, 2023, s. 226-227).

Zafer Partisi kendi Parti Programı'nda Türkiye'nin kapalı şekilde istila ile karşı karşıya kaldığını ve artan nüfus artışının ilerleyen dönemlerde Türk milletinin aleyhine olacağı ve Türkiye'nin hızlı şekilde bir iç savaşa sürükleneceği düşüncesindedir. Mevcut muhalefet partilerinin göç konusunda yaşanan sorunları görmediği, ya da küçük bir sorunmuş gibi davrandığı ve insanlık adı altında romantize edip dramatikleştirdiği ile kendini avuttuğunu düşünmektedir (Zafer Partisi, 2021, s. 31).

Efe'ye göre (2022) Türkiye'de göçmen karşıtlığı Zafer Partisi ile yeni bir yapı kazanmış olmakla birlikte tüm göçmenlerin değil özellikle Suriye, Afganistan ve diğer Müslüman devletlerden gelen göçmenlere yönelmiştir. Avrupa'da yaşanan aşırı sağın göçmen karşıtlığı şeklinde ki gibi değil belirli kriterlere dayandırarak göçmen karşıtlığını biz çizgiye oturtmuştur. Örneğin ekonomik açıdan yük olanları sadece maddi açıdan değil refah milliyetçiliği üzerinden de analiz etmektedir (Efe, 2022).

Zafer Partisi, Suriyelilerin bu kadar yüksek sayıda olmasını kapalı bir istila ve tabiri caizse kavimler göçüne benzetmektedir. Kavimler göçünün bir coğrafyayı nasıl değiştirdiğinin örneğini en iyi Türklerin bildiğini vurgulayarak kitlesel göç silahı olduğunu Orta Doğu'dan gelen göçmenleri insanı yardım adı altında görmenin körlüğün ötesinde hatta bunun çok büyük bir yanlış olduğunun altını çizmektedir. Hatta yanlışlığın ötesinde Suriyeli sığınmacıları muhacir-ensar bağlamında değil, bu iki halka karşı kurulan emperyalist bir komplo şeklinde görmektedir. Türkiye'nin toprak bütünlüğünü korumasını, devletin güvenliği ve bekasını AK Parti'nin politikalarına bırakılmaması gerektiği konusunda hassas davranmaktadır (Zafer Partisi).

Türkiye'de küreselleşme karşıtlığı ülke içinde bazı kesimler tarafından üzerinde durulmaktadır. Bazı siyasi partiler ve örgütler küreselleşmeyi, ekonomik ve sosyal açıdan olumsuz bir süreç olarak tanımlamaktadırlar. Bu gruplara göre örneğin yerli üretimin azalması, kültürel değerlerin erozyona uğraması ve işsizlik gibi

sorunların artması küreselleşmenin bir sonucu olarak görülmektedir. Türkiye’de kültürel anlamda, Batılılaşma kavramı küreselleşmenin bir sonucu olarak görülmekte ve küreselleşme karşıtları bu duruma karşı çıkmaktadır. Göçmen karşıtlarının Türkiye’de ki nüfusu asimile edeceği konusunda yaşanan endişe aynı zamanda Batılılaşma da olduğu gibi değerlere yönelik bir durum olarak sayılabilir. Küreselleşen dünya ile sınırların belirginliğinin kaybolması hem küreselleşme karşıtlarının hem de göçmen karşıtlarının tepki gösterdiği bir durumdur. Örneğin dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan insanların arasındaki ilişkilerin artması ve yoğunlaşması, göçmen karşıtlarınca da doğru bulunmaktadır. Çünkü göçmen karşıtları her anlamda ki sınırların varlığını koruması ve bu sınırların kontrolü konusunda ciddi olarak net bir görüş sergilemektedir. Küreselleşme düzeninin getirilerine göre insanların işsiz kaldığı için küreselleşmeye karşı çıkmaktadırlar. Bu durum aynı zamanda göçmen karşıtlığında da yaşanmaktadır. Türkiye özelinden bakılacak olursa, Suriyeli mültecilerin Türkiye’de ki işsizlik oranını arttırdığı ve bu sebepten insanların işsiz kaldığını öne sürmektedir. İnternetin hızla gelişip yaygınlaşması ve dünyadaki robotların daha aktif hale geldiği günümüz dünyasında, bilginin sınırsızlığı konusunda pek çok ekonomik ve sosyal dönüşümlere neden olabileceği ön görülen bir şeydir. Richard Baldwin küreselleşen dünyanın getirilerini ve getireceklerini şu şekilde açıklamaktadır, mesleklerin doğası ve istihdam algısı değişecek ve evirilecek, insanların yaptığı işleri robotlar yapacak ve robotlar bu konuda uzman hale gelecek, uzaktan tek bir tuş ile halledilecek olan teknoloji dünyasında, göçmenlerin bir iş fırsatı için göç etmesi işsizliğin önüne geçmeyecek ve daha da derin boyutlar halini alacaktır. Gelişmiş ülkelerde robotlaşma daha yaygın hale gelecek ve pek çok alanda insana daha az ihtiyaç duyulur duruma gelecektir (Bowler, 2017). Kısacası küreselleşme insan hayatında bilgiye ulaşmayı, sınırları görünmez kıldığı gibi insan emeğini de görünmez kılacaktır.

Küreselleşme karşıtı hareket temelinde daha adil bir dünya düzeni, demokrasi, serbest ticaret, insan hakları gibi konuların insanlığın yararına olmayı hedeflemektedir. Göçmen karşıtlığının temelinde ise ülke bütünlüğüne tehdit algısı, başka kültürden gelen insanların asimile olacağı hususunda ki durumlar, özellikle

yerinden edilmiş insanların yaşadığı hayat zorlukları gibi durumların son derece yaygınlaştığı günümüz dünyası göçmen karşıtlığı ve küreselleşme karşıtlığı temelinde insanı insan olduğu ve insanca yaşaması gerektiği konusunda aynı noktalarda buluşmaktadır. Burada ortaya çıkan tezatlıklardan birisi şudur ki, gelişmiş ülkelerin, az gelişmiş ya da refah düzeyi çok iyi olmayan ülkeler üzerinde yaşananlara ses çıkarmayıp yaşanan olaylara seyirci kalmış olmaları onları hem suçlu hem güçlü konumunda kalmalarına neden olmaktadır. Sınırlarında yaşanan göç hareketliliğini kabul etmeyip yaşananlara seyirci kaldıkları sürece daha adaletsiz bir dünya düzeni, yerinden edilmiş milyonlarca insanın daha da artması ve mağdur hale getirilmesinde kendi paylarına düşeni yapmadıkları için göç ve göçmen karşıtlığı her zaman daha da artacak hale gelecektir. Göç alan ülkelerde ki sorunların daha fazla artması ile yaşanan sorunlar daha da artacak ve mevcut sorunlara yeni sorunlar eklenecektir. Bu da ülkeler arası yaşanan adaletsizliği ve uçurumu daha da derinleştirerek sömürü sistemi var olmaya devam ettikçe küreselleşme etki alanı daha da genişleyecektir. Karşıtlık hareketinin bu denli yükselmesinde yoksunluk gelmektedir. Yoksunlaşan ve gün geçtikçe daha fazla sömürü düzenin altında bulunan devletler için bu durum daha da zorlaşmaktadır. Küreselleşme karşıtlığının savaştığı durumlardan bir tanesi de Güney ve Kuzey ülkeleri arasında ayrımın azaltılmasıdır. Fakat Suriye halkı gibi yerinden edilmiş pek çok insan için bugün bir adım atılmıyorsa küreselleşmeye ne karşı çıkılırsa çıkılsın etkisiz kalacak bir gerçektir.

SONUÇ

30 Kasım 1999'da ilk olarak ABD'nin Seattle kentinde küreselleşme karşıtı düzenlenen hareketler yeni bir sosyal olgu olarak doğmuştur. Bu hareket aslında pek çok açıdan kendinden önce ve sonra gelen hareketler bağlamında kendine has bir hareket olarak kabul edilmiştir. Farklı sosyal sınıflar, farklı türden ve görüşten insanların olduğu bu hareket aslında çoğulculuğu, farklılığı ve zenginlikleri benimsemeyi hedeflemektedir. Yaşanan pek çok sosyal hareket ve bu sosyal hareketlerin gerek konusu gerek yapısı bakımından farklılıklar bulundursa da ortada buluşulan konu küresel dünyanın ve küreselleşme çağının insanlığın geleceği hakkında soru işareti altında bırakmasıdır. Küreselleşme karşıtı hareketler modern dönemde ortaya çıkmış, dünya tarihinde ki hareketlerin ilki olmadığı gibi sonu da olmamıştır. Bu hareketler yeni bir olgu olarak ortaya çıkmış olsa da tarihteki yaşanan hareketlenme ve eylemlerden tamamı ile ayrılmamaktadır. Küreselleşme karşıtı hareketlerin ortaya çıkışı ve gelişmesinde Seattle çok önemlidir. Seattle'ın ortaya çıkışı demek toplumsal hareketlerin üstünün kapatılamadığı ve insanların hareketler bağlamında bağlantılarını güçlendirmiştir. Küreselleşme karşıtı hareketleri diğer sosyal hareketlerden ayıran özellik teknolojiyi doğru ve verimli şekilde kullanabilmelerinden kaynaklıdır. Küresel sosyal hareketlerin örgütlenmesi, internet kullanımının sonucunda küresellik kazanmaktadır. Bir hareket yerel ölçekli olsa da insanlığın erişebildiği her türlü mecra ile birlikte küresellik kazanmış olmaktadır. İnternetin yaygınlaşması sosyal hareketlerin birbiriyle daha fazla organize olmalarına, bilgiye daha kolay ulaşılabilir hale gelmesine neden olmaktadır. İnsanların ortaya attıkları olgular aniden kitlesel eylemlere dönüşebilmektedir. 2011 yılında Arap Baharı sürecinin patlak vermesi de bir nevi küreselleşme karşıtı harekettir. Küreselleşme karşıtı hareketin altında yatan demokrasi ve özgürlük arayışı aynı zamanda insanın insanca yaşayabilme amacıyla ortaya çıkan Arap Baharı önemli ve güçlü bir hareket olmuştur. Bu hareket pek çok devletin dağılmasına neden olurken, Arap rejimlerini deviren bir adımdır. Uluslararası sistemin eşit olmayan adeletsizlikleri insanlığı bu tarz bireysel halde başlayan kitlelere yayılan hareketler ile sonuçlanmıştır. Yaşanan bu tarz kitlesel eylemler sonucunda milyonlarca insan

yerinden edilerek göç etmeye mecbur kalmıştır. Bu denli denetim ve kontrollerin her anlamda arttığı günümüzde, göç konusu da bu oranda artmaya devam etmektedir. Göçü bu bağlamda ele alacak olursak, dünyada yaşanan iklim krizleri, savaş, ekonomik kriz, kaynak yetersizlikleri, doğal afetler gibi birçok neden insanları göç etmeye zorlamaktadır. Küreselleşmenin getirmiş olduğu Yeni Dünya Düzeni ve bunun sonucunda yaşanan adaletsizlikler, Kuzey ve Güney ülkelerinin arasındaki her açıdan yaşanan derinlemesine yönelik uçurumlar, insanların insanca yaşayabilmek amacıyla göç etmelerine neden olmaktadır. Yani küreselleşme karşıtlığının aslında temel amacı insanların insan olarak yaşayabilme mücadelesidir. Küreselleşmenin çok fazla abartılan bir süreç olduğu bu sürecin sadece refah açısından yüksek ülkelere hizmet ettiği, yaşanan hayatların özellikle zorla yerinden edilmiş insanların bu denli eşitsizlik içerisinde yaşamalarına karşı olan bir görüştür. Küreselleşme karşıtları özellikle küreselleşmenin ekonomik boyutuna ilişkin vurgu yapar. Dünya halklarının git gide birbirine daha fazla bağlanması, sermaye ve üretimin dünya çapında yayıldığı ve bu nedenle bir sömürü düzenine sebep olduğu vurgusu yapılmaktadır. Küreselleşme ile ekonomik açıdan eşitsizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlikler ve bunun sonucunda yoksullaşmaya itmiş ve bu da küreselleşme karşıtları açısından en büyük sorunlardan bir tanesi haline gelmiştir.

Göç Türkiye'nin en önemli gündem maddelerinden biridir çünkü bulunduğu konum itibarıyla göç için önemli bir geçiş ülkesidir bu da çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. Küreselleşme karşıtlığı genelde kültürel, ekonomik ve politik değişimlere karşı direncin bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Yasa dışı göçle ilişkilendirilmesi çeşitli toplumsal gruplar yada bireylerin küreselleşme süreçlerine olan tepkilerini anlamak amacıyla önemli bir çerçeve sunmaktadır. Küreselleşme karşıtlığı özellikle ekonomik belirsizlik, işsizlik ve kültürel değişimle bağlantılı olarak yasa dışı göçü arttırıcı bir faktör olabilmektedir. Yasa dışı göç toplumlar ve bireyler için özellikle ekonomik ve kültürel bir tehdittir. Sınır güvenliği önlemleri, göçmenlerin belirli kurallar neticesinde küreselleşme karşıtlığını azaltırken, toplumsal açıdan da gerilimleri minimum seviyeye indirir. Küreselleşme karşıtlığı göçle ele alındığında genelde toplumların kendi kimliklerini ve kültürlerini

korumak amacıyla ortaya çıkmaktadır. Yabancı kültürlerle etkileşim içerisinde bulunan özellikle Türkiye gibi oldukça fazla göçmen bulunduran ülkelerde topluluklar bu duruma tepki ve direnç göstermektedir. Siyasi söylemlerin yasa dışı göçe yönelik ya da Türkiye’de ki Suriyelilere yönelik toplumsal algıyı etkilediği açıkça görülmektedir. Aynı şekilde siyasi liderlerin yaptığı açıklamalar, toplumu yönlendirmesi gibi durumlar küreselleşme karşıtlığını ve yasa dışı göçü son derece etkileyen durumlar arasındadır. Türkiye’nin İktidar partisi AK Parti hükümetinin söylemleri göçmenlere yönelik negatif algıyı önceki dönemlerde kırabilse de şu an bu negatif algının günden güne arttığı görülmektedir. Bu durum aynı zamanda toplum içerisinde biz ve onlar karşıtlığının ortaya çıkmasına, etnik ve kültürel gruplar arasında ayrışmaya neden olmaktadır. Özellikle Suriyelilerin güvensiz oldukları yönünde sonuçların olması toplumsal açıdan uyum ve entegrasyon önemli bir sorun haline gelmiştir.

Kaynakça

- Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol. (2003, 01 30). *Kanun(4803)*.
- Abadan Unat, N. (1975). Akdeniz Ülkelerinden Yurt Dışına İşçi Göçü. N. Abadan Unat, R. Keleş, P. Penninx, H. V. Renselaar, L. V. Velzen , & L. Yenisey içinde, *Göç ve Gelişme: Uluslararası İşçi Göçünün Boğazlıyan İlçesindeki Etkileri Üzerine Bir İnceleme* (s. 1-4). Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii.
- Abadan Unat, N. (2017). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*. Ankara: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adams, S. (2008). Globalization and Income Inequality: Implications for Intellectual Property Rights. *Journal of Policy Modeling*, 30.
- Akalın, A. (2012). Açık Döner, Mühürlü Kapılar: 20. Yüzyılda Doğu-Batı Ekseninde Emek Göçünün Seyri. S. G. Öner, & N. A. Öner (Dü) içinde, *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (s. 89-106). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akçapar, Ş. K. (2018). Uluslararası Göç Alanında Güvenlik Algılamaları ve Göçün İnsani Boyutu. S. I. Öner, & N. Ş. Öner (Dü) içinde, *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (s. 563-575). İstanbul: İletişim Yayınları .
- Anadolu Ajansı. (2021, Haziran 19). *Anadolu Ajansı*.
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyada-gecen-yil-82-milyondan-fazla-insan-yerinden-edildi/2279084> adresinden alınmıştır
- Aras, N. G. (2018). Yeniden Müzakere Edilen Egemenlik ve Sınırlar Bağlamında Uluslararası Göç ve Güvenliğe Avrupa Birliği Penceresinden Eleştirel Bir Bakış. N. Ş. Öner, & S. I. Öner (Dü) içinde, *Uluslararası İlişkilerde Göç: Kavramlar, Aktörler ve Politikalar* (s. 47-69). İstanbul: Der Yayınları.
- Arning, H. S. (2018). Temel Kavramlar Işığında Mülteci Hukukunun Gelişimi. S. G. Öner, & N. A. Öner (Dü) içinde, *Uluslararası İlişkilerde Göç: Olgular, Aktörler ve Politikalar* (s. 209-229). İstanbul: Der Yayınları.
- Ayönü, L. K. (2015). 14. ve 15. Yüzyıllarda Anadolu'ya ve Balkanlar'a Türklerin Göçü. M. Erdoğan, & A. Kaya (Dü) içinde, *Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Göçler* (s. 17-34). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Baklacioğlu, N. Ö. (2010). *Yugoslavya'dan Türkiye'ye Göçler (1920-1990)*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Balcı, M. (2018). Küresel Sistem Karşıtı Hareketlerde Aktivistlerin Rolü. *KİYADER*, 1-35.
- Barışık, S. (2020). Göç Kavramı, Tanımı ve Türleri. S. Barışık içinde, *Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitliği Arayışında Göç ve Türkiye'nin Suriye Deneyimi* (s. 1-24). Ankara: Gazi Kitabevi.

- Bauman, Z. (2010). *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları* (3. Baskı b.). (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bayar, F. (2008). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 25-34.
- Beck, U. (2000). *What is Globalization*. (P. Camiller, Çev.) Cambridge: Polity Press.
- Benam, Ç. H. (2018). Değişen Arap Coğrafyası , Türk Dış Politikası ve Zorunlu Göç. S. G. Öner, & N. A. Öner (Dü) içinde, *Uluslararası İlişkilerde Göç: Olgular, Aktörler ve Politikalar* (s. 257-277). İstanbul: Der Yayınları.
- Bozkurt, V. (2000). Küreselleşme: Kavram Gelişim ve Yaklaşımlar. *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 2(1).
- Brettell, C. B., & Hollifield, J. F. (2000). *Migration Theory: Talking Across Diciplines*. New York: Routledge.
- Bull, H. (1977). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. London and Basingtone: Macmillan.
- Castles, S., & Miller, M. J. (1998). *The Age of Migration*. London: Macmillan.
- Castles, S., & Miller, M. J. (2003). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Cevizci, A. (2010). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(17), 67-91.
- Çelik, M. Y. (2012). Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(32), 57-73.
- Çetin, B. N. (2009). Küreselleşme Olgusunun Farklı Boyutlarıyla Toplumsal Yansıması: Küreselleşme Karşıtı Hareketler (Türkiye Örneği). *Doktora Tezi*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetin, B. N. (2012). Küreselleşme Karşıtlarının Şiddet Olgusuna İlişkin Temel Yaklaşımları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 221-234.
- Çiçekli, B. (2005). Yasa Dışı Göç, İnsan Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti ile Mücadele ve Türkiye. *Polis Bilimleri Dergisi*, 7(1), 43-57.
- Çopuroğlu, C. Y., & Çetin, B. N. (2010). Yeni Sosyal Hareketler Paradigması Bağlamında Türkiye'deki Küreselleşme Karşıtı Grupların Birbirleriyle ve Dünyadaki Karşıtlarla Karşılaştırılması. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 66-100.
- Çorabatır, M. (2018). Uluslararası Aktörler ve Göç Süreçleri: Bir Vaka Çalışması Olarak Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. S. G. Öner, & N. A. Öner (Dü) içinde, *Uluslararası İlişkilerde Göç: Olgular, Aktörler ve Politikalar* (s. 231-255). İstanbul: Der Yayınları.

- De Tapia, S. (2002). *News Patterns of Irregular Migration In Europe*. Strasbourg: Council of Europe.
- Demirtaş, M. (2009). Kırım Savaşı ve 93 Harbi Sürecinde Osmanlı Memleketine Gelen Göçmenlerin Sevk ve İskânları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 16(41), 215-238.
- Deniz, T. (2014). Uluslararası Göç Perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181(181), 175-204.
- Doğan, A. (2020). Uluslararası Göçün Nedenleri. S. Barışık (Dü.) içinde, *Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç ve Türkiye'nin Suriye Deneyimi* (s. 77-96). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Doğan, F. (2012). Küreselleşme Tartışmaları ve Bir Aktör Olarak Devletin Gücü. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(24), 81-104.
- Dromgold-Sermen, M. S. (2020). *Farklılıkları Yönetme Kültürü: Göç Yönetimi Alanı ve Türkiye'ye Göç Eden Suriyeliler* (1. b.). Ankara: Odtü Yayıncılık.
- Dun, O., & Gemenne, F. (2008). Defining Environmental Migration. *Forced Migration Review*, 10-11.
- Elçi, E. (2022). Göçmenlere Karşı Tutumların Parti Tercihlerine Etkisi: Türkiye Örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Türkiye'nin Göç Siyaseti Özel Sayısı*(21 (Özel Sayı)), 46-73.
- Elçin, A. B. (2012). Küreselleşmenin Tarihçesi. 1-17.
- Ellwood, W. (2007). *Küreselleşmeyi Anlama Klavuzu* (3. Baskı b.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Emre, Y. (2015). Antony Giddens ve Uluslararası İlişkiler: Yapılanma, Modernite ve Küreselleşme. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 11(44), 5-23.
- Erder, S. (1986). *Refah Toplumunda "Getto" ve Türkler*. İstanbul: Tegnografik Matbaacılık.
- Erdoğan, E. (2011). Neoliberal Hegemonyaya Karşı Gelişen Sosyal Hareketler ve Dünya Sosyal Forumu. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdoğan, M. M. (2020). "Securitization from Society" and "Social Acceptance": Political Party-Based Approaches in Turkey to Syrian Refugees. *Uluslararası İlişkiler*, 17(68), 73-92.
- Erdoğan, T. (2019). Kavramsal ve Kuramsal Açından Göç Olgusu. A. Aköz, D. Yörük, & H. Karpuz (Dü) içinde, *Geçmişten Günümüze Göçler* (s. 17-43). Konya: Konya Ticaret Odası Kitabı XVII.
- Ermış, D. (2005, Şubat 14). *Bianet*. Nisan 7, 2022 tarihinde <https://bianet.org/bianet/toplum/54302-porto-alegre-izlenimleri> adresinden alındı

- Evik, A. H. (2005). Göçmen Kaçakçılığı Suçu. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(3-4), 125-179.
- FRONTEX. (2022). Who we are? 09 09, 2022 tarihinde <https://frontex.europa.eu/about-frontex/who-we-are/origin-tasks/> adresinden alındı
- Gallagher, A. (2002). Trafficking, Smuggling and Human Rights: Tricks and Treaties. *Forced Migration Review*, 12(25), 8-36.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin Sonuçları*. (E. Kuşdil, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Goldstein, J. S., & Pevehouse, J. C. (2017). *Uluslararası İlişkiler* (2. Baskı b.). (P. D. Özdemir, Çev.) Ankara: Tarcan Matbaa.
- Gök, G. O. (2016). Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç-Güvelik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(31), 65-82.
- Gökçen, S. (2015). Anadolu ve Balkanlara Romanların Göçü. M. Erdoğan, & A. Kaya (Dü) içinde, *Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Göçler* (s. 37-46). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Güleryüz, N. A. (2015). Geçmişten Günümüze Anadolu'ya Yahudi Göçü. M. Erdoğan, & A. Kaya (Dü) içinde, *Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler* (s. 49-73). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Held, D., & McGrew, A. (2008). *Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Held, D., & McGrew, A. (2008). *Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması*. Ankara: Phoneix Yayınevi.
- Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., & Perraton, J. (1999). *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*. Cambridge: Polity Press.
- Hirst, P., & Thompson, G. (2007). *Küreselleşme Sorgulanıyor* (4. b.). (Ç. Erdem, & E. Yücel, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi.
- Hoffield, J. F. (2000). The Politics of International Migration: How Can We Bring the State Back In? C. Bretell, & J. Hoffield (Dü) içinde, *Migration Theory: Talking Across Disciplines* (s. 137-185). New York: Routledge.
- Holton, J. R. (2000). Globalization's Culturel Consequences. *The Annals of the American Academy of Political*(570), 140-152.
- İçduygu, A. (2015). Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göç Dalgaları İçinde Transit Göç. M. Erdoğan, & A. Kaya (Dü) içinde, *Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler* (s. 279-294). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İçduygu, A., & Sirkeci, İ. (1999). Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri. O. Baydar (Dü.) içinde, *75. Yılda Köyden Şehirlere* (s. 249-268). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

- İçduygu, A., Erder, S., & Gençkaya, Ö. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023 Ulus Devlet Oluşumundan Ulus Ötesi Dönüşümlere MireKoç Proje Raporları*. İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi.
- İHD . (2022, 2 14). *Tüzük*. 06 02, 2023 tarihinde İnsan Hakları Derneği: <https://www.ihd.org.tr/tuzuk/> adresinden alındı
- IOM. (2009). *Uluslararası Göç Hukuku: Göç Terimleri Sözlüğü*. Cenevre: IOM Yayınları.
- IOM. (2013). *Uluslararası Göç Hukuku: Göç Terimleri Sözlüğü*. Cenevre: IOM Yayınları.
- Kahn, J., & Sanger, D. E. (1999, Kasım 5). *Seattle Talks On Trade End With Stinging Blow To U.S.* Sunday New York Times: <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/library/world/global/120599wto-talks.html> adresinden alınmıştır
- Kalafatoğlu, Ş. T. (2013). Küreselleşme Karşıtı Hareket. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 143-195.
- Kale, B. (2015). Zorunlu Göçün 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğuna Etkileri. M. Erdoğan, & A. Kaya (Dü) içinde, *Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Göçler* (s. 155-169). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kan, K. (2011). Globalizmin Uluslararası İlişkilere Etkisi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(20), 1-10.
- Kan, K., & Kanmaz, M. (2022). Küreselleşmenin Kültürel Boyutu ve Göçün Etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(47), 59-73.
- Kane, H. (1995). Leaving Home. *Society*(32), 16-25.
- Karpat, K. H. (2015). Önsöz. M. Erdoğan, & A. Kaya (Dü) içinde, *Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Göçler* (s. xxiii-xl). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kartal, S. K. (2015). *Kentleşme ve İnsan-Kentleşme Sürecinde İnsan Tutum ve Davranışlarında Meydana Gelen Değişmeler*. Ankara: Türkiye Orta Dığu Amme İdaresi Yayınları.
- Kaya, A. (2011). *Türkiye'de Çerkesler: Diaspora'da Geleneğin Yeniden İcadı* (1. b.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, M. (2003). Beyin Göçü Erozyonu. *Üniversite ve Toplum Dergisi*, 3(3), 18-34.
- Kayabaşı, O., & Kayabaşı, C. (2017). Doğu Akdeniz'de Yasadışı Göç Sorunu ve Bölgesel Düzeyde Alınan Önlemler. O. Köse, & O. Köse (Dü.) içinde, *Geçmişten Günümüze Göç I* (s. 485-504). Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları.
- Kayapınar, L., & Ayönü, Y. (2015). 14. ve 15. Yüzyıllarda Anadolu'ya ve Balkanlar'a Türklerin Göçü. M. M. Erdoğan, & A. Kaya (Dü) içinde, *Türkiye'nin Göç Tarihi: 14.Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler* (s. 17-34). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1977). *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Boston: Little, Brown & Co .
- Keyman, F. (2014). Küreselleşme. Ş. Kardaş, & A. Balcı (Dü) içinde, *Uluslararası İlişkilere Giriş* (s. 509-522). İstanbul: Küre Yayınları.
- Kirişçi, K. (2002). Justice and Home Affairs Issues in Turkish-EU Relations. *TESEV Publications*, 1-29.
- Koçak, Y., & Terzi, E. (2012). Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Koçer, G. (2004). Küreselleşme ve Uluslararası İlişkilerin Geleceği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(3), 101-122.
- Koser, K. (2005). Irregular Migration, State Security and Human Security. *Global Commission On International Migration*.
- Küçük, M. N. (2021). Göç-Güvenlik Bağlantısını Yeniden Düşünmek: Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları, Özgürleşme ve Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler. *Uluslararası İlişkiler*, 18(69), 3-28.
- Kürkçü, D. D. (2013). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar. *The Online of Journal*.
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- Lewis, G. J. (1982). *Human Migration a Geographical Perspective*. New York: Martin's Press.
- Lonergan, S. (1995). Population Movements and the Environment. *Refugee Participation Network (RPN)*, 1-4.
- Lonergan, S. (tarih yok). Population Movements and the Environment . *Refugee Partş*, 1-4.
- Mahmutoğulları, M. (2002, Temmuz 4). *Küreselleşme Karşısı Hareketler "NASIL BİR DÜNYA" Sorusuna Yanıt Üretebilecek Mi?* Mai ve Küreselleşme Karşısı Çalışma Grubu: <http://www.antimai.org/gr/mmodtu.htm> adresinden alınmıştır
- Mandacı, N., & Özerim, G. (2013). Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10(39), 105-130.
- Mani, S. M. (2019). Dünya Sosyal Forumu ve Alternatif Küreselleşme. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 5(21), 1304-1315.
- Martin, G. P. (2006). A Tougher Gordian Knot. Globalisiton Imperialism and the Problem of the State. *Cambridge Review of International Affairs*, 19(2).
- Mater, Ç. (2006, Ocak 26). *Bianet*, <https://bianet.org/bianet/toplum/73888-2006-kuresel-eylem-takvimi-cok-dolu>. Nisan 7, 2022 tarihinde alındı
- Mutluer, M. (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye* (1. b.). İstanbul: Çantay Kitabevi.

- Mülteciler Derneği. (2023, 12 31). *Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Aralık 2023*.
https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/?gad_source=1&gclid=CjwKCAiA_aGuBhACEiwAly57MWgFDeE78FkOKhZCgU7bXWLR3ar4NvELfVLKkwe1e_W0UYb02mVxExoCeIcQAvD_BwE
adresinden alınmıştır
- Ohmae, K. (2001). *Görünmeyen Kıtaya Yeni Ekonominin Dört Stratejik Emri*. (B. G. Akbay, Çev.) İstanbul: Mavi Yapım.
- Olca, Z. (2012). Mülteci Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri. *TBB Dergisi*(99), 229-240.
- Oswald, I. (2007). *Migrationssozologie*. Konstanz: UVK Verlagsgesellschaft mbH.
- Öner, N., & Öner, S. (2018). Giriş: Uluslararası İlişkiler Disiplininde Göçün Yeri. S. G. Öner, & N. A. Öner (Dü) içinde, *Uluslararası İlişkilerde Göç: Olgular, Aktörler ve Politikalar* (s. 1-17). İstanbul: Der Yayınları.
- Öner, S. (2018). Yöntemsel Milliyetçilik Bağlamında İnsan Hareketliliği ve Uluslararası İlişkiler. S. G. Öner, & N. A. Öner (Dü) içinde, *Uluslararası İlişkilerde Göç: Olgular, Aktörler ve Politikalar* (s. 21-46). İstanbul: Der Yayınları.
- Özcan, E. (2016). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat Dergisi*, 2(4), 183-215.
- Özcan, M. (2005). *Avrupa Birliği Sığınma Hukuku* (1. b.). Ankara: Usak Yayınevi.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme* (1 b.). Bursa: Ekin Kitabevi.
- Özgür, N. (2012). Modern Türkiye'nin Zorunlu Göçmenleri: Muhacirler, İskânlılar, Mübadiller, Soydaşlar, G Grubu, Mülteciler, Tekne Mülteciler. S. G. Öner, & N. A. Öner (Dü) içinde, *Küreselleşme Çağında Göç Kavramları, Tartışmalar* (s. 199-216). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özlük, E. (2012). *Uluslararası İlişkilerde Devlet: Tanım Teori ve Devlet İstisnacılığı* (2. b.). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Özyakışır, D. (2013). *Göç-Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Petersen, W. (1958). A General Typology of Migration. *American Sociological Review*(23).
- Pınar, L., & Dağtaş, E. (2019). Küreselleşme Karşıtı Hareketin Tek Bir Yöne Doğru Evrilmesi: Dünya Sosyal Forumu Örneği ve Medyayı Kullanma Pratikleri. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 2(3), 100-118.
- Piore, M. J. (1979). *Birds of Passage Migrant Labor and Industrial Societies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Robertson, R. (1992). *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London: Sage.
- Robertson, R. (1999). *Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*. (Ü. H. Yolsal, Dü., & Ü. H. Ümit Hüsrev Yolsal, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Rosenau, J. N. (1997). The Complexities and Contradictions of Globalization. *Current History*, 96(613).
- Sağlam, S. (2006). Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*(5), 33-44.
- Sayın, Y., Usanmaz, A., & Aslangiri, F. (2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), 1-13.
- Songur, H., & Sırtkaya, F. (2018). Türk Hukuk Tarihi ve Teffekkürü Bakımından Osmanlı'dan Cumhuriyete Göç Olgusu. H. H. Aygül, & E. Eke (Dü.) içinde, 21. *Yüzyılda Uluslararası Göç ve Mülteciler: Bir Türkiye Perspektifi* (s. 1-31). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Staubhaar, T. (1986). The Causes of International Labor Migrations - A Demand Determined Approach. *The International Migration Review*, 20(4), 835-855.
- Stiglitz, J. E. (2002). *Küreselleşme: Büyük Hayal Kırıklığı* (4. Baskı b.). (A. Taşcıoğlu, & D. Vural, Çev.) İstanbul: Mart Matbaacılık.
- Stouffer, S. A. (1940). Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance. *American Sociological Review*, 5(6), 845-867.
- Şemşit, S. (2010). Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye'ye Yansımaları . *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şensever, L. (2003). *Dünya Sosyal Forumu Aşağıdan Küreselleşme Hareketi ve Küresel Direniş* (1. Baskı b.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Şentürk, İ. (2020). Uluslararası Göç ve Güvenlik. S. Barışık (Dü.) içinde, *Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç ve Türkiye'nin Suriye Deneyimi* (s. 97-109). İstanbul: Gazi Kitabevi.
- Şimşek, T. (2020). Türkiye'nin Uluslararası Göç Serüveni. S. Barışık (Dü.) içinde, *Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç ve Türkiye'nin Suriye Deneyimi* (s. 261-282). Ankara: Gazi Kitabevi.
- T.C. İçişleri Bakanlığı. (2022, 12 03). *Türkiye 2022'de Yaklaşık 110.000 Düzensiz Göçmeni Sınır Dışı Etti*. <https://www.icisleri.gov.tr/turkiye-2022de-yaklasik-110000-duzensiz-gocmeni-sinir-disi-etti> adresinden alınmıştır
- T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü. (2013, 02 13). *Interpol Europol Dairesi Başkanlığı*. T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü: <https://www.egm.gov.tr/interpol/europoltaniyalim> adresinden alınmıştır
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2017). *2016 Türkiye Göç Raporu*. Ankara: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Sahil Güvenlik Komutanlığı . (2024). *Düzensiz Göç İstatistikleri*. <https://www.sg.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikleri> adresinden alınmıştır

- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2018). *On Birinci Kalkınma Planı 2019 2023 Dış Göç Politikası Özel İhtisas Komisyon Raporu*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı.
- T.C. Resmî Gazete. (1934). İskân Kanunu. *Yasa ve Yönetmelik*(2733).
- T.C. Resmî Gazete. (1961, Eylül 5). Yasa ve Yönetmelik. *BM Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme*(10898).
- T.C. Resmî Gazete. (1967, Haziran 2). Yasa ve Yönetmelik. *BM Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Tarihli Ek Protokol*(12611).
- T.C. Resmî Gazete. (1994, 11 30). 1994 Yönetmeliği. *Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yön*(22127).
- T.C. Resmi Gazete. (2004, 10 12). Yasa ve Yönetmelik. *5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu*, 43(25611).
- T.C. Resmî Gazete. (2006). İskân Kanunu. *Yasa ve Yönetmelik*, 46(5543).
- Tapia, S. D. (2003). New Patterns of Irregular Migration in Europe., (s. 16-17). Strasbourg.
- Taş, H., & Özcan, S. (2018). Suriyeli Göçmen Sorunlarının Sosyal Politikalar Bağlamında Analizi. *Emek ve Toplum Dergisi*, 7(17), 36-54.
- Taşçı, F. (2009). Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç. *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*(10), 177-204.
- TDK. (2019). Ocak 24, 2022 tarihinde Türk Dil Kurumu: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Teivainen, T. (2002). The World Social Forum and Global Democratisation: Learning From Porto Alegre. *Third World Quarterly*, 23(4), 621-632.
- Tekeli, İ. (2007). Türkiye'nin Göç Tarihindeki Değişik Kategorileri. A. Kaya, & B. Şahin (Dü) içinde, *Kökler ve Yollar Türkiye'de Göç Süreçleri* (s. 447-473). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Teyit. (2023, 5 27). *Türkiye'deki sığınmacı sayısı: Veriler ne söylüyor?* <https://teyit.org/dosya/turkiyedeki-siginmaci-sayisi-veriler-ne-soyluyor> adresinden alınmıştır
- TMMOB. (2007, Ocak 16). *Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği*. Nisan 9, 2022 tarihinde <https://www.tmmob.org.tr/icerik/7-dunya-sosyal-forumu-kenyada-toplaniyor> adresinden alındı
- Todaro, M. P. (1969). A Labor of Migration and Urban Unemployment in Less Developed Countries. *American Economic Review*(59), 138-148.
- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü* (1. b.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Topcu, N. (2019). Küreselleşme, Uluslararası Göç ve Avrupa Birliği Göç Politikaları. *Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 50-65.
- Topçuoğlu, R. A. (2012). Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliği. S. I. Öner, & N. Ş. Öner (Dü) içinde, *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (s. 501-518). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tuna, O. D. (2005). Küreselleşme Karşıtlığının Gelişimi Üzerine. Küreselleşme ve Alternatif Küreselleşme, & C. Karadeli (Dü.). içinde Ankara: Phoenix Yayınları.
- Türkiye MAI ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu. (1998). 06 10, 2022 tarihinde MAI ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu: <http://www.antimai.org/> adresinden alındı
- UNHCR. (2006, Haziran). Master Glossary of Terms. <https://www.refworld.org/es/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=5d82b8fa4> adresinden alınmıştır
- UNHCR. (2022, 6 16). *UNHCR: Küresel Yerinden Edilme, On Yıldır Artan Eğilimi Aşarak Başka Bir Rekor Kırdı*. <https://www.unhcr.org/tr/35627-forced-displacement-hit-record-high-in-2021-with-too-few-able-to-go-home.html> adresinden alınmıştır
- United Nations Development Programme (UNDP). (1994). *Human Development Report 1994*. Newyork: Oxford University Press.
- Uzun, A. (2015). Günümüzün Sosyal ve Ekonomik Sorunu Olan Suriyelilerin Mülteci ve Ekonomik Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi. *Ankara Barosu Dergisi*(1), 105-120.
- Uzun, T. (2001). Küresel Direniş Hareketine İçeriden Bir Bakış ve Cenova Tanıklığı. *Birikim Dergisi*(149).
- Üner, S. (1972). *Nüfus Bilim Sözlüğü*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Ünsal, A. (2019). Uluslararası Göç Kavramı ve Uluslararası Göçün Ülke Ekonomileri Üzerinde Muhtemel Etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar*(18), 50-61.
- Wallach, L., & Sforza, M. (2002). *DTÖ: Kimin Ticaret Örgütü? Şirket Küreselleşmesine Direnmek İçin Nedenler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Wallerstein, I. (2003). *Dünya Sistemleri Kavramına Karşı Dünya-Sistemi Kavramı: Bir Eleştiri*. (A. G. Frank, & B. K. Gills, Dü) Ankara: İmge Yayınları.
- Wallerstein, I. (2004). *Amerikan Gücünün Gerileyişi Kaotik Bir Dünyada ABD*. (B. Tuncay, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Wallerstein, I. (2005). *Dünya Sistemleri Analizi, Bir Giriş*. (E. Abadoğlu, & N. Ersoy, Çev.) İstanbul: Aram Yayıncılık.
- Wallerstein, I. (2006). *World Systems Analysis* (Cilt 4. Baskı). Durham: Duke University Press.
- Warner, K., & Afifi, T. (2011). Intrdouction. *International Migration*, 49(S1), e1-e4.

- Weiner, M. (1992-1993). Security, Stability and International Migration. *International Security*, 17(3), 91-126.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013, Nisan 4). Resmî Gazete. *Yasa ve Yönetmelik*, 53(6458).
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi* (1. b.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yenidünya, A. C., & Alşahin, M. E. (2009). Göçmen Kaçakçılığı Suçu TCK Madde 79. *TBB Dergisi*(82), 1-50.
- Yeşiltaş, M. (2013). The Transformation of the Geopolitical Vision in Turkish Foreign Policy. *Turkish Studies*, 14(4), 661-687.
- Yiğittepe, L., & Çaykara, Y. H. (2019). Göç ve Göçmen Kaçakçılığı Suçları: Türkiye ve İtalya Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22(1), 83-92.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Turkish Studies Dergisi*, 9(2), 1685-1705.
- Yüceşahin, M., & Özgür, E. (2006). Türkiye'nin Güneydoğusunda Nüfusun Zorunlu Yerinden Oluşu: Süreçler ve Mekânsal Örüntü. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 4(2), 15-35.
- Zlotnik, H. (1992). Empirical Identification of International Migrations Systems. M. Kritz, H. Zlotnik, & L. Lim (Dü) içinde, *International Migration Systems* (s. 19-40). Oxford: Clarendon Press.